

ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง
Factors Affecting the Reverence of the Buddhist Votive Tablets

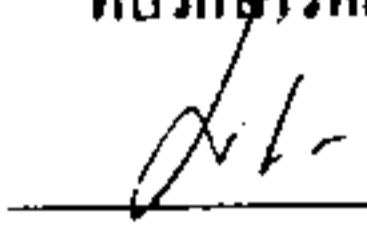
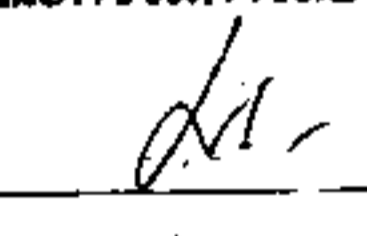
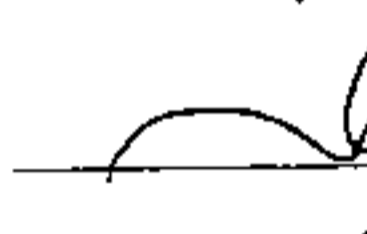
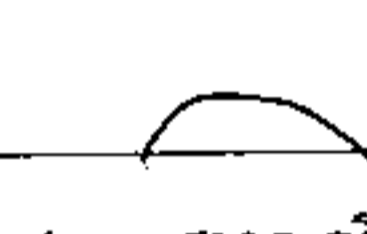
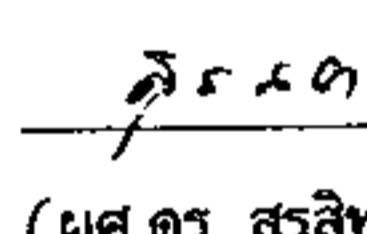
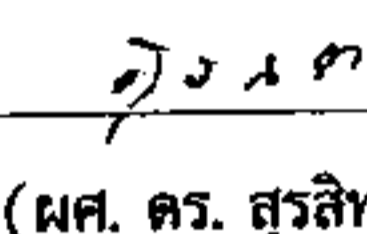
วิทยานิพนธ์
โดย
นายอรรถพันธ์ สุวรรณเสริมศรี

เสนอต่อคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

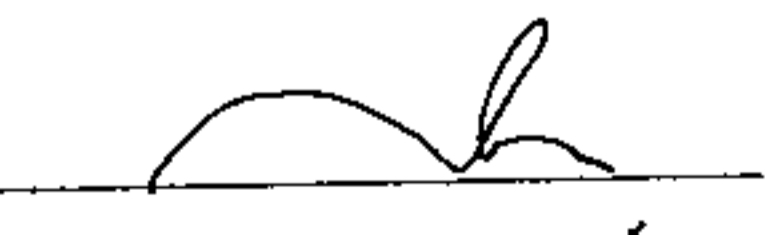
พ.ศ. 2540

วิทยานิพนธ์ : ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง
: Factors Affecting the Reverence of the Buddhist Votive Tablets
โดย : นายอรรถพันธ์ สวงนเสริมศรี
: Mr. Atthaphan Sanguansermstri
นักศึกษาคณะพัฒนาสังคม : ภาคปกติ รุ่นที่ 14 รหัส 520352016

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควร
รับ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) ได้

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์		คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
ลงนาม 	ประธาน	ลงนาม 	ประธาน
(อาจารย์ ดร. ชัยพร พิบูลศิริ)		(อาจารย์ ดร. ชัยพร พิบูลศิริ)	
วันที่ 3 ตุลาคม 2538		วันที่ 21 ตุลาคม 2540	
ลงนาม 	ที่ปรึกษา	ลงนาม 	กรรมการ
(รศ.ดร. สากล จริยวิทยานนท์)		(รศ.ดร. สากล จริยวิทยานนท์)	
วันที่ 3 ตุลาคม 2538		วันที่ 21 ตุลาคม 2540	
ลงนาม 	ที่ปรึกษา	ลงนาม 	กรรมการ
(ผศ.ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร)		(ผศ. ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร)	
วันที่ 3 ตุลาคม 2538		วันที่ 21 ตุลาคม 2540	

คณะพัฒนาสังคมอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์ คณบดี
(สากล จริยวิทยานนท์)
วันที่ 29 ตุลาคม 2540

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ : ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง
โดย : นายอรรถพันธ์ สุวานเสริมศรี
ชื่อปริญญา : พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
วิชาเอก : การวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม
ปีการศึกษา : 2540

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา รวมถึงลักษณะของการครอบครองพระเครื่องของพุทธศาสนิกชนที่มีความนิยมพระเครื่องในเขตกรุงเทพมหานคร จากบุคคลที่ได้รับหรือแสวงหาพระเครื่องมาไว้เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรือวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ทำการสุ่มตัวอย่างจากแหล่งที่มีการเปิดให้เช่าพระเครื่อง เช่น ชมรมพระเครื่องต่างๆ หรือวัดที่มีพระเครื่องให้เช่า

จากการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 205 คน พบว่า ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.1 เป็นเพศชาย ร้อยละ 89.3 เพศหญิง ร้อยละ 10.7 การศึกษาจบชั้นปริญญาตรี ร้อยละ 44.9 เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 40.5 รายได้ส่วนใหญ่สูงกว่า 16,000 บาท คิดเป็น ร้อยละ 30.7 ลักษณะของความนิยมพระเครื่องแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ชื่นชมในความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ จำนวนร้อยละ 40 กลุ่มที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่องนั้น ร้อยละ 18.6 กลุ่มผู้มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ร้อยละ 27.3 และกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต จำนวนร้อยละ 16.1

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีความเชื่อและมีการปฏิบัติตนซึ่งเป็นลักษณะสำคัญทางพุทธศาสนา อยู่ในเกณฑ์ต่ำ จะเป็นผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องโดยเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่องนั้น และพบว่าลักษณะดังกล่าวที่มีอยู่สูง จะพบอยู่ในกลุ่มที่มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ลักษณะทางจิตของกลุ่มที่ศึกษาพบว่า กลุ่มที่เชื่อในปาฏิหาริย์

และความอัศจรรย์ของพระเครื่องนั้น มีภาวะของการควบคุมอารมณ์และความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ ซึ่งต่างจากผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องเพราะชื่นชมในความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ กับกลุ่มผู้ที่มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยลักษณะทางจิตของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับปานกลางและสูงซึ่งใกล้เคียงกัน ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาสูง คือมีโอกาสเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาจะเป็นกลุ่มของผู้ที่มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า และประสบการณ์ดังกล่าวนี้มีน้อยมากในผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต ลักษณะของการครอบครอง พบว่า พระเครื่องเป็นสิ่งที่นิยมให้หรือรับกันระหว่างบุคคลในทุกกลุ่มของความนิยม ยกเว้นแหล่งที่มีการเปิดให้เช่าหาพระเครื่องผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นจะเช่าหาเป็นส่วนใหญ่ และการเช่าหาพระของกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยในการเช่าสูงกว่าทุกกลุ่ม พระพิมพ์ผงเป็นแบบพระและเนื้อพระที่เป็นที่นิยมในทุกกลุ่ม ส่วนลักษณะทางพุทธคุณที่เชื่อว่าจะได้รับจากพระเครื่องนั้น ด้านเมตตามหานิยมเป็นที่ต้องการของกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต ส่วนด้านแคล้วคลาดปลอดภัยจะพบในผู้ที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่องนั้น

จากการศึกษาที่พบ โอกาสของการประกอบกิจกรรมทางศาสนาและความใกล้ชิดกับกิจกรรมทางศาสนาที่น้อยลงไป บวกกับการรับรู้ถึงสาระในหลักธรรมและการปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นน้อยลงไปด้วย และการขาดความเข้าใจในหลักธรรมที่สอนให้บุคคลใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผลมาอธิบายย่อมที่จะกระทำได้อย่าง ทำให้อารมณ์ จิตใจ รวมทั้งสภาวะทางอารมณ์นั้นต่ำลง ขาดความมั่นใจ ยังผลให้ต้องหาสิ่งอื่นมาเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพบในผู้ที่นิยมพระเครื่องเนื่องจาก เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่องและเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต

จะเห็นได้ว่าจากที่พระเครื่องเป็นสิ่งซึ่งพุทธศาสนิกชน ใช้เป็นสิ่งแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อระลึกถึงพระองค์ คำสอนของพระองค์ และประพฤติปฏิบัติตามคำสอนนั้น แต่ความแตกต่างตามความเข้าใจถึงความหมายของพระเครื่อง ความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาจึงแตกต่างกันไป จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งพบว่า ความนิยมพระเครื่องเพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีจำนวนน้อยกว่า เมื่อเทียบกับความนิยมเพราะชื่นชมในความเก่าแก่ของพระเครื่องและประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่อง รวมทั้งเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต รวมกัน

ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นโอกาสที่จะได้สร้างความใกล้ชิดรวมทั้งปลูกฝังความเข้าใจในเหตุผลของหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและชี้นำในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

ABSTRACT

THESIS : Factors Affecting the Reverence of Buddhist Votive Tablets
BY : Mr. Atthaphan Sanguansermisri
DEGREE : Master of Art (Social Development)
MAJOR : Social Analysis and Planning
ACADEMIC YEAR : 1997

The study of the factors affecting the reverence of Buddhist votive tablets was conducted to find out the nature, mind and experience of the Buddhist, including the Buddhist votive tablet possession of those who sought them for their own reverence by whatever method or for whatever purpose. The data were collected from the sources where Buddhist votive tablets were available for sale, i.e., Buddhist votive tablet clubs or monasteries where there were such tablets for sale.

The total samples were 205. Many of them (34.1%) aged 26-35. Males accounted for 89.3% and females 10.7% of the sample group. Around 44.9% had a Bachelor's degree. Around 40.5% worked for the government or for state enterprises. Many (30.7%) had an income of more than 18,000 baht a month. They could be classified into four groups. The first group (40%) sought Buddhist votive tablets for reverence because they were fascinated by the history of a particular Buddhist votive tablet. The second group (16.6%) believed in the magic power of a particular Buddhist votive tablet. The third group (27.3%) owned Buddhist votive tablets in commemoration of Lord Buddha. The last group (16.1%) had a speculative purpose, for they thought that they would buy Buddhist votive tablets to sell them at higher prices in the future.

The research results revealed that the proportion of those who truly believed and followed the Buddhist teachings was still low. Most people sought the tablets because they believed in the magic power of a particular Buddhist votive tablet. Only those who had them in commemoration of Lord Buddha were found to truly believe in and to faithfully follow the Buddhist teachings. When the mind was considered, it was found that those who believed in the magic power of a particular Buddhist votive tablets could not control themselves well and had low self-confidence. On the contrary, those who were fascinated by the history of a particular Buddhist votive tablet and those who owned Buddhist votive tablets in commemoration of Lord Buddha tended to have a better control of themselves and to have high self-confidence. The scores of the "mind" factors of both groups were found to be nearly the same (at a moderate and a high level). Those who had a lot of experience in Buddhism or who participated in Buddhist activities were found to have Buddhist votive tablets in commemoration of Lord Buddha. In contrast, those who hoped to sell them at higher price in the future had little experience in Buddhist activities. When the nature of possession was considered, it was found that all groups liked to give or take Buddhist votive tablets free of charge. Only in the Buddhist votive tablets market was there selling and buying. Most customers were speculative. The speculative group outnumbered the other groups in buying Buddhist votive tablets from the market. Powdery Buddhist votive tablets were the most popular in all the groups. The speculative group preferred Buddhist votive tablets that, they believed, could make them popular or charming, whereas those who believed in magic power preferred Buddhist votive tablets which they believed to protect them from dangers.

As the chance to participate in religious activities and to learn the Buddhist teachings was becoming less and less, many people did not deeply

understand the Buddhist principles , which focused on encouraging people to use their own intellectual to find reasons behind what happened. As a result , they could not keep their minds in peace and lacked confidence. They searched for something to cling on , as could be seen from the group who believed in the magic power of Buddhist votive tablets. Also , the lack of understanding of Buddhist teaching made a speculative group regard Buddhist votive tablets as goods.

In fact , Buddhist votive tablets represent Lord Buddha and His teachings , but many people do not truly realize this. They believe and perform differently from what the religion teaches. The study clearly shows that those who have Buddhist votive tablets in commemoration of Lord Buddha are smaller in number than those who are fascinated by the history of a particular Buddhist votive tablets for future sale.

Related people or agencies should pay more attention to religious activities. They should persuade people to join them and instill the Buddhist teaching in the minds of the younger generation so as to enable them to have peace in minds and to live happily in the society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยลงได้ ก็ด้วยความกรุณา ติดตามให้คำแนะนำ ปรีกษา ตรวจสอบแก้ไขและให้กำลังใจ ของ อาจารย์ ดร. ชัยพร พิบูลศิริ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ รศ.ดร. สากล จริยวิทยานนท์ และ ผศ.ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร ผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ทั้งสามท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณ คณาจารย์คณะพัฒนาสังคม ทุกท่านที่ได้สั่งสอนอบรมผู้วิจัย ขณะที่ศึกษาอยู่ ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ นักศึกษาพัฒนาสังคม รุ่นที่ 14 ทุกท่านที่ได้สนับสนุนช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัย รวมถึง คุณ อุษณีย์ ศรียาวรกุล ที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในครั้งนี้

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่คอยเป็นห่วงเป็นใย และคอยให้กำลังใจ เสมอมาจนทำให้งานสำเร็จไปด้วยดี

นายอรรถพันธ์ุ สวงนเสริมศรี

คำนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้น สอนให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อและปฏิบัติตามคำสอน โดยใช้ปัญญาคิดพิจารณาเหตุผล ก่อนที่จะยอมรับและปฏิบัติตามสิ่งนั้นๆ ที่เห็นควร พระเครื่อง เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อให้พุทธศาสนิกชนใช้เป็นสิ่งแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า รำลึกถึงพระองค์ และคำสอนที่พระองค์ ได้ตรัสรู้เผยแพร่ เป็นสิ่งเชื่อมโยงให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระองค์ ซึ่งผู้ที่ประพฤติปฏิบัติได้ดีเพียงใด ก็สามารถที่จะควบคุมตนเองรวมทั้งใช้เหตุผลที่เห็นควรถูกต้องได้ดีเพียงนั้น แต่ความเข้าใจถึงความหมายของพระเครื่องที่แตกต่างกัน ทำให้พฤติกรรมของความคิด ความเชื่อและการปฏิบัติตามทางพุทธศาสนา แตกต่างกันไป

ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าผลการศึกษา จะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาถึงความเป็นพุทธศาสนิกชนของบุคคลที่มีความนิยมพระเครื่อง สำหรับผู้ที่มีบทบาทในวงการศาสนาหรือสถาบันพุทธศาสนา รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

นายอรรถพันธ์ สวงนเสริมศรี

สารบัญ

		หน้า
หน้าอนุมัติ		
<u>บทคัดย่อ</u>	ab	(1)
ABSTRACT		(4)
กิตติกรรมประกาศ		(7)
คำนำ		(8)
<u>สารบัญ</u>	co	(9)
สารบัญตาราง		(11)
<u>บทที่ 1 บทนำ</u>	c1	
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา		1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา		3
3. ขอบเขตของการศึกษา		3
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ		3
<u>บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</u>	c2	
1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง		4
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		45
<u>บทที่ 3 กรอบแนวคิดและระเบียบวิธีศึกษา</u>	c3	
1. กรอบแนวคิดในการศึกษา		48
2. สมมติฐานในการศึกษา		50
3. นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา		50
4. หน่วยในการวิเคราะห์		51
5. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา		51
6. การวิเคราะห์ข้อมูล		57
<u>บทที่ 4 ผลการศึกษา</u>	c4	
1. ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง		58
2. การทดสอบสมมติฐาน		64

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. **สรุปผลการศึกษา**
2. **ข้อเสนอแนะ**

บรรณานุกรม**ภาคผนวก****ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์**

c5

75

79

bi

81

q

89

v

96

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	การวิเคราะห์ข้อคำถามของมาตรวัดลักษณะทางพุทธ	53
3.2	การวิเคราะห์ข้อคำถามของมาตรวัดลักษณะทางจิต	55
4.1	แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ เพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้	59
4.2	แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับของลักษณะทางพุทธศาสนา	61
4.3	แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับของลักษณะทางจิต	62
4.4	แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับของประสบการณ์ทางพุทธศาสนา	62
4.5	แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะของความนิยมพระเครื่อง	63
4.6	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนากับความนิยมพระเครื่อง	64
4.7	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตกับความนิยมพระเครื่อง	65
4.8	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางพุทธศาสนากับความนิยมพระเครื่อง	66
4.9	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งที่มาของพระเครื่องกับความนิยมพระเครื่อง	67
4.10	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายต่อครั้งกับความนิยมพระเครื่อง	68
4.11	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายที่แพงที่สุดกับความนิยมพระเครื่อง	69
4.12	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของแบบพระกับความนิยมพระเครื่อง	70
4.13	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของเนื้อพระกับความนิยมพระเครื่อง	71
4.14	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธคุณกับความนิยมพระเครื่อง	72
4.15	แสดงวัตถุอื่นๆ ของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องในกลุ่มต่างๆ	73

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาพุทธ ถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย เป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือสืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลานานนับพันปี หลักคำสอนในพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “พุทธธรรม” มีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างมากในฐานะที่เป็นรากฐาน ความรู้ ความเชื่อ กำหนดความคิดและแสดงออกในเรื่องคุณค่าของชีวิต เป้าหมาย และวิถีชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคล และเป็นหลักพื้นฐานในฐานะองค์ประกอบรวมของสังคมไทย (สุภาพรรณ ณ บางช้าง 2535 : 2,10)

คนไทยเรานั้นเวลารู้สึกไม่สบายใจหรือมีปัญหาใดๆ ก็มักจะนึกถึงวัด นึกถึงพระก่อนเสมอ ความเชื่อเช่นนี้เป็นพลังใจอันแรงกล้าที่ทำให้เผชิญกับภาวะทางอารมณ์ที่สร้างความหวั่นไหว สิ่งเหล่านี้เกิดจากการนับถือศาสนาด้วยความศรัทธา เชื่อว่าพระคุ้มครองได้ เครื่องรางของขลังต่างๆ รวมไปถึงพระเครื่อง จึงกลายเป็นตัวแทนความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้เคารพบูชา กราบไหว หรือให้ช่วยคุ้มครอง และเวลาเกิดปรากฏการณ์ที่หาเหตุผลมาอ้างไม่ได้ ก็มักเชื่อกันว่าเป็นปาฏิหาริย์ของพระเครื่องนั้น จากคติความเชื่อของไทยถือว่า พระช่วยได้ ไปที่ใดย่อมมีพระไปกับตนด้วย ความนิยมพระเครื่องจึงกลายเป็นกำลังใจอันสำคัญและฝังอยู่ในจิตใจของคนไทยส่วนหนึ่งด้วย (เจือ สตะเวทิน มปป. : 6)

ในอดีตการสร้างพระพุทธรูป หล่อพระ หรือพิมพ์พระเครื่องขึ้นมา เพียงเพื่อให้ผู้คนได้ระลึกถึงคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ประพฤติปฏิบัติคุณงามความดีโดยใช้ปัญญาพิจารณา ต่อมามีการสร้างเพื่อระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ผู้ประพฤติดีเป็นที่นับถือ มีการผสมอิทธิพลกับสิ่งอื่นๆ นำไปเก็บไว้ในสถูป จนกระทั่งทำเพื่อแจกจ่ายเป็นสิ่งตอบแทนน้ำใจของพุทธศาสนิกชนที่บริจาคสร้างหรือบูรณะวัดอุทธรธรรมทางพุทธศาสนา เหตุผลที่เปลี่ยนแปลงไปจากวัตถุประสงค์เดิมและการขาดปัญญาในการพิจารณาถึงเหตุผลของหลักธรรมทางศาสนา ทำให้ความเชื่อที่มีอยู่เดิมได้ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป และมีความหลากหลายในลักษณะของการครอบครองมากขึ้น

การครอบครองพระเครื่องในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ทำให้ผู้มีพระเครื่องอยู่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หายากไว้ในครอบครองเท่านั้น ยังเป็นแนวทางนำไปสู่ความร่ำรวยอีกด้วย เพราะได้มีประชาชนเป็นจำนวนมากหันมาสะสมและแสวงหาพระเครื่อง มีการผลิตสื่อเพื่อเชื่อมโยงระหว่างผู้สนใจด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือที่บอกคุณลักษณะของพระเครื่อง ปาฏิหาริย์ต่างๆ

ประวัติของพระเครื่องและพระหรือเกจิอาจารย์ผู้สร้างพระเครื่องนั้นๆ รวมไปถึงการเกิดแหล่งชุมนุมเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารของผู้ที่สนใจร่วมกัน ในรูปของชมรมพระเครื่องต่างๆ อีกด้วย

การแข่งขันเพื่อการโฆษณาความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องนั้น นอกจากหนังสือของวงการพระเครื่องที่มีอยู่มากมายแล้วสื่ออื่นๆ ที่เป็นที่ยอมรับและเข้าถึงได้ง่าย เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุหรือป้ายประกาศ ต่างได้รับความสนใจมากขึ้น ค่าใช้จ่ายสำหรับสื่อเหล่านี้มีมูลค่าสูงถึงประมาณ 3 ล้านบาทในแต่ละอาทิตย์ (BangkokPost, 1995 : 21)

ผู้ประกอบการรายหรือที่เรียกว่าให้ “เช่าพระ” นั้น แหล่งสำคัญของธุรกิจจะอยู่บริเวณท่าพระจันทร์ ตลาดนัดสวนจตุจักร วัดราชนันทน์ และศูนย์การค้าพันธุ์ทิพย์พลาซ่า ข้อมูลจากส่วนวิจัยธนาคารกสิกรไทยพบว่า มีมากกว่า 5,000 รายทั่วประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพฯ มีประมาณ 3,000 ราย จากแหล่งดังกล่าวที่เปิดให้เช่าหรือที่เรียกว่าแผงพระนั้น จะพบได้ตามแหล่งชมรมพระเครื่องต่างๆ ที่มีอยู่ทั่วไป ตามศูนย์การค้า หรือตามวัดต่างๆ ที่มีการสร้างและปลุกเสกเองตามแต่วัตถุประสงค์ของวัดนั้นๆ แม้แต่ในต่างประเทศเช่น สิงคโปร์ มีธุรกิจประเภทนี้ประมาณ 300 ราย ปริมาณการเช่าหาในแต่ละวันคิดเป็นมูลค่าหลายล้านบาท โดยเฉพาะในวันเสาร์และอาทิตย์ มูลค่าของพระเครื่องทั้งตลาดยากจะหาตัวเลขยืนยันที่แน่นอน ประมาณว่าหลายพันล้านบาท (มีเดีย. 2536 : 59)

การขยายตัวของธุรกิจนี้เกิดจากความนิยมและต้องการวัตถุเหล่านั้น หากได้มีความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของพระเครื่องไม่ ความเข้าใจพุทธธรรมของคนไทยเจือจางลง ความสำคัญของพุทธธรรมในสังคมไทยปัจจุบันถูกรอบคลุมด้วยกระแสวัตถุนิยม เป็นเรื่องน่าสงสัยและสับสน การบูชา การกราบไหว้พระพุทธรูป หรือพระเครื่อง เพื่อระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าและพระคุณของพระองค์ หรือปฏิบัติตนถึงความสว่าง สะอาด สงบ และพยายามสร้างคุณสมบัติทั้งสามให้เกิดขึ้นในจิตใจตนของชาวพุทธนั้นค่อยๆ เลือนไป น้อยคนที่จะถือว่าพระพุทธรูปหรือพระเครื่องเป็นเพียงสัญลักษณ์แทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนใหญ่จะนับถือเสมือนบุคคลที่มีชีวิตจิตใจ มีการถวายสิ่งของต่างๆ บนบานขอสิ่งนั้นสิ่งนี้ เมื่อได้แล้วจะมีการขอบคุณด้วยการทำสิ่งของต่างๆ มาถวาย การเข้าถึงพระรัตนตรัยอันแท้จริง จึงเป็นไปได้ยากสำหรับชาวพุทธบางคน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธศาสนิกชน ผู้ที่มีความนิยมพระเครื่อง เพื่อทำความเข้าใจถึงประสบการณ์ทางพุทธศาสนา ลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและลักษณะของการครอบครองพระเครื่องของพุทธศาสนิกชนที่มีความนิยมพระเครื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้องยิ่งขึ้นของผู้ที่นิยมพระเครื่องต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธกับความนิยมพระเครื่องของพุทธศาสนิกชน
- 2.2 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตกับความนิยมพระเครื่องของพุทธศาสนิกชน
- 2.3 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางพุทธศาสนากับความนิยมพระเครื่องของพุทธศาสนิกชน
- 2.4 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของการครอบครองกับความนิยมพระเครื่องของพุทธศาสนิกชน

3. ขอบเขตของการศึกษา

- 3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ในเรื่องของประสบการณ์ทางพุทธศาสนา ลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและลักษณะของการครอบครองของบุคคลที่ได้รับหรือแสวงหาพระเครื่องมาไว้เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรือวัตถุประสงค์ใดก็ตาม
- 3.2 ขอบเขตพื้นที่ ในการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่ได้รับหรือแสวงหาพระเครื่องมาไว้เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรือวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ในเขตกรุงเทพมหานคร

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 ได้ทราบถึงลักษณะทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่มีความนิยมพระเครื่องนั้น เป็นอย่างไร
- 4.2 ได้ทราบถึงลักษณะทางจิตของพุทธศาสนิกชนที่มีความนิยมพระเครื่องนั้น เป็นอย่างไร
- 4.3 ได้ทราบถึงประสบการณ์ทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่มีความนิยมพระเครื่องนั้น เป็นอย่างไร
- 4.4 ได้ทราบถึงลักษณะของการครอบครองของพุทธศาสนิกชนที่มีความนิยมพระเครื่องนั้น เป็นอย่างไร
- 4.5 ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้จะช่วยให้ผู้ที่มิมีบทบาทในวงการศาสนาหรือสถาบันพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางพื้นฐานในการพิจารณาถึงความเชื่อความเป็นพุทธศาสนิกชนของบุคคลที่มีความนิยมพระเครื่องในปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 ค่านิยม

ความหมายของ “ค่านิยม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง การยอมรับนับถือ ชมชอบ ชื่นชมยินดีต่อคุณประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ฟิลลิป เอช ฟีนิกซ์ ให้ความหมายของ “ค่านิยม” หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เขาเห็นว่ามีความดีที่สุด หรือมีความดีมากกว่าสิ่งอื่นในทัศนของบุคคลนั้น และสิ่งนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เขาสนใจและปรารถนาด้วย (Phoenix , 1958 :549)

โรบิน วิลเลียมส์ เชื่อว่า “ค่านิยม” หมายถึง ความรู้สึกนิยมชมชอบของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ เช่น ต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม เป็นความรู้สึกพอใจที่จะกระทำตาม (อมรรชงค์ 2527 : 3 อ้างจาก Williams, 1951) และกล่าวว่า “ค่านิยมของคนนั้นทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ (Criteria) หรือมาตรฐาน (Standards) สำหรับประเมินสิ่งต่างๆ” ค่านิยมในฐานะที่เป็นเกณฑ์ (Values-On-Criteria) ที่คงมีอยู่นั้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผลเสริมแรง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้มาก่อน (Prior Learning) (สุนทรีย์ โคมิน และสนิท สัมครการ 2522 : 11 อ้างจาก Williams, 1968)

โรคิช ได้ให้นิยามของค่านิยมว่า “ค่านิยม เป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ หรือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่บุคคลมีความรู้สึกร่วมสมควรที่จะยึดถือมากกว่าแนวทางหรือเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอื่น” (Feather, 1975 : 4 อ้างจาก Rokeach, 1973)

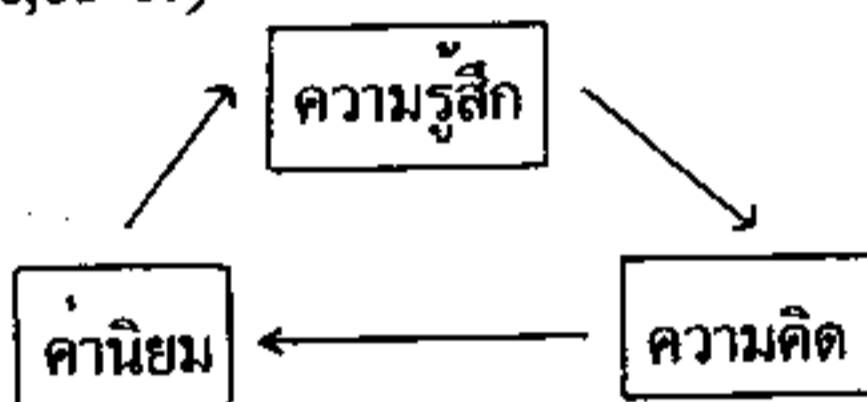
แรธส์ ฮาร์มิน และไซมอน อธิบายว่า “ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกกระทำ หรือเลือกจากทางเลือกหลายๆ ทางอย่างอิสระไม่ได้ถูกบังคับ หลังจากพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นตามมา จะให้คุณค่าและความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเลือก ยอมรับอย่างเปิดเผยและกระทำตามที่ตนเองตัดสินใจปฏิบัติข้างต้นเป็นลักษณะนิสัย” (Raths, Harmin and Simon, 1966 :28-30)

ความแตกต่างระหว่างแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ กับเป้าหมายในการดำเนินชีวิตนั้นคือ แนวทางในการประพฤติปฏิบัติ (mode of conduct) เรียกว่า ค่านิยมวิถีปฏิบัติ (Instrumental Values) เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความทะเยอทะยาน ความกล้าหาญ ความเอื้อเฟื้อและความมีสติปัญญา เป็นต้น มีจุดรวมอยู่ที่จริยธรรมและความสามารถ ส่วนเป้า

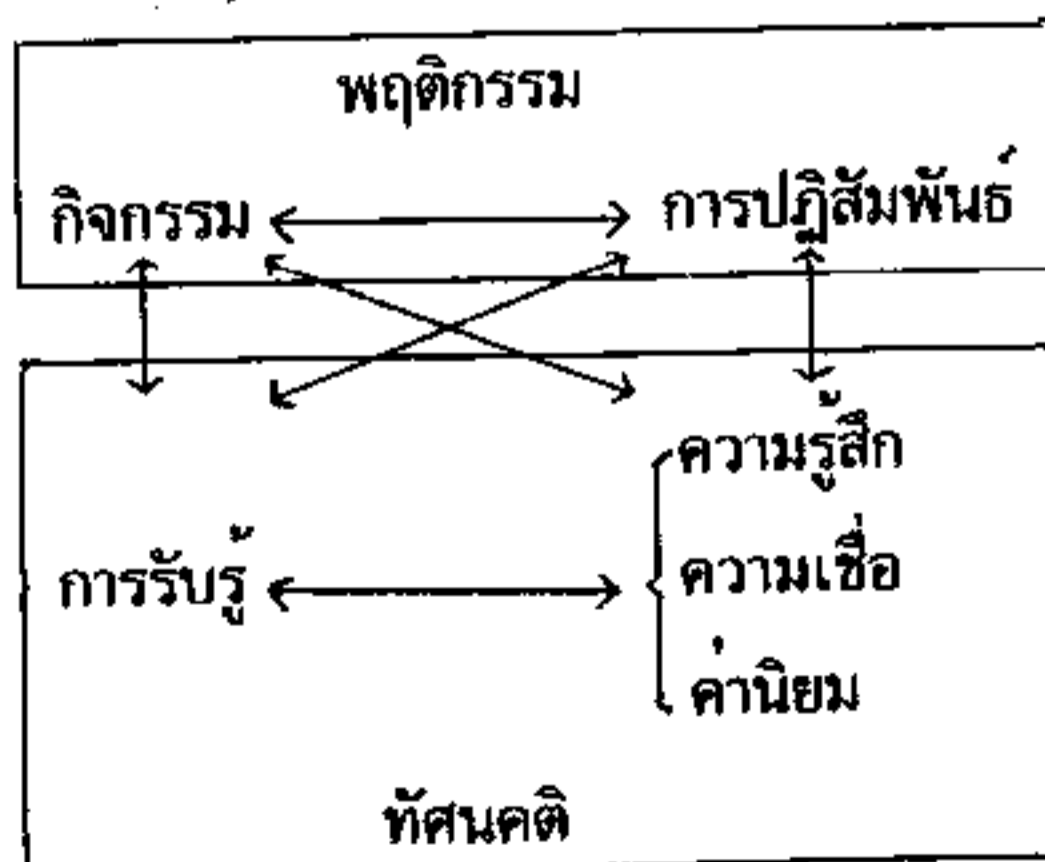
หมายในการดำเนินชีวิต (end-state of existence) เรียกว่า ค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Terminal Values) เช่น ความรู้สึกประสบความสำเร็จ การได้รับการยกย่อง ความภาคภูมิใจ ความมั่นคง การมีชีวิตที่สะดวกสบาย และความเสมอภาค เป็นต้น ซึ่งมีจุดรวมอยู่ที่บุคคลและสังคมเป็นผู้รวมกำหนด (Feather, 1975 : 4-9 อ้างจาก Rokeach, 1973)

ค่านิยมของมนุษย์นั้น มีความแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และการรับรู้ สามารถสืบสาวถึงวัฒนธรรม ประเพณี และบุคลิกภาพของแต่ละกลุ่มคนในสังคม โดยแสดงออกทางทัศนคติ และพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากแรงจูงใจที่บุคคลต้องการแสดงออก ในสิ่งที่สังคมยอมรับ (Feather, 1975 : 10-11 อ้างจาก Rokeach, 1973) ในรูปของความเชื่อ ความวิตกกังวล ทัศนคติ ความสนใจ และความต้องการ โดยค่านิยมจะช่วยชักจูงหรือกระตุ้นให้บุคคลตัดสินใจเลือกแนวทางในการดำเนินชีวิต

แนวคิดเรื่องค่านิยมนี้ เบลันคา อธิบายว่า “ค่านิยมเป็นกระบวนการที่แยกไม่ออกจากความคิดและความรู้สึก โดยความรู้สึกเป็นการยอมรับอย่างสมัครใจนำไปสู่ความคิดที่จะแก้ปัญหา เพื่อให้เป็นไปตามการตัดสินใจที่จะปฏิบัติเป็นค่านิยมตามความต้องการขอบุคคลในทิศทางที่เหมาะสม” (Bellanca, 1975 :16,64-67)

โคเฮน และคณะ กล่าวถึงค่านิยมไว้ว่า “ค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ ที่ประกอบไปด้วย ความรู้สึก ความเชื่อ และค่านิยม เกิดจากการรับรู้และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมและการปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมต่างๆ ที่บุคคลแสดงออกนั้นเกิดมาจากทัศนคติที่มีต่อสิ่งนั้น (Cohen and others, 1980 : 53-58)

แคลฮุน ได้ให้ความเห็นว่า ค่านิยมกับความรู้สึกมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน สอดคล้องกับ เบลล์ลิ่งคาและโคเฮน โดยกล่าวว่า ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยม เกิดจากความต้องการในด้านต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ การแสดงพฤติกรรมของบุคคลหรือมีความต้องการ ไม่ว่าจะผ่านทางร่างกายหรือจิตใจใดๆ ออกมาเป็นเครื่องชี้ถึงความรู้สึกอันเป็นคุณลักษณะของค่านิยมนั้น ดังนั้น ค่านิยมของบุคคลที่แตกต่างกัน จึงเกิดจากการแสดงออกถึงความต้องการที่ต่างกัน ความรู้สึกหรือการรับรู้รวมทั้งประสบการณ์ที่พบเห็นต่างกันด้วย (Calhoun, 1982 :1572-A)

สมพร เทพลีธา (2525 : 1) ได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า “ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการ ปราบปราม ควรมีควรทำ” ซึ่งสอดคล้องกับ สาโรช บัวศรี (2525 : 8) ที่ว่า “ค่านิยม หมายถึง สภาพหรือการกระทำบางอย่างที่เราเชื่อหรือนิยมว่า ควรยึดถือหรือยึดมั่น ควรกระทำหรือควรปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงความมุ่งหมายของสังคมหรือของตนเอง”

ค่านิยม ยังหมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่เกิดจาก การใช้เหตุผลที่มีอยู่เป็นแนวทางในการประเมินเพื่อปฏิบัติตามค่านิยมนั้น ดังที่

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523 : 2) กล่าวว่า “ค่านิยมทำหน้าที่เป็นทั้งมาตรฐานควบคุม และกำหนดเป้าหมาย แนวทางของพฤติกรรม และเป็นแกนกลางในการเสริมสร้างแรงจูงใจ ทศนคติ ความสนใจและความตั้งใจ” ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมในที่สุด

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 18) ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นการยอมรับ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็น วัตถุ ความคิด อุดมคติ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม หรือสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ประเมินจากทัศนะต่างๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว

ชาญชัย อินทรประวัตติ (2533: 20) สรุปไว้ว่า “ค่านิยมเป็นความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นในใจคน โดยผ่านการคิดอย่างมีเหตุผลและใคร่ครวญ เพื่อที่จะกำหนดพฤติกรรมในการแสดงออก มีลักษณะที่ค่อนข้างมั่นคงถาวร แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้หากมีแรงผลักดันและมีเวลามากพอ”

งามพิศ สัตย์สงวน (2532 : 49) กล่าวว่า ค่านิยม คือ มาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ เป็นเครื่องวัดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความน่าปรารถนา โดยคนจำนวนมากของสังคม เมื่อสิ่งใดมีคุณค่า สมาชิกของสังคมก็อยากได้ อยากเป็นหรืออยากมีสิ่งนั้นไว้ในความครอบครอง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ค่านิยมจัดเป็นเครื่องชี้ทางและลักษณะความประพฤติของคนในสังคม เป็นสิ่งสำคัญขั้นต้นที่จะเข้าใจถึงพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ทั้งนี้เพราะบุคคลจะเลือกกระทำการสิ่งใดย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น ค่านิยมจะเป็นตัวตัดสินว่า อะไรเป็นสิ่งที่บุคคลปรารถนา อะไรเป็นสิ่งจำเป็น และอะไรบางอย่างที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อบุคคล บุคคลจะขัดขวางและต่อต้านการกระทำที่ขัดต่อค่านิยมที่เขามีอยู่ พร้อมแสดงออกเพื่อสนองต่อค่านิยมนั้น การมีค่านิยมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแสดงถึงความรู้สึก ความพอใจ ทัศนคติและความต้องการที่บุคคลมีต่อเรื่องนั้น ค่านิยมจัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มาของพฤติกรรมทั้งด้านบวกและด้านลบของบุคคล

ด้วยเหตุที่ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม และเป็นเครื่องชี้นำในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทกับชีวิตของคนเราเป็นอย่างมาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมไว้ 3 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2528 : 8-9)

- 1 ค่านิยมทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของบุคคล
- 2 ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัด

แย้งต่างๆ ของบุคคลที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน

- 3 ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือแรงผลักดันของบุคคล

การมองค่านิยมจากด้านบุคคลหรือมุ่งเน้นไปที่ค่านิยมของตัวบุคคลนั้น เป็นแนวคิดที่มีลักษณะเป็นแกนกลาง เป็นแนวคิดที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ง่ายว่าทัศนคติที่อยู่ผิวเผิน (สุนทรียโคมิน และสันท สัมครการ 2522 : 11 อ้างจาก Rokeach ,1968) แนวคิด ค่านิยมเป็นแกนกลาง (Central) สามารถถ่ายทอดให้ค่านิยมเป็นทั้งตัวแปรตาม (Dependent Variable) และตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้ ตัวแปรตาม : ค่านิยมเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม สังคม สถาบัน รวมทั้งแรงผลักดันส่วนบุคคลต่างก็มีอิทธิพลในการปั้นแต่ง (Shape) ค่านิยมขึ้นมาทั้งสิ้น ตัวแปรอิสระ : ค่านิยมมีผลและอิทธิพลต่อทัศนคติบุคลิกของมนุษย์ในทุกด้าน

บุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง เป็นลักษณะประจำกลุ่มหรือประจำชาติ ตามกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ มนุษย์ถูกสอนมาแต่เด็กเกี่ยวกับค่านิยมต่างๆ ในรูปของกระบวนการสอน การเรียนรู้เป็นตัวกำหนดลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างจะคงที่และยั่งยืนของค่านิยม ซึ่งค่านิยมที่เรียนรู้จากการเติบโตในสังคมนั้นๆ เป็นวิธีหนึ่งที่ “ตอกย้ำ” ให้เห็นด้วยและปฏิบัติตาม

เมื่อเด็กโตขึ้น และมีประสบการณ์จากการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) แต่ละสถานการณ์ที่ประสบไม่ได้มีค่านิยมเดียวอย่างที่ได้รับการสั่งสอน บุคคลจะให้ความสำคัญแก่ค่านิยมบางอย่างมากกว่าค่านิยมอีกอย่างหนึ่ง โอกาสที่จะประสบกับค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกัน และต้องทำการตัดสินใจเลือกค่านิยมอันใดอันหนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากคำสั่งสอนร่วมกับสังเกตจากการกระทำที่เป็นปทัสฐานของคนในสังคม เป็นผลต่อเนื่องที่สำคัญของพฤติกรรมสังคม เช่น ทัศนคติและอุดมการณ์ของสังคม การตัดสินใจทางจริยธรรม พฤติกรรมในการประเมิน การให้เหตุผล การเปรียบเทียบระหว่างตนเองกับผู้อื่น และความพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น (สุนทรী โคมิน และสนิท สมัครการ 2522 : 36) แต่ละคนแต่ละกลุ่มจึงมีค่านิยมให้เลือกปฏิบัติในเกณฑ์เดียวกันอยู่หลายอย่าง ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีส่วนสะท้อนภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนเองอาศัยอยู่ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกิดขึ้นได้ โดยประสบการณ์ในชีวิตของตน วัฒนธรรมและสังคมที่เปลี่ยนแปลง แต่จะไม่เกิดในลักษณะชั่วครู่ชั่วยาม

ความคงที่และยั่งยืนของค่านิยมจะเปลี่ยนแปลงเมื่อค่านิยมหนึ่งได้รับการเรียนรู้ แต่ละค่านิยมจะถูกจัดลำดับความสำคัญใหม่ (Reordering of Priorities) การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมนี้ ทำให้เราสามารถมองระบบค่านิยมทั้งหมดเป็นระบบที่มีความยั่งยืนพอสมควร มีความเหมือน และความต่อเนื่องกัน (Continuity) ของบุคคลิกภาพเด่นเฉพาะ (Unique Personality) ที่เป็นผลของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมภายในวัฒนธรรม (สุนทรী โคมิน และสนิท สมัครการ 2522 : 21)

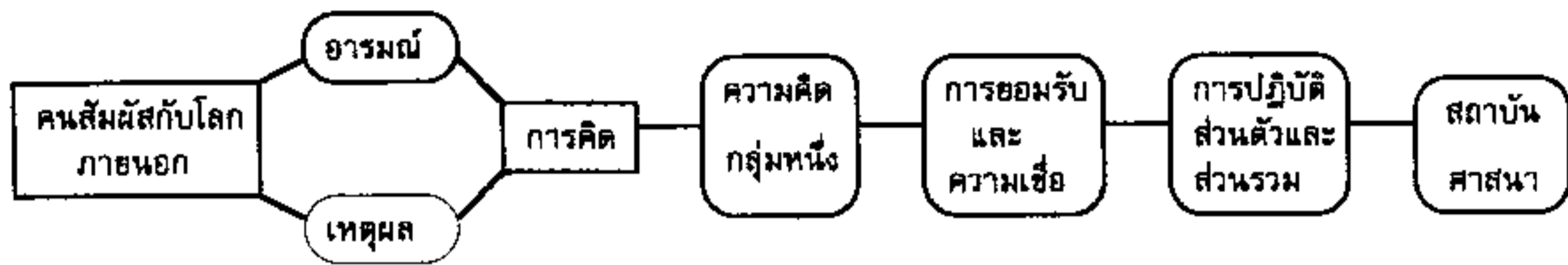
ค่านิยมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของสังคมมีลักษณะและทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่นั้นจึงขึ้นอยู่กับว่า สมาชิกของสังคมนั้นมีค่านิยมเป็นอย่างไรนั่นเอง

1.2 ศาสนา

ศาสนา คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกเพื่อแก้ปัญหาชีวิตตนเอง ไม่ว่าจะมองในแง่ของความต้องการความคุ้มครอง การปลอบใจตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับสังคม หรือการเข้าถึงจุดสูงสุด คือ พระเจ้าหรือความหลุดพ้น (สุวิทย์ ทองศรีเกตุ 2524 : 7)

1.2.1 ขั้นตอนของการเกิดศาสนา

ศาสนา เป็นผลของกระบวนการทางจิตและทางกายที่สลับซับซ้อน ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 7 ขั้น เกิดขึ้นเป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกัน (แสง จันทร์งาม 2534 : 189)

- 1 มนุษย์อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ติดต่อบรรลุโลกได้โดยประสาทสัมผัสต่างๆ และสมอง ซึ่งเรียกว่า ขั้นผัสสะ คือการกระทบหรือการประจวบระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม
- 2 เมื่อมนุษย์กระทบสิ่งแวดล้อมภายนอก เก็บมโนภาพของสิ่งต่างๆ ไว้ในสมอง และในเวลาเดียวกันเกิดภาวะทางจิตใจขึ้น 2 ชนิดคือ ภาวะปั่นป่วนใจ เรียกว่า “อารมณ์” (Emotion) และภาวะสงสัยงุนงงอยากรู้ (Doubt) เรียกว่า “เหตุผล” (Reason)
- 3 อารมณ์และเหตุผลที่เกิดขึ้นจะกระตุ้นให้คนคิดหาคำตอบแก้ความสงสัยที่ตนอยากรู้ วิธีที่ง่ายที่สุดก็คือ การเดาและสร้างจินตนาการด้วยการคาดคะเน
- 4 เมื่อได้ความคิด (Idea) มาจำนวนหนึ่ง ในระยะแรกๆ ลักษณะจะเป็นค่านิยมทางนามธรรมไม่เด่นชัดนัก ภายหลังได้รับการพัฒนาให้มีระเบียบ ก้าวหน้า จนเป็นรูปธรรมมากขึ้น
- 5 ความคิดที่ได้มีการยอมรับและเชื่อมั่น ในความคิดกลุ่มนั้นเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่าสูงสุดในจิตใจคน
- 6 ความคิดเหล่านั้นจะถูกกระตุ้นให้มีการปฏิบัติตนตามความเชื่อนั้น ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และเป็นการปฏิบัติของชุมชน กลายเป็นศาสนกิจหรือพิธีกรรมไป
- 7 สถาบันศาสนาที่เกิดขึ้น เกิดจากผู้นับปฏิบัติมีความรัก ความยึดถือ ในศาสนาของตน รวมกลุ่มศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอกที่เราสามารถมองเห็นได้

1.2.2 ค่านิยมทางศาสนา

โรนัลด์ แอล จอห์นสโตน ให้นิยามไว้ว่า “ค่านิยมทางศาสนา คือ การแสดงออกถึงอิทธิพลต่างๆ ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากคำสอนทางศาสนา อันส่งผลถึงทัศนคติและการกระทำของบุคคล” (Johnstone, 1975 : 72)

ฟิลลิป เอช ฟีนิกซ์ กล่าวว่า “ค่านิยมทางศาสนา เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความปรารถนา ความสมบูรณ์ของชีวิต รวมถึงความรัก ความศรัทธาและการเคารพบูชาในศาสนาด้วย” (Phoenix , 1958 : 549)

อลิซาเบ็ท เค นอตติงแฮม กล่าวถึง “ค่านิยมทางศาสนา” ว่าเป็นความพยายามของมนุษย์ในการแสวงหาความหมายอันลึกซึ้งทั้งในตัวเองและในจักรวาล ค่านิยมทางศาสนา นั้นเป็นตัวที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ (Identification) ขึ้นรวมไปถึงเรื่องสัญลักษณ์ (Symbols) พิธีกรรม

(Ritual) การบูชา (Worship) และความผูกพัน (Cohesion) ในรูปการอนุรักษ์นิยม (Conservatism) ซึ่งต่อต้าน (Militate) ต่อการเปลี่ยนแปลง ประโยชน์ของค่านิยมทางศาสนา นอกจากจะมองในแง่ของตัวบุคคลแล้วยังมองในแง่สังคมได้อีกด้วย เป็นสิ่งที่คงไว้ซึ่งประเพณีต่างๆ ของสังคม (Traditions) (Nottingham, 1971 : 34)

ฐานันดร เวียงสารวิน ได้แบ่งค่านิยมทางศาสนา ออกเป็น 2 ประเภท คือ (2528 : 46-50)

1 ค่านิยมภายใน หรือ ค่านิยมที่เน้นบุคคล (Intrinsic Religious Orientations)

เกิดขึ้นภายในของแต่ละบุคคล เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางศาสนา ความเชื่อ แรงศรัทธา ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ที่บุคคลนั้นยอมรับ และรับเอามาเป็นค่านิยมส่วนตัว ซึ่งแต่ละคนมีความเข้มแข็งและจำนวนค่านิยมทางศาสนาไม่เท่าเทียมกัน แม้ว่าจะได้รับค่านิยมทางศาสนาจากสังคมเท่าเทียมกันก็ตาม

2 ค่านิยมภายนอก หรือ ค่านิยมที่เน้นทางด้านสังคม (Extrinsic Religious Orientations)

เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในรูปพฤติกรรมศาสนา หรือพฤติกรรมทางสังคม (Societal Ritual) เช่น การทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ โดยเกิดจากองค์ประกอบของสังคม (Social Units) เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนสถาน เน้นที่ศรัทธาภายนอก ไม่จำเป็นต้องเป็นศรัทธาจริง ๆ เพียงให้ความรู้ทางศาสนา ให้ความเข้าใจทักษะการปฏิบัติ และประสบการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับศาสนาเท่านั้น

ค่านิยม เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมสังคม สถาบัน รวมทั้งแรงผลักดันส่วนบุคคลที่ต่างก็มีอิทธิพลในการปั้นแต่งค่านิยมขึ้นมาทั้งสิ้น แม้ว่าจากข้อเท็จจริง ในสังคมหนึ่งๆ บุคคลแต่ละคนมีค่านิยมแตกต่างกันออกไปมากเกินกว่าที่จะนับได้ โดยส่วนรวมแล้วชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ มักจะมีกลุ่มคนนับถือศาสนาไม่แตกต่างกันหรือนับถือศาสนาเดียวกันในชุมชนนั้นๆ ค่านิยมทางศาสนานั้น เป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการปฏิฐาน (Interaction) ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางศาสนา (เช่น แนวคำสอน วัตถุทางศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจ) จนกลายเป็นประสบการณ์ทางศาสนาภายนอก (External Religious Experiences) ต่อมา ความแตกต่างทางประสบการณ์ภายนอกด้านอื่นๆ และความเหมือนกันทางวัฒนธรรมในชุมชน มีผลให้บุคคลลดความแตกต่างทางค่านิยมอื่นๆ รวมทั้งค่านิยมทางศาสนา ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) โดยผ่านทางสถาบันต่างๆ ทางสังคม ส่งผลให้บุคคลคัดเลือกความเชื่อและความคิดทางศาสนาเป็นมาตรฐานยึด

ถือในการกระทำ พฤติกรรม และการประพฤติปฏิบัติต่างๆ (สุนทรী โคมิน และสนิท สัมครการ 2522 : 35)

พอจะสรุปได้ว่าค่านิยมทางศาสนานั้นเป็นค่านิยมเชิงประสบการณ์หรือเชิงวัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปในแต่ละวัยของพัฒนาการชีวิต เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความสนใจในการแสวงหาความหมายในเรื่องตัวมนุษย์และส่วนนอกเหนือตัวมนุษย์และเอาใจใส่สังเกตอย่างจริงจังในเรื่องศาสนา เรื่องราวของความศักดิ์สิทธิ์ และความศรัทธา เคารพบูชาในวัตถุทางศาสนาด้วยสัญลักษณ์

1.2.3 ศาสนาและสังคม

ศาสนาเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของสมาชิกแห่งชุมชน มีความดีงามเป็นหลักป้องกันกฎเกณฑ์และความเป็นระเบียบทางศีลธรรม เป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคมในขั้นอุดมการณ์ให้เห็นทุกลักษณะของสังคม เกิดขึ้นตามความต้องการของมนุษย์และเป็นสถาบันทางสังคมของมนุษย์

ศาสนาเป็นสังคมหนึ่งของระบบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เปลี่ยนแปรไปตามสังคม วัฒนธรรม และบุคคลิกภาพ กิจกรรมต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ระบบเครือญาติ ทั้งนี้เพราะลักษณะแห่งบทบาททางสังคมส่วนใหญ่ของบุคคลย่อมได้รับอิทธิพลทางศาสนา รวมทั้งความเชื่อในศาสนาก็มีอิทธิพลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ของมนุษย์อยู่หลายอย่างหลายประการ

สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530 : 19) ได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญของศาสนาที่มีต่อสังคมไว้ 4 ประการคือ

1. หน้าที่ในการให้คำอธิบาย ต่อคำถามต่างๆ ว่า ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น ทำไมถึงเป็นอย่างนี้
2. หน้าที่ในการให้การสนับสนุนกับสถาบันพื้นฐานของสังคม เป็นสื่อของการอบรม รู้จัก เรียนรู้ เพื่อปรับตัวให้อยู่รวมกันกับบุคคลอื่นในสังคมได้
3. หน้าที่ที่เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล ให้พลังใจแก่บุคคลหรือปัจเจกบุคคล ในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ และไม่สามารถที่จะหาเหตุผลที่เหมาะสมเพียงพอมาอธิบายได้ ซึ่งคำตอบเป็นสิ่งที นอกเหนือจากความบังเอิญ
4. หน้าที่ในการผนึกส่วนต่างๆ ของสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของระบบความเชื่อ ธรรมเนียมและประเพณีต่างๆ

ศาสนายังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการควบคุมทางศีลธรรมและกำหนดระบบจริยธรรมที่วาดด้วยกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติ เช่นการพูดความจริง ความซื่อสัตย์

การปฏิบัติที่เป็นธรรมต่อผู้อื่น รวมทั้งการประพฤติที่ถูกตองตามทำนองคลองธรรมของชุมชนหรือสังคม ศาสนายังเป็นทั้งผลและอุปสรรคหรือส่วนนำแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อีกด้วย

หน้าที่ของศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและสังคม ในแง่ของพิธีกรรมเป็นวิธีบางอย่างที่กลุ่มทางสังคมกระทำสัปดาห์ต่อตนเองเป็นครั้งคราว ทำให้เกิดความมั่นใจขึ้นที่จะดำเนินงานหรือกิจกรรมต่อไป เป็นการกระทำในการวิงวอนหรือควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติในสถานการณ์โดยเฉพาะบางอย่าง อำนาจลึกลับ เวทมนต์คาถา หรือไสยศาสตร์กับศาสนามักจะเป็นของคู่กันเช่นเดียวกับศีลธรรมหรือจริยธรรม สิ่งนี้ยังคงอยู่ได้เพราะเชื่อว่าจะได้ผลและอาจได้ผลทางอ้อม เป็นวิธีการอย่างหนึ่งสำหรับต่อสู้กับอำนาจทางอารมณ์ที่ยุ่งเหยิง จากสถานการณ์ที่ช่วยตนเองไม่ได้ เพิ่มความเชื่อมั่นทำให้มีความมั่นคง มีการมองโลกในแง่ดีในการเผชิญกับสถานการณ์เพื่อบำรุงขวัญของบุคคล (ทินพันธุ์ นาคะตะ 2509 : 3-8)

พอสรุปได้ว่า คุณค่าของศาสนาที่มีต่อสังคมก็คือ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงคนเรากับสังคมเข้าด้วยกัน จากความต้องการของคนในสังคม เป็นสถาบันที่ให้คุณค่านิยม บทลงโทษ การบังคับควบคุมตนเอง ช่วยผ่อนคลายความรุนแรงหรือคลายความเครียดทางอารมณ์ ทำให้มนุษย์สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์บางอย่างได้ เป็นสิ่งที่ให้ความหวัง ความเชื่อมั่น และบำรุงขวัญตนเอง

1.3 ความเชื่อ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “เชื่อ” ไว้ว่า “การเห็นตามด้วยอย่างมั่นใจและไว้วางใจ”

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522 : 54) ให้ความหมายว่า ความเชื่อ คือสิ่งที่มนุษย์ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่ทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กล่าวอำนาจของสิ่งต่างๆ จะทำสิ่งต่างๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษ และเอาใจต่ออำนาจลึกลับนั้น

ทัศนีย์ ทานตวณิช (2523 : 224) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า หมายถึง การยอมรับ นับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ว่ามีอยู่จริงหรือเป็นความจริง การยอมรับนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นหรือไม่ก็ได้

ธวัช ปุณโณทก (2528 :350) กล่าวว่า ความเชื่อหมายถึงการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง ซึ่งสอดคล้องกับ จิราภรณ์ ภักตราภาณุภัทร กล่าวไว้ว่าความเชื่อ หมายถึง การ

ตัดสินใจของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นอย่างไร อาจไม่มีเหตุผล หรือมีเหตุผลที่คิดขึ้นเอง สามารถหาคำตอบได้เท่าที่ความรู้และประสบการณ์ของคนในสังคมนั้นมี อยู่ ตัดสินว่าสิ่งนั้นเป็นเหตุเป็นผลกันและเชื่อในสิ่งนั้น (จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร 2528 : 5)

นอกจากนี้ ฟิชเบน และเอเซน ได้ให้ความหมายของ “ความเชื่อ” ว่าหมายถึง การลงความเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคล ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามความรู้ความเข้าใจและสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้น (Fishbein and Ajzen 1975: 191)

พอสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การลงความเห็นหรือการยอมรับในสิ่งใดหรือเรื่องใดที่เกิดขึ้นในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ด้านความรู้ความเข้าใจ และสิ่งแวดล้อมของบุคคล ความเชื่อนั้นจะเป็นเรื่องที่มีพื้นฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ หรือเป็นเรื่องงมงาย เป็นเรื่องที่ก่อประโยชน์หรือให้โทษต่อบุคคล สังคม อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

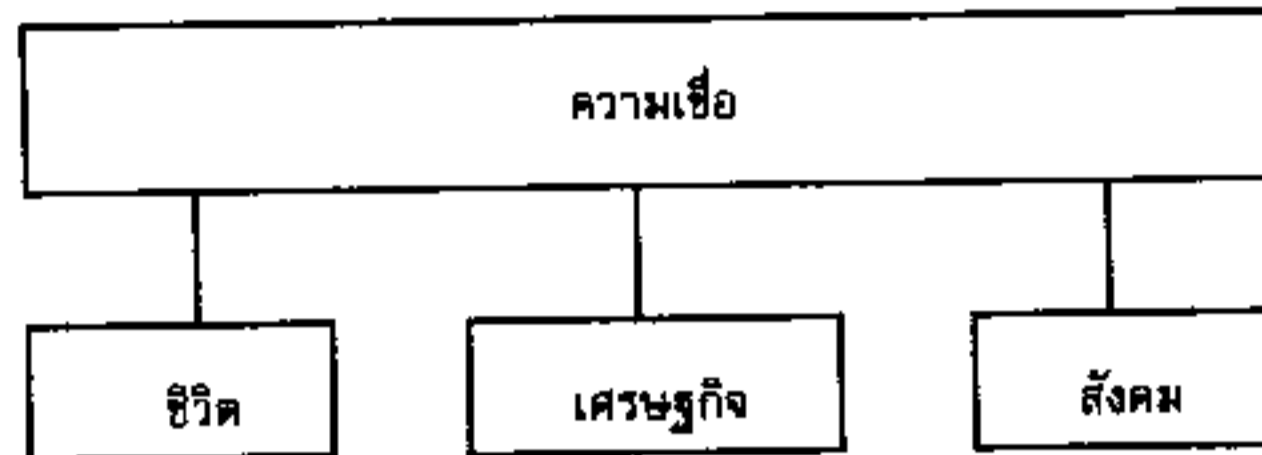
ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีการสืบทอดเป็นมรดกของสังคม แต่การสืบทอดความเชื่อของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ การตอบสนองความต้องการในด้านความปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสำคัญ วิวัฒนาการตามความก้าวหน้าของสังคม มีลักษณะแห่งการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อทางศาสนาที่มีระบบและเหตุผลมากขึ้น

เหตุผลที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมาส่วนหนึ่งคือ จากความกลัวของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ ความเชื่อเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำ จากประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อให้เกิดความมั่นใจ เกิดความรู้สึกที่มั่นคง และอบอุ่นใจ จึงนำไปถ่ายทอดให้กลุ่มคนในสังคมเห็นคล้อยตามและปฏิบัติตาม แม้จะมีเหตุผลพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม และการที่คนเราจะทำอะไรมันส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดมาจาก การที่เขาเชื่ออะไรในการพิจารณาเกี่ยวกับเหตุและผลของการกระทำ (มาร์ค ตามไท 2525 : 3-5)

ความเชื่อจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่อยู่ภายในความคิด ความเข้าใจของบุคคล พฤติกรรมนั้นๆ อาจแสดงออกอย่างมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล สภาพโดยทั่วไปเมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้บุคคลนั้นๆ ประพฤติปฏิบัติตามความคิดเห็นและความเข้าใจนั้นๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

สังคมทุกสังคมมีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ก็รวมเรียกเป็นความเชื่อทางศาสนา คำว่า “ศาสนา” จึงหมายรวมถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถึงแม้ว่าคำสอนเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะไม่ได้เป็นคำสอนของศาสนา แม้ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ยังคงมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่ออยู่ เห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกในชีวิตประจำวัน (ภิญโญ จิตต์ธรรม 2522 : 2) ในเรื่องของเศรษฐกิจหรือแม้แต่ใน

ทางสังคม เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่บุคคล เพื่อต่อสู้กับปัญหาที่เนื่องจากการควบคุมตาม
 ธรรมชาติ (สุวิทย์ ทองศรีเกตุ 2524 : 126) ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งต่อชีวิต เศรษฐกิจและสังคม
 นี้เกิดจากความเชื่อทั้งสิ้น

เกี่ยวกับชีวิต ในช่วงวิกฤตแต่ละช่วงชีวิตจะรู้สึกไม่ปลอดภัย จึงต้องแสวงหาสิ่งต่างๆ
 เพื่อแก้ไข สิ่งที่มีมนุษย์ใช้แก้ไขอย่างหนึ่งก็คือ ความเชื่อ เพื่อตอบสนองต่อจิตใจ สร้างความมั่นใจ
 ความหวังและลดความตึงเครียด

เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การที่ประชาชนไม่รู้ หรือรู้ แต่ไม่สามารถกำหนดแผนเศรษฐกิจให้
 เป็นไปตามที่ตนต้องการได้หรือบางครั้งเป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม และเพื่อให้แผนการของตน
 เป็นไปตามที่ต้องการเท่าที่จะทำได้ต่อไป จึงต้องทำทุกวิถีทางเพื่อเพิ่มความมั่นใจ ลดความกระวน
 กระวายใจและสร้างความอุ่นใจ

เกี่ยวกับสังคม เมื่อมองในระดับสังคม ความเชื่อได้ช่วยส่งเสริมสังคมและแก้ปัญหา
 สังคมด้านต่างๆ สร้างอารมณ์ร่วมให้แก่กลุ่มชน แนวคิดและระเบียบศีลธรรม สร้างความเสมอภาค
 แนวปฏิบัติที่เรียกว่า ปทัณฐานของสังคม (Social Norms) ลดความขงใจความ
 ขัดแย้ง และการปรับตัวของบุคคลให้เข้ากับสังคมได้

โดยทั่วไปของศาสนามีส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ส่วน คือ 1) ความเชื่อในปรมาตมี เป็น
 ความจริงสูงสุดยอมที่ไม่มีสิ่งใดมาลบล้างได้ หมายถึงคำสอนของศาสนานั้น 2) พิธีกรรม เป็นสิ่งซึ่ง
 สมาชิกของสังคมยึดถือสืบเนื่อง อาจเป็นสิ่งเดียวกับขนบธรรมเนียมประเพณี มีบทบาทต่อคนใน
 สังคมที่เชื่อในศาสนาเดียวกัน 3) ผู้ประกอบพิธีกรรม หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่สืบทอดและเผยแพร่คำ
 สอนปรัชญาของศาสนานั้นๆ (อมรา พงศาพิชญ์ 2537 : 8)

ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ ความเชื่อเป็นเหตุให้เกิดศาสนา
 ศาสนาหรือความเชื่อนั้น เริ่มต้นมาจากเรื่องของบุคคล เรียกว่า ศาสนาส่วนบุคคล (Personal
 Religion) ภายหลังเมื่อมีคนหันมานับถือมากขึ้นจึงกลายเป็น ศาสนาในฐานะสถาบัน
 (Institutional Religion)

องค์ประกอบภายในของความเชื่อทางศาสนา มีอยู่ 3 ประการคือ คุณค่าอันสูงส่ง ความเชื่อ และการปฏิบัติต่อสิ่งที่มีค่าสูงส่ง (แสง จันทร์งาม 2534 : 95-102)

1 คุณค่าอันสูงส่ง (Sublime Values)

ที่พึ่งอันประเสริฐมีความสำคัญต่อความต้องการทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องคุ้มครองคน เรียกว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” (The Sacred) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของศาสนา คุณสมบัติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุด สูงสุด เป็นสิ่งที่ลึกลับที่สำคัญ คือเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural) เพราะเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ต้องการ เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ได้อำนาจกฎธรรมชาติ ไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ในหลายกรณี มนุษย์จึงหวังพึ่งความเก่งกล้าสามารถเหนือธรรมชาติของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณค่าอันสูงส่ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์หวังพึ่งพิงมีหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น

-ปรากฏการณ์ธรรมชาติและวัตถุสิ่งของทุกชนิด ทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หรือทั้งสองชนิด

-อำนาจลึกลับที่มีไข่มุกคผลหรือลักษณะเป็นบุคคลย่อยๆ ที่อยู่เบื้องหลังและควบคุมธรรมชาติทั้งมวล อาจสิงสถิตอยู่กับคน สัตว์ พืชบางชนิด และวัตถุสิ่งของบางอย่างหรือล่องลอยอยู่ทั่วไป

-เทพเจ้าที่มีลักษณะเป็นบุคคล

-คนศักดิ์สิทธิ์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น นักบวช หมอผี หมอไสยศาสตร์ พระภิกษุ

-คำสอนทางศาสนา คุณสมบัตินับประเสริฐทางจิตใจ เช่น มรรคผล คุณธรรมต่างๆ และคุณภาพจิตอันสูงส่ง เช่น ความสว่าง ความสะอาด ความสงบ

2 ความเชื่อ (Faith)

แยกได้เป็น 3 ประเภท

-ปสาทรัทธา (Faith) “ปสาท” ภาษาบาลี แปลว่า “ความเลื่อมใส” นิยมชมชอบ เคารพบูชาอย่างแรง ประกอบด้วยอารมณ์และความรักหรือความกลัว ความเชื่อถือไว้วางใจ จงรักภักดีถึงขั้นหลงใหลมันใจ มักจะเป็นความเชื่อแบบอัตวิสัย (Subjective) เป็นเรื่องของผู้เชื่อ ซึ่งไม่เกี่ยวกับเหตุผล

-ความเชื่อชนิดศรัทธา (Belief) เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลมากขึ้น ยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่หรือเป็นอยู่อย่างมีเหตุผล มีหลักฐานพยานสนับสนุนอยู่บ้าง มีความเป็นภาวะวิสัย (Objective) มากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตขั้นสูง

-ความรู้ (Knowledge) เป็นการยอมรับได้เข้าสัมผัสกับสิ่งนั้นโดยตรง ว่ามีอยู่จริงจากประสบการณ์ตรง และมีหลักฐานพยานเต็มที่ จะเป็นเรื่องของศีลธรรมและผลของศีลธรรมในชีวิตประจำวัน

จากความเชื่อทั้ง 3 ประเภท อาจกล่าวได้ว่า ปสาทศรัทธา (Faith) มีบทบาทมากที่สุด เนื่องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาต่างๆ ที่เป็น “ที่พึ่งอันประเสริฐ” แทบทั้งหมดไม่มีคำตอบที่เป็นรูปธรรม ที่จะติดต่อสัมพันธ์กับมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

3 การปฏิบัติต่อสิ่งมีค่าสูงส่ง (Practice)

พฤติกรรมปฏิบัติทางศาสนาหรือศาสนิกงานั้น เป็นพฤติกรรมที่ถูกกระตุ้นให้แสดงออกมาต่อคุณค่าอันสูงส่ง หลังจากที่มีปสาทศรัทธา ศรัทธาและความรู้ต่อสิ่งที่มีคุณค่าสูงส่งทางศาสนานั้น พฤติกรรมปฏิบัติต่อสิ่งที่มีคุณค่าสูงส่งนั้นแตกต่างกันออกไปตามชนิดของสิ่งนั้น เช่น ความรัก ความภักดี ความหวาดเกรง เป็นความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ มนุษย์จึงให้ความรัก ความภักดี และความหวาดเกรงต่อสิ่งที่มีคุณค่า โดยเน้นความสะอาดบริสุทธิ์ของจิตใจเป็นสำคัญ การกล่าวยกย่องสรรเสริญแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นการแสดงออกแบบหนึ่งในรูปของบทสวดสรรเสริญ (Hymn) หรือการกล่าววาจาที่เป็นการพูดคำจริง คำไพเราะอ่อนหวานและมีสาระประโยชน์ พฤติกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้เห็นได้ในการปฏิบัติต่อสิ่งมีคุณค่าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นก็คือการแสดงออกทางกายหรือการกระทำ การแสดงความเคารพนอบน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมีพรอมากับการสวดสรรเสริญ ไม่ว่าจะเป็น การยกมือขึ้นประนมในระดับต่างๆ การก้มศีรษะและลำตัว การแสดงความนอบน้อมด้วยร่างกายนั้นอาจมีแบบอื่นๆ ซึ่งแล้วแต่วัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชนนั้น ซึ่งข้อสำคัญของการปฏิบัติต่อสิ่งมีคุณค่าสูงส่งนั้นจะต้องเว้นจากความชั่วและการกระทำความดีเป็นสำคัญ

ปิยวรรณ วิรัชชัย (2521 : 8) กล่าวว่า สิ่งที่บุคคลกระทำขึ้นจากแนวคิดที่ว่า เขาต้องการอะไรนั้น เป็น “ค่านิยม” และสิ่งทีบุคคลเห็นว่าถูกต้อง หรือพิจารณาเห็นว่าเป็นจริง หรือคล้ายกับว่าเป็นจริงที่เกี่ยวกับบุคคลหรือโลก จัดเป็น “ความเชื่อ” ความเชื่อมีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่ติดแน่นอยู่ในความคิด ในความเข้าใจ เป็นรูปหนึ่งของความรู้และการกระทำ เมื่อมีความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะเป็นเครื่องกำหนดความโน้มเอียงในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

ความเชื่อของมนุษย์แต่ละท้องถิ่นเกิดจากปัญหาในการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น มนุษย์จึงควรทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ และเมื่อคลี่คลายปัญหาลงได้หรือพ้นภัยแล้วก็ควรตอบแทน อาจกระทำโดยการเซ่นสรวงหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2521 : 206-207) ความเชื่อของสังคมไทย

มีเช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ คือ เชื่อตามคติถือผีสางเทวดา หรือวิญญาณนิยม ว่าวิญญาณนั้นมีอยู่และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้ เพื่อขอความอารักขาและสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ระบบความเชื่อดังกล่าวได้สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิต โดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวพุทธศาสนา (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ 2529 : 328)

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งความเชื่อและเหตุผล ต้องมาพร้อมกับปัญญาเสมอ เพียงแต่นำมาใช้ต่างวาระโอกาส บางสิ่งบางอย่างอาจจะต้องมีความเชื่อก่อนที่จะใช้ปัญญาพิจารณา เช่น การโปรดปัจจุวัคคีย์ ซึ่งไม่เชื่อในพระพุทธองค์ ที่ทรงไม่บำเพ็ญเพียรด้วยการทรมานตนเอง เพื่อการบรรลุมรรคผล พระพุทธองค์ทรงทำให้ปัจจุวัคคีย์เหล่านั้น มีความเชื่อในพระองค์ เมื่อพวกเขาเหล่านั้นเริ่มมีความเชื่อ พระองค์จึงแสดงธรรมโปรด ปัญญาจึงเกิดแก่ปัจจุวัคคีย์เหล่านั้น ส่วนการเชื่อตามเหตุผล แม้จะใช้เหตุผลเพื่อให้เกิดปัญญา แต่ในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติซึ่งยากแก่การพิสูจน์ อาจจะหาเหตุผลมาพิสูจน์ให้คนทั้งหลายเชื่อได้ยาก

หลักพิจารณาว่าจะเชื่ออย่างไรในพระไตรปิฎก เรื่อง กาลามสูตร (อง.ต.ก. 20/505/241) กล่าวถึงสิ่งที่ควรพิจารณาเชื่อและไม่ควรเชื่อ คือ

ให้เชื่อโดยพิจารณาตามองค์ประกอบว่า

1. เป็นกุศลหรืออกุศล
2. มีโทษหรือไม่มีโทษ
3. ผู้รู้พิจารณาว่าดีเตียนหรือสรรเสริญ
4. ทำให้สมบูรณ์แล้วนำประโยชน์สุขมาให้อย่างไร

ไม่ควรเชื่อจาก

1. การบอกเล่าต่อกันมา
2. ได้เคยทำตามกันมา
3. ขาวลือ
4. อันว่ามีในคัมภีร์
5. การเดา
6. การคาดคะเน
7. อาการที่เกิด
8. เห็นว่าตรงกับความคิดตนเอง
9. ถือว่าผู้สอนพอเชื่อถือได้
10. ถือว่าผู้สอนเป็นครูของเรา

จากหลักพิจารณา พระพุทธศาสนาต้องการให้รู้และเห็นจริงด้วยตนเอง โดยเป็นเพียงผู้ชี้แนะ เพราะพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การปฏิบัติตน โดยผู้ปฏิบัติจะต้องปฏิบัติตน ฟังตนเองโดยพระพุทธรองค์เป็นเพียงผู้บอกทาง ศาสนิกชนจะต้องเดินทางเอง

จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีปัญญารองรับ และเป็นทางนำไปสู่ปัญญา เป็นขั้นตอนหนึ่งในการพัฒนาปัญญา เห็นได้จากศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่คุณสมบัติของพระอรหันต์ ตรงกันข้ามพระอรหันต์มีคุณสมบัติว่า เป็นผู้ไม่มีศรัทธา (อัสสัทธะ) (ข.ธ. ; 25/17/28) หมายความว่า รู้เห็น รู้จริง จึงไม่ต้องเชื่อใครๆ หรือเหตุผลใดๆ อีก เป็นสิ่งเหนียวรั้งไม่ให้ยอมตามสิ่งที่ชักจูงให้ทำชั่วดำเนินไปตามแนวทางที่ผิดศีลธรรม

ผู้ที่ถือตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพุทธศาสนาหวังยึดถือพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งพาชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งการดำเนินชีวิตของตนที่เป็นปกติสุข ควรที่จะใช้ปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุด้วยผลของความเป็นจริง พุทธธรรมทางพุทธศาสนาได้แสดงความสำคัญของความเชื่อและปัญญาที่บุคคลพึงมี โดยถือว่าความเชื่อต้องมากคู่กับปัญญา ซึ่งเน้นในทางปฏิบัติว่า ปัญญาต้องมาก่อนความเชื่อ คือใช้ปัญญาพิจารณาพิเคราะห์พิจารณาก่อนที่จะเชื่อในสิ่งนั้น ๆ ในหมวดธรรมต่าง ๆ จะพบว่า หมวดใดมีข้อที่ชี้ให้ศรัทธาหรือให้เชื่อ หมวดนั้นจะมีปัญญาหรือเหตุผลกำกับอยู่ด้วยเสมอ หรืออธิบายได้ว่า ศรัทธาที่ขาดปัญญาเป็นศรัทธาวิปยุต (ศรัทธาบอด) ทำให้เกิดความงมงาย (เดือน คำดี 2531 : 206)

1.3.1 การยอมรับพระพุทธศาสนาด้วยความเชื่อและความเข้าใจ

การยอมรับและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดมั่นในการดำเนินชีวิต มีความเชื่อศรัทธา และปฏิบัติต่อศาสนาที่แตกต่างกัน ตามความรู้ ความเข้าใจ จากค่านิยมของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งพอจะแยกองค์ประกอบพระพุทธศาสนาได้เป็น 5 อย่างทอหุ้มกันอยู่เป็นชั้นๆ ถึง 5 ชั้น จากชั้นในสุดถึงชั้นนอกสุดดังนี้ (แสง จันทร์งาม 2534 : 14-15)

1 พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น พุทธภาวะ หรือพุทธธาตุ หมายถึง ประสบการณ์ทางจิตขั้นสูงในเรื่องของ ความรู้ในระดับญาณ บริสุทธิ์จากกิเลส สงบจากความวุ่นวาย เห็นถึงความทุกข์ เป็นความเข้าใจและปฏิบัติตนตามพุทธธรรม

2 พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น ปรัชญาความรู้ เป็นความเข้าใจถึงแก่นแท้ของปัญหาขั้นมูลฐานของชีวิต คือชีวิตและเป้าหมายของชีวิตคืออะไร โลกและจักรวาลอยู่ที่ไหนและคืออะไร แล้วหาวิถีทางที่ถูกต้องไปสู่เป้าหมายสูงสุด

3 พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น ระบบจริยธรรม หมายถึงคำสอนในเรื่องความดี ความชั่ว ความเลื่อม ความเจริญแห่งชีวิตของบุคคล และหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและ สังคม เป็นหลักคำสอนจริยธรรมเพื่อความสุขความเจริญของคนทั่วไป

4 พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น ศาสนาพื้นบ้าน หมายถึงการนับถือเคารพสัญลักษณ์ ต่างๆ ของพระรัตนตรัยในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงการปฏิบัติและความเชื่อแบบฮินดู วิญญาณนิยม (Animism) ไสยศาสตร์ (Magic) เช่น บูชาพระพรหม พระกัมมี้ นับถือ เคารพผี วิญญาณ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ รวมทั้งเชื่อในเรื่องราวของขลัง

5 พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น สถาบัน หมายถึงองค์การหรือสถาบันทางพุทธศาสนา รูปแบบต่างๆ ตั้งขึ้นเพื่อการร่วมกิจกรรม เป็นที่รวมความรู้และเผยแพร่พุทธปรัชญาและพุทธจริย ธรรม เช่น วัด พุทธสมาคม กรรมการศาสนา เป็นต้น เพื่อการดำรงอยู่และเป็นศูนย์กลางทางพุทธ ศาสนา

ซึ่งความเข้าใจพุทธศาสนา ของชาวพุทธในสังคมไทยมีความแตกต่างกัน แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2530 : 22)

1 กลุ่มที่ยึดถือพุทธศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ เป็นคำสอนซึ่งปรากฏในคัมภีร์พระ ศาสนา โดยผู้ยึดถือและปฏิบัติตามแนวทางนี้จะปฏิเสธหลักการ คำสอน วิธีปฏิบัติอื่นๆ ที่มีได้ บัญญัติในพระคัมภีร์ เช่น ความเชื่อในภูตผีเทวดา หรือความเชื่อ การปฏิบัติที่รับมาดัดแปลง ปรับปรุง ผสมผสานกับความเชื่อของศาสนาอื่นๆ

2 กลุ่มที่ยึดถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หมายถึง การเชื่อหลักคำสอนของพุทธ ศาสนาที่ได้ผสมผสานกับความเชื่อของศาสนาอื่น รวมถึงการปฏิบัติ พิธีกรรม และให้ความสำคัญสูง ไปด้วย

การยอมรับพระพุทธศาสนาจากความเชื่อและความเข้าใจนี้นำไปสู่การสร้างสรรค์ทาง วัฒนธรรมและบางส่วนของอารยธรรมเกิดจากการกระตุ้นของจิตสำนึกทางศาสนา เพราะศาสนา เป็นเรื่องว่าด้วยศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใสและความหวังในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ฉะนั้นศรัทธาจึง เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดงานสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมขึ้น งานทางวัฒนธรรมที่เกิดจากแรงคลใจ ทางศาสนาเช่น

1 งานทางวรรณกรรม (Literary Work) ความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธา ทำ ให้มนุษย์อยากทราบว่า สิ่งซึ่งมนุษย์ศรัทธานั้นมีคุณสมบัติอย่างไร ดำเนินชีวิต กิจกรรมอย่างไร เกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างไร ประกอบกับจินตนาการของมนุษย์ทำให้เกิดมหากาพย์ บทสวดสรรเสริญ เพื่อยกย่อง เพื่อทำในสิ่งที่ตนต้องการ พุทธศาสนาก็เช่นกัน พระธรรมหรือพระวินัยซึ่งสาวกช่วยกัน

จดจำไว้และสืบทอดต่อกันด้วยปากต่อกันมา ความจำ ความหลงลืม ย่อมเกิดขึ้นได้ จึงมีการบันทึกไว้ ซึ่งเรียกว่า พระไตรปิฎก และมีการเผยแพร่แก้ไขสืบต่อกันมา

2 งานทางปฏิมากรรม (Sculpture) ความเลื่อมใสศรัทธา นำไปสู่การสร้างสัญลักษณ์ เพื่อระลึกถึง กราบไหว้ บูชา เสมือนหนึ่งอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ ปฏิมากรรมจึงเกิดขึ้นไม่ว่าจากการแกะสลักจากไม้หรือหิน บั้นจากดิน หรือหล่อด้วยโลหะ ไม่ว่าจะเป็ขนาดเล็กลงถึงขนาดใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ถูกสร้างมาจากศรัทธา ความรู้ความสามารถทางศิลปะ กำลังกายกำลังทรัพย์อย่างเต็มที่ และปฏิมากรรมที่สวยงามทั้งหลายในโลก ไม่ว่าจะเป็ของชาติใดล้วนแต่เป็นปฏิมากรรมทางศาสนาแทบทั้งสิ้น

3 งานทางสถาปัตยกรรม (Architecture) หากจะให้เห็นภาพของที่รวมของความศรัทธาที่ชัดเจนที่สุดนั้นน่าจะหมายถึง สถานที่ที่รวมคนที่มีความศรัทธาเดียวกัน สถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางความเชื่อ นอกจากจะเป็ที่รวมของผู้ที่ศรัทธาแล้วยังใช้เป็นทีเก็บปฏิมากรรมประกอบพิธีกรรม เผยแพร่ความเชื่อและการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น สิ่งก่อสร้างนี้จะสวยงามใหญ่โตเพียงใดขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้ที่สร้าง

4 งานทางจิตรกรรม (Fine Art) เพื่อเป็นการต่อยอดของความเชื่อ ความศรัทธา และส่งผลไปยังการปฏิบัติตนนั้น การเขียนภาพ ซึ่งแสดงถึง ประวัติความเป็นมา คำสอนตามหลักธรรมของศาสนา เพื่อให้ผู้ที่ไปร่วมชุมนุมได้เห็น เป็นการซึมซับถึงความศรัทธาและการปฏิบัติตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการกระทำของตนเองเพื่อผลของความศรัทธานั้น

ค่านิยม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องทางศาสนา เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นสำคัญ หากมองตามทฤษฎีแล้วจะพบว่า ทฤษฎีทางสังคมวิทยา : มองไปที่สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ทำให้ศาสนาคงอยู่ ทฤษฎีทางจิตวิทยา : เกิดจากแรงผลักดันระหว่าง ความหวาดกลัว ความสิ้นหวัง และความต้องการทางอารมณ์ของมนุษย์ ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา : เน้นที่การกระทำของมนุษย์ต่อธรรมชาติ (Johnstone ,1983 : 36)

1.3.2 ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ค่านิยม เป็นสิ่งที่เกิดมาจากการประเมิน ตัดสินใจ ยอมรับและนำมาปฏิบัติตามความต้องการ

ศาสนา เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ของสมาชิกของชุมชนที่มีความต้องการในลักษณะเดียวกัน

ความเชื่อ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกและยอมรับต่อพฤติกรรมนั้น เพื่อตอบสนองความต้องการจากเหตุผลของมนุษย์

จะเห็นได้ว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดออกมาจากความคิดของมนุษย์นั้น เป็นความต้องการที่มนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งสิ้น ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมมนุษย์นั้น

ความต้องการอันหลากหลายของมนุษย์พอจะแยกได้ 4 ประการ คือ (แสง จันทร์งาม 2534 : 17-27)

- 1 ความต้องการทางกายหรือทางชีววิทยา (Physical or Biological Needs)
เป็นความต้องการปัจจัยต่างๆ สำหรับเลี้ยงหรือบำรุงให้ชีวิตดำรงอยู่ ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อาศัย ยารักษาโรค
- 2 ความต้องการทางสังคม (Social Needs)
ต้องการอยู่ท่ามกลางเพื่อนมนุษย์ มีสังกัด มีศักดิ์ศรี และมีความหมาย มีการสร้างเอกภาพและความมั่นคงในสังคม โดยให้มีระบบความเชื่ออันหนึ่งอันเดียวกัน หรือพิธีกรรมต่างๆ เพื่อคนจะได้มาร่วมกันและกำหนดแบบฉบับหรือการประพฤติปฏิบัติระหว่างบุคคลอย่างเหมาะสม
- 3 ความต้องการทางปัญญา (Intellectual Needs)
เมื่อมนุษย์ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ มีความสงสัย และพยายามทุกวิถีทางที่จะรู้และนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ หากคิดไม่ออกก็จะหันเข้าหาจินตนาการ คิดคาดเดาว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรืออาจทุ่มเททุนมหาศาล เพื่อความรู้ที่ไม่มีประโยชน์ จนกว่าจะพบความจริงขั้นสุดท้ายตามความต้องการของตนเอง
- 4 ความต้องการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Needs)
เป็นความต้องการหลายสิ่งหลายอย่างด้วยกันและละเอียดอ่อน เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่ค่อนข้างอ่อนแอ แม้จะมีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ หากนำไปเปรียบเทียบกับธรรมชาติแล้วจะรู้สึกได้ว่าไร้ความหมาย เมื่อมีความทุกข์ที่ไม่สามารถจะแก้ไขได้ แม้จะมีหลักวิทยาศาสตร์ที่มีหลักการดีเลิศเพียงใดก็ตาม มนุษย์ทั่วไปจะมองหาที่พึ่งพิเศษบางอย่างที่สามารถทำงานได้เหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติ เพื่อปลอบประโลมจิตใจในยามหมดที่พึ่ง

1.4 พระเครื่อง

199410

สำนักบรรณสารการพัฒนา

สถาบันวิจัยและพัฒนาบริหารศาสตร์

Library and Information Center NIDA

ดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะปรากฏชุมชนหนาแน่นอยู่ตามที่ราบลุ่มปากแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ เช่นแม่น้ำเจ้าพระยา ทาจิน แม็กลอง และแม่น้ำโขง ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นชนในตระกูลมอญ เขมร และไทยเป็นส่วนน้อย

ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในบริเวณชุมชนนี้ เกิดขึ้นจากการแพร่เข้ามาของวัฒนธรรมที่สูงกว่า เจริญกว่า คือวัฒนธรรมอินเดีย และจีน ประยุกต์ให้วัฒนธรรมท้องถิ่นพัฒนาขึ้นในรูปแบบโครงร่างที่กรอบวัฒนธรรมทั้งสองกำหนดอยู่ ไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาขึ้นในลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง

วัฒนธรรมจากอินเดียมีอิทธิพลครอบคลุมภูมิภาคแถบนี้มากกว่าวัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมของไทยไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา ความเชื่อ หรือระบบการปกครองล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียเป็นส่วนใหญ่ และการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดียเกิดขึ้นในช่วงปลายสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีแรงจูงใจเรื่อง การค้าเครื่องเทศ ของป่า ไม้หอมต่างๆ และการเผยแพรศาสนาพราหมณ์กับพุทธศาสนาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 3

ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10-14 เกิดดินแดนที่เรียกว่าทวารวดีในบริเวณลุ่มน้ำแม็กลอง แม่น้ำนครชัยศรี และแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีศูนย์กลางชุมชนอยู่ที่นครปฐมในปัจจุบัน สภาพสังคมการปกครอง ตลอดจนคติความเชื่อได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนานิกายหินยาน มีความแตกต่างอย่างมากมายกับวัฒนธรรมของอาณาจักรรอบข้างซึ่งอยู่ภายใต้คติฮินดู (วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์ 2535 : 11-15)

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 เกิดอาณาจักรกัมพูชา มีศูนย์กลางชุมชนอยู่ที่โยธยาปุระ ศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมรับมาจากอาณาจักรศรีวิชัย มีการสร้างวัดฤ โขราณสถานโดยมีจุดมุ่งหมายแสดงถึง การหลุดพ้นตามคติทั้งทางลัทธิฮินดู และพุทธศาสนานิกายมหายาน

อิทธิพล วัฒนธรรมและศิลปะทวารวดีได้หยุดชะงัก และจบบทบาทลงพร้อมกับอำนาจทางการเมือง วัฒนธรรมของกัมพูชาหรือขอมได้แสดงอิทธิพลอย่างชัดเจน ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 14 วัฒนธรรมรวมทั้งคติความเชื่อในพุทธศาสนามหายานและศาสนาพราหมณ์ ได้เข้ามาปะปนกับความรู้ความเชื่อในพุทธศาสนาเถรวาท(หินยาน)ที่นับถือกันอยู่เดิม ในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยานี้เป็นแหล่งพบกันของสองวัฒนธรรมคือ จากพุทธศาสนาหินยานในสมัยทวารวดี และวัฒนธรรมฮินดูในสมัยกัมพูชา วัฒนธรรมจากสองแหล่งจึงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยสมัยต่อมา (สุภาพรรณ ณ บางช้าง 2532 : 21)

สิ่งที่น่าสนใจมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดพระเครื่องในสังคมไทยคือ พระเครื่องรางของขลังที่เรียกว่า “พระกริ่ง” เป็นระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับลัทธิตันตริก(ตันตระ)ในพระพุทธศาสนา

ฝ่ายมหายานที่แพร่หลายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนที่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท (หินยาน) จากลังกาจะมาถึงอิทธิพลเหนือดินแดนแถบนี้อีกครั้งในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ลัทธิตันตริกเป็นลัทธิที่วาดด้วยเรื่องของหมอผี แม่มด และไสยศาสตร์ การควบคุมภูตผีปีศาจ ทั้งดีและไม่ดี และใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์ทั้งในทางโลกและทางธรรม มีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ โลกียสุข คือ ความต้องการด้านต่างๆ ในเรื่องของโลก รวมถึงพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่เป็นคาถาอาคมต่างๆ ขณะที่พุทธศาสนาเถรวาทมุ่งเน้นการสละสิ่งที่เป็นโลกียในโลกลี้ แสวงหาการหลุดพ้นในโลกลี้ (ศรีศักร วัลลิโภดม 2537 : 81)

พระเครื่องแตกต่างจากวัตถุเคารพ หรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์อื่นไม่ว่าจะเป็น ฝ้ายันต์ ฝ้ายันต์ ประเจียด แหวนลงอาคม หรือตระกรุด ในลักษณะที่ไม่ต้องเรียนรู้และระมัดระวังในเรื่องของกฎเกณฑ์ หรือข้อห้าม เพียงตั้งจิตอธิษฐานหรือบริกรรม และสวดอ้อนวอนขอความคุ้มครองก็เพียงพอ สามารถนำติดตัวไปไหนมาไหนได้เช่นเดียวกับสิ่งที่เป็นเครื่องรางของขลัง ซึ่งอาจนับว่าเป็นวัตถุทางศาสนาและไสยศาสตร์ได้ในเวลาเดียวกัน และที่แตกต่างไปจากเครื่องรางของขลังในระบบความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั่วไป คือเป็นวัตถุทางไสยขาวมากกว่าไสยดำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมาย “ไสยศาสตร์” ว่า “ไสย” หมายถึง “ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งได้มาจากพราหมณ์” ไสยศาสตร์ จึงหมายถึง “ตำรา หรือวิชาที่วาดด้วยเวทมนตร์คาถา” เกี่ยวข้องกับการใช้เวทมนตร์คาถา และยอมรับอำนาจที่เกิดจากการใช้เวทมนตร์คาถาต่างๆ รวมถึงอำนาจภายนอกที่ไม่มีตัวตน (Mana) ซึ่งมีอยู่ในวัตถุสิ่งของด้วย (สุวิทย์ ทองศรีเกตุ 2524 : 33) ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมในเอเชียก่อนสมัยพุทธกาล มีอยู่ในอินเดียก่อนที่ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์จะเกิดขึ้น หลักปรัชญาสำคัญของศาสนาพราหมณ์ คือ การเวียนว่ายตายเกิด วรรณะ และกฎแห่งกรรม ซึ่งรวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าต่างๆ เช่น พระอินทร์ พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ และมีการผนวกเอาความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้าไปในบางส่วนด้วย (อมรา พงศาพิชญ์ 2537 : 43-45) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ นั้น พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่เผยแผ่พระธรรมจำเป็นต้องนำหลักคำสอนผนวกเข้ากับความเชื่อเดิมที่มีอยู่ เพื่อการยอมรับปรัชญาพุทธศาสนา ระบบความเชื่อทางศาสนาของประเทศต่างๆ ในเอเชียจึงมีลักษณะรวมคือ

- 1 ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ปรัชญาหลัก คือ การเวียนว่ายตายเกิด และกฎแห่งกรรม
- 2 ความเชื่อในหลักธรรมของศาสนาพุทธ
- 3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

หน้าที่ของไสยศาสตร์ คือ

- หน้าที่ในการผลิต (Productive) และหน้าที่ในการคุ้มครอง (Protective) หมายถึง การใช้ไสยศาสตร์เพื่อให้เกิดสิ่งที่ตนต้องการ และใช้อำนาจไสยศาสตร์ในการรักษา คุ้มครอง สิ่งที่ดีงามไว้ ซึ่งเรียกว่า ไสยศาสตร์ขาว (White magic)

- หน้าที่ในการทำลาย (Destructive) หมายถึง การใช้พลังไสยศาสตร์ในการกำจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งเรียกว่า ไสยศาสตร์ดำ (Black magic)

ไสยขาว เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่นำเอาพุทธคุณมาผนวกกับเรื่องไสยศาสตร์ เน้นในเรื่องความดี โดยมีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง มีการเล่าเรียนและสั่งสอน ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน และแก้ไขป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของไสยดำ ซึ่งเป็นไสยศาสตร์ที่เน้นการทำลาย การกระทำที่ผิดศีลธรรม และการกระทำที่ไม่เป็นธรรมจากผีसाงเทวดา (ศรีศักร วัลลิโภดม 2537 : 82)

คติความเชื่อของคนไทยถือว่า “พระช่วยได้” ไปที่ใดมักจะนำพระติดตัวไปกับตนด้วย หากอยู่บ้านไหว้พระ บูชาพระ เมื่อมีความกังวล ตกใจหรือกลัวสิ่งใดจะนึกถึง “คุณพระช่วย” สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการนับถือศาสนาด้วยความศรัทธา เชื่อว่าพระสามารถให้ความคุ้มครองได้ ความเชื่อเช่นนี้เป็นพลังใจอันแรงกล้าที่ทำให้เผชิญกับภาวะทางอารมณ์ที่สร้างความหวั่นไหว ความนิยมพระเครื่องจึงเป็นกำลังใจอันสำคัญและฝังอยู่ในจิตใจของคนไทยส่วนหนึ่ง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ได้รับการแต่งเติม ที่ทำให้พระเครื่องกลายเป็นที่นิยมนั้น เกิดจากการสร้างของกษัตริย์สำคัญของค์ใดองค์หนึ่งของเมือง หรือสมัยนั้นๆ สร้างเช่น พระร่วงในสมัยสุโขทัย พระรอดของเมืองหริภุญไชย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการสร้างพระเพื่อการทำบุญ เห็นได้จากการฝังหรือเก็บไว้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เช่น เจดีย์ การสร้างพระเท่าจำนวนวันเกิดเพื่อการต่ออายุของตัวเอง หรือไม้กึ่งเพื่อการต่ออายุพุทธศาสนา บรรดาพระเครื่อง พระพิมพ์ ทั้งหลายที่เป็นที่นิยม ล้วนเป็นของที่ได้มาจากการขุดกรุพระเจดีย์แทบทั้งสิ้น

ในการปลุกเสกวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ไม่ว่าจะเป็พระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลต่างๆ เช่น พระเครื่อง เหรียญตะกรุด หรือผ้ายันต์ จะต้องมีการนำเข้าพิธีปลุกเสก มีการสวดมนต์ เฝงจิต เป้าหมายเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ โดยมีพระสงฆ์ผู้มีคุณวุฒิหรืออาจเรียกว่า เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกระทำพิธีในวัดหรือพระอุโบสถ มีพิธีกรรมสลับซับซ้อนหลายขั้นตอน เมื่อผ่านพิธีกรรมแล้ววัตถุเหล่านั้นจะกลายเป็นของขลัง เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์บรรจุภายในวัตถุเหล่านั้นที่เรียก

ว่า “พุทธคุณ” ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้คนโดยเฉพาะในอดีตสำหรับเป็นขวัญกำลังใจในการป้องกันภัยอันตราย หรือในปัจจุบันเพื่อเป็นการหารายได้หรือเพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนาก็ตาม

ความเชื่อในพระเครื่องที่เรียกว่า “พุทธคุณ” มีอยู่ด้วยกัน 2 ด้านที่สำคัญ ซึ่งทำให้เชื่อว่าคุณภาพของพระแต่ละองค์มีคุณสมบัติที่แตกต่างกันออกไป คือ

- 1 แคล้วคลาดปลอดภัยและอยู่ยงคงกระพัน
- 2 เมตตามหานิยมและโชคลาภ

ความนิยมของผู้ที่ต้องการหรือแสวงหาพระเครื่องนั้นจะแตกต่างกันไป ซึ่งอาจจะดูจาก

-อายุหรือสมัยของพระ เช่น ความนิยมพระพิมพ์ตั้งแต่สมัยลพบุรีลงมา (ปลายพุทธศตวรรษที่ 15) เชื่อว่าผ่านการปลุกเสกในลัทธิตันตริก ของฝ่ายมหายานมาแล้ว และไม่นิยมพระพิมพ์รุ่นก่อนสมัยลพบุรี เช่น ศรีวิชัย อาณาจักรที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย (ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไชยา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-15) แม้จะเป็นความเชื่อฝ่ายมหายานเช่นกันก็ตาม (เช่น พระพิมพ์ดินดิบของศิลปะสมัยศรีวิชัยนี้ มีการนำเอาอิฐของพระสงฆ์เถระมาปั้นคลุกเคล้ากับดินแล้วพิมพ์เป็นรูป ไม่มีการนำมาเผาอีกเนื่องจากเชื่อว่า หากเผาเท่ากับเป็นการตายครั้งที่สอง)

-สี

-ขนาด ตั้งแต่เล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ รูปแบบหรือที่เรียกว่า ลักษณะพิมพ์ ทั้งทรงเครื่องหรือไม่ทรงเครื่อง

-พุทธลักษณะ(ลักษณะทางพุทธศิลป์) หรือที่เรียกว่า ปรากฏ

-เนื้อหรือส่วนผสมของตัวพระนั้นๆ เช่น จากเกสรดอกไม้ วาน ดิน หรือ สิ่งที่ดีอื่นว่าเป็นมงคลต่างๆ โลหะ หรือโลหะผสมที่เรียกว่า ชิน อาจเป็นตะกั่ว เงิน สัมฤทธิ์ เป็นต้น ซึ่งรวมทั้งการดูถึงความละเอียด ความหยาบของเนื้อ หรือความลึก ความนูน และตำหนิขององค์พระด้วย

ประวัติความเป็นมาของวัด และพระสงฆ์ที่เป็นผู้สร้างนั้น มีการบอกกล่าวกันมาหรืออยู่ในความทรงจำของผู้คนก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ความสนใจเช่นกัน เมื่อมีการขุดกรุหรือเปิดกรุแจกพระกันขึ้น ประกอบกับมีการสร้างเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ (Myth) จึงกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนแสวงหากันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หรือเกียรติคุณของพระสงฆ์รูปนั้นๆ

นอกจากความนิยมนั้นแล้ว ความเป็นมงคลจากที่มาและชื่อของพระเครื่องที่นิยมกัน เช่น พระที่มีชื่อสัมพันธ์กับทอง ความสุข ความรุ่งเรือง จากสุโขทัย สุพรรณบุรี แต่ไม่นิยมพระเครื่องที่พบในกรุเมืองพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากอาจจะมีผลต่อความมั่นคงในฐานะของผู้มีไว้ครอบครอง ซึ่งแล้วแต่ความเชื่อและความนิยมของแต่ละบุคคล (ศรีศักร วัลลิโภดม 2537 : 86,89)

คุณลักษณะและคุณภาพของพระเครื่อง ตามความนิยมของผู้สะสมอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะมงคลที่สัมพันธ์กัน เช่น เบญจภาคี ประกอบไปด้วย (มีเดีย. 2536 (มกราคม) : 59)

- 1 พระกำแพงชุกกอ กำแพงเพชร
- 2 พระรอด ลำพูน
- 3 พระผงสุพรรณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
- 4 พระนางพญา พิษณุโลก
- 5 พระสมเด็จ วัดระฆัง

และ เบญจภาคีเหรียญ (ทำจากส่วนผสมของโลหะ) ประกอบไปด้วย

- 1 เหรียญหลวงพ่อดุย วัดคงคาราม เพชรบุรี (2465)
- 2 เหรียญหลวงปู่ศุข วัดปากคลองมะขามเฒ่า ชัยนาท (2466)
- 3 เหรียญหลวงปู่เอี่ยม วัดหนัง บางขุนเทียน (2467)
- 4 เหรียญหลวงพ่อกั่น วัดพระญาติฯ พระนครศรีอยุธยา (2469)
- 5 เหรียญหลวงพ่อดอง วัดบางกะพ้อม สมุทรสงคราม (2484)

ตลาดพระเครื่องในปัจจุบันมีความซับซ้อนและขยายตัว ไปตามการเปลี่ยนแปลงในระบบความเชื่อของผู้คนในสังคม แต่มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันคือ จะพบว่าร้านพระเครื่องจำนวนมาก จะมีพระพิมพ์แบบเก่า ทั้งที่เป็นของแท้และไม่แท้ ของใหม่ที่มีรูปแบบเก่า เหรียญรูปพระและพระเครื่องรุ่นใหม่ ๆ ที่พระเกจิอาจารย์สร้างขึ้น พระพุทธรูป วัตถุอื่นที่เชื่อว่ามีคุณศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงพระรูปของพระมหากษัตริย์ และเจ้านายที่ถือว่ามีอนุภาพทางจิตวิญญาณ

พระพิมพ์ที่ถือเป็นพระเครื่องที่นิยมกันมาก พบตามแหล่งต่างๆ ในหลายจังหวัด ซึ่งพระพิมพ์เหล่านั้นมีมากมายหลายรูปแบบเช่นกัน ที่ถูกเลือกไม่ใช้จะทุกแบบ พระที่ถูกเลือกแล้วเป็นที่นิยมจะมีการอธิบาย ทั้งชื่อ รูปร่าง ลักษณะ ความเป็นมา และคุณภาพต่างๆ กันไป เช่น พระรอด พระลำพูน พระเป็ม พบที่จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ แพร่ พระร่วง พระพิมพ์นางพญา พบในจังหวัดอุดรดิตถ์ สุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก พระผงสุพรรณ พระขุนแผน พบแถบสุพรรณบุรี สวรรค์บุรี พระหูยาน พระนารายณ์ทรงปืน พระปรุหนัง พระกำแพงห้าร้อย พบบริเวณจังหวัด ลพบุรี อยุธยา เป็นต้น (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม 2537 : 85-86)

สายสร้อยและกรอบพระ เป็นสิ่งควบคู่กับพระเครื่องเพื่อนำติดตัวไป และยังแสดงฐานะของผู้สวมใส่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นทอง นาค เงิน หรือสแตนเลส โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นพระที่หายากมีราคา และเป็นที่ยอมรับแล้ว วัสดุที่ใช้ย่อมจะมีราคาสูงด้วยเช่นกัน

การสะสมและการซื้อขายพระมีพัฒนาการเติบโตมาในช่วงระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488 ความนิยมสะสมพระเครื่อง เกิดจากหลายความต้องการ จำนวนพระมีน้อย ทำให้ต้องมีการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกัน ประกอบกับการจัดทำนิตยสารและหนังสือของพระเครื่องมีเพิ่มมากขึ้น เป็นส่วนหนึ่งที่ชักจูงให้เกิดนักสะสมพระเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และหนังสือพระพวกนี้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของตลาด เช่น ช่วงปี พ.ศ. 2516 จะเน้นเนื้อหาข้อมูลด้าน พุทธคุณ ปาฏิหาริย์ และประวัติพระเครื่อง ประวัติการสร้างพระ เช่น พระเครื่องปริทัศน์ ชาตรี อาณาจักร พระเครื่อง เป็นต้น ในปัจจุบันนิตยสารพระเครื่องมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการหาพระเครื่องของนักสะสมเปลี่ยนแปลงไป เนื้อหาเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ราคาพระในตลาด จุดดำหนิของพระ การแยกแยะความแท้-ไม่แท้ของพระ มีการเปิดเผยข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลที่ปกปิดมานานของนักสะสมรุ่นเก่า (สรพล โสภิตกุล 2537 : 90-92) นิตยสารพระเครื่องที่วางขายในปัจจุบันยังมีการแจกการแถมพระเครื่องให้เห็นเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจอีกด้วย แต่ละฉบับจะตกอยู่ในราคาระหว่าง 20-40 บาท ซึ่งจะออกเป็นทั้งรายปักษ์ รายเดือน และท่วงละหลายเดือน เช่น นโม พุทโธ มหาอุตม์ สยามพระ เขียนพระ พุทธคุณ ลานโพธิ์ สื่อพระเครื่อง เป็นต้น และยังมีอีกหลายสิบฉบับ รวมทั้งการรวมเล่มในเรื่องที่เป็นที่สนใจ ซึ่งราคาจะสูงตามไปด้วย

ราคาพระเครื่องนับเป็นดัชนีวัดค่าความนิยมได้อย่างหนึ่ง ไม่ว่าพระกรุเก่าที่มีอายุนับร้อยปี หรือพระใหม่ที่เพิ่งสร้างไม่นานนัก หากมีความนิยมในหมู่นักสะสมราคาจะสูงขึ้นเป็นลำดับ ขณะเดียวกันพระเครื่องบางองค์มีความเก่าแก่เช่นกัน แต่ไม่นิยมในหมู่นักสะสมราคาจึงไม่สูงนัก แนวโน้มที่ทำให้ราคาพระสูงหรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งมาจากความนิยมที่มีต่อพระเครื่องในเรื่องของการมีประสบการณ์ด้านปาฏิหาริย์ การรอดพ้นภาวะของความกังวลใจ จากอันตรายที่เกิดขึ้น หรือพุทธคุณที่ให้ผลและความรู้สึกที่ดีต่อจิตใจของผู้ที่มีไว้ครอบครอง

เหตุแห่งการสร้างพระเครื่องพอจะสรุปได้ ดังนี้

- 1 สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระศาสนา ตามความเชื่อพุทธทำนาย
- 2 เป็นเครื่องรางสำหรับทหารยามออกศึกเพื่อป้องกันภัยอันตราย
- 3 เพื่อหาทุนทรัพย์ในการก่อสร้างถาวรวัตถุหรือทำนุบำรุงวัด
- 4 เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายที่ล่วงลับไปแล้ว

ส่วนความนิยมในการสะสมพระเครื่อง พอสรุปได้ในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1 ในแง่ของศาสนา พระเครื่องคือ สิ่งแทนพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์
- 2 ในแง่พุทธศิลป์ ประวัติความเป็นมาของพระเครื่องทางโบราณคดี
- 3 ในแง่ของปาฏิหาริย์ เป็นเครื่องรางเพื่อสร้างขวัญ หรือปลอบประโลมใจ

- 4 ในแง่ของการค้า การหารายได้ หรือเก็งกำไร
- 5 ในแง่พุทธคุณ ของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่อง

1.5 ลักษณะทางพุทธศาสนา

พุทธศาสนามุ่งหมายให้ประชาชนในฐานะที่เป็นรากฐานชีวิตของผู้คน องค์ประกอบของพระศาสนา 5 ส่วนคือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ส่วนที่เป็นตัวกำหนดรากฐานชีวิตไทยคือ ศาสนธรรมหรือพุทธธรรม สาระพุทธธรรมบางด้านก่อให้เกิดความรู้ ความเชื่อ และแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบไทย มีผลทำให้เกิดลักษณะความเป็นไทยขึ้นในสังคมไทย

คำสอนในพระพุทธศาสนาอันมีที่มาจากความรู้แจ้งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่นำผู้ปฏิบัติใช้ดับทุกข์ในตนเองได้เป็นลำดับ จนถึงขั้นดับทุกข์ดับกิเลสโดยสิ้นเชิง การปฏิบัติที่เน้นในการจัดชีวิตของการอยู่ร่วมกันในชุมชนให้เป็นชีวิตที่มีศีลธรรม คือมีความปรกดีสุขร่มเย็นทั่วกัน ด้วยการที่แต่ละคนปฏิบัติและจัดชุมชนให้มีชีวิตเหมาะสมถูกต้อง (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง 2535 : 1,16-17) ดังนี้

- เว้นจากการทำร้ายเบียดเบียนกันทั้งทางกาย ทรัพย์สิน และวาจา
- เว้นจากการทำลายพืชและต้นไม้ (สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ)
- เว้นจากการมีชีวิตสุรุ่ยสุร่ายเกินความจำเป็น ทั้งในการกิน การแต่งกาย การเล่น หรือความเป็นอยู่ส่วนอื่นๆ
- เว้นจากการประกอบอาชีพทุจริต คดโกง และการมอมเมาจิตใจของคน เช่น การดูลักษณะ การทำนายฝัน การแก้บน
- เว้นจากการใช้อำนาจกระทำความไม่เป็นธรรมแก่ผู้อื่น
- เว้นจากการพนันทุกชนิด

การทำหน้าที่ต่างๆ ที่บุคคลพึงมีแก่สังคม โดยเน้นมาจากคุณค่าของพุทธธรรมเพื่อความหมายในการติดต่อ ความคิด ความรู้ใหม่จากโลกตะวันตกตามความเข้าใจของตน ทำให้ต้องเลือกจากความหลากหลายของสาระพุทธธรรมนั้น สาระพุทธธรรมที่ได้รับการเลือกสรร และนำไปปฏิบัติรวมสมัยคือ (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง 2535 : 243)

1 สาระพุทธธรรมที่เป็นองค์ความรู้ ได้แก่ กรรม ไตรลักษณ์ เป้าหมายชีวิต และคุณค่าความสำคัญของพระรัตนตรัย

2 สาระพุทธธรรมที่เป็นค่านิยม พฤติกรรม ได้แก่ ทาน ศีล ความกตัญญู ความเมตตา ความเคารพผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์ ความพากเพียร การรู้จักเป็นอยู่พอดี การคบคน หน้าที่ต่อบุคคลในสังคม และการทำกิจในพระศาสนา

สาระพุทธธรรมทั้งที่เป็นองค์ความรู้และค่านิยมพฤติกรรมนั้น เป็นแนวทางจากคำสอนซึ่งเป็นลักษณะทางพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เพื่ออำนวยความสะดวกตนเองในการใช้ชีวิตในสังคมให้เป็นปรกติสุข ซึ่งแตกต่างกันไปจะมากบ้างน้อยบ้างนั้น อยู่ที่บุคคลจะเข้าใจและปฏิบัติอยู่ในระดับใด โดยลักษณะทางพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรยึดเป็นแนวทางมีด้วยกัน 2 ด้าน คือ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และการปฏิบัติทางพุทธศาสนา

1.5.1 ความเชื่อทางพุทธศาสนา

พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงควรเป็นผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธา ในหลักคำสอนของพุทธศาสนา ที่สำคัญได้แก่ การยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา

พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถือเป็นหลักยึดเหนี่ยวเบื้องต้นของชาวพุทธ ความมีศรัทธา หรือความยึดมั่นในพระรัตนตรัย เป็นเครื่องแสดงถึงคุณธรรมที่เด่นสำหรับพุทธศาสนิกชน (พระเทพเวที 2532 : 418, 729 และ 911)

ความเชื่อในพระพุทธ : เป็นความเชื่อมั่นในฐานะที่พระพุทธองค์เป็นบุคคลต้นแบบซึ่งยืนยันถึงความสามารถของมนุษย์ว่า เป็นผู้มีสติปัญญาความสามารถที่จะฝึกหรือพัฒนาปัญญาความสามารถให้บริบูรณ์ได้ สามารถหยั่งรู้หลักธรรม บรรลุถึงความหลุดพ้นเป็นอิสระไร้ทุกข์ อยู่เหนือโลกธรรม และมีความดีสูงสุดที่แม้แต่เทพเจ้าและพรหมก็เคารพบูชา

ความเชื่อในพระธรรม : ได้แก่ความมั่นใจในความจริงและความดีงามที่พระพุทธองค์ได้แสดงหลักธรรมไว้ ว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ค้นพบ ปฏิบัติเห็นผลกับตนเองแล้วจึงนำมาประกาศเผยแผ่ ธรรมคือกฎแห่งธรรมชาติเป็นกลางและเที่ยงธรรมต่อทุกคน ผู้ได้รู้จักพัฒนาตนเองให้มีปัญญาและนำความรู้ทางธรรมหรือความจริงนั้นมาใช้ประโยชน์ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายด้วยความรู้เท่าทันตามสภาวะแห่งความเป็นจริง ก็จะแก้ไขปัญหาได้ดีที่สุดและมีชีวิตที่ดีที่สุดได้

ความเชื่อในพระสงฆ์ : พระสงฆ์คือบุคคลที่สละบ้านเรือน เข้ามาบวชในพุทธศาสนา ได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ รวมทั้งเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ความเชื่อในพระสงฆ์คือ เชื่อในบุคคลหรือหมู่ชนที่ศึกษาและปฏิบัติธรรม มีธรรมเป็นรากฐานประกอบ มีจิตใจห่างทุกข์ แม้จะมีพัฒนาการทางจิตและปัญญาในระดับต่างกัน แต่ก็อยู่ร่วมกันด้วยดี ด้วยธรรมและปฏิบัติตามธรรมนั้น

พุทธศาสนิกชนจะเข้าถึงและได้รับผลจากการนับถือพระพุทธศาสนานั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขจัดอุปสรรคแห่งการเข้าถึงพระพุทธศาสนา 3 ประการออกไป คือ 1) ความไม่รู้ ลักษณะของพระรัตนตรัย 2) ความเคลือบแคลงสงสัยไม่แน่ใจในพระรัตนตรัย 3) ความเห็นไม่ตรงกับหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ (พระราชธรรมนิเทศ 2531 : 21-22)

สรุปได้ว่า ความเชื่อในพระรัตนตรัย คือ ความมั่นใจในพระพุทธเจ้าว่า มีจริง รู้จริง จึงเชื่อว่าพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ เป็นจริง ดีจริง และเชื่อในพระสงฆ์สาวก หรือหมู่ชนที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้นว่า มีได้จริง ควรมีจริง และควรเข้าร่วมจริง ซึ่งความเชื่อในพระรัตนตรัยนี้มีความสำคัญสูงสุด และเป็นพื้นฐานแห่งหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นคำสอนหรือการปฏิบัติ

กฎแห่งกรรม สาระสำคัญของปรัชญาพุทธศาสนา ถือว่าชีวิตมีลักษณะคล้ายวงจรหมุนเวียนอยู่ด้วย การเกิด การตาย การวนเวียนนี้เป็นวงจรของทุกข์ จุดหมายปลายทางสูงสุดของพุทธศาสนาโดยอุดมคติอยู่ที่การจัดการเวียนว่าย ตาย เกิด ทั้งมวล หลักปรัชญาใหญ่ที่ควบคุมวงจรแห่งทุกข์นี้ เรียกว่า กฎแห่งกรรม

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของ ล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติ และกฎธรรมชาติที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์ คือ กฎแห่งกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “กัมมุนา วัตตติ โลโก” แปลว่า “โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” (ม.ม. 13/529)

กฎแห่งกรรม เป็นคำสอนที่สำคัญเรื่องหนึ่งในพุทธศาสนา ให้คนเว้นจากความชั่ว ประพฤติแต่ความดีและควบคุมความประพฤติของตน พุทธปรัชญา อธิบายกฎแห่งกรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งเหตุและผล ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัยในธรรมชาติ เกี่ยวข้องกับการกระทำ

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความจงใจ หรือจงใจทำ (พระธรรมปิฎก 2538:4) ไม่รวมถึงการกระทำที่เกิดขึ้นโดยความประมาทหรือปราศจากสติการกระทำที่ขาดการใช้สติพิจารณาอย่างรอบคอบ ยังคงจัดเป็นกรรมแต่เป็นกรรมที่มีกำลังอ่อน จะส่งผลแก่ผู้กระทำก็ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นที่มีกำลังแรงกว่าให้ผลแล้วเท่านั้น (เดือน คำดี 2534 : 90-92) ซึ่งความจงใจหรือเจตนา เป็นเหตุให้กระทำทั้งกาย วาจา หรือแม้แต่คิด การกระทำนั้นจัดเป็นกรรมทั้งสิ้น “กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี” (ขุ.ชา. 27/387)

สิ่งซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ความสุข และความทุกข์ การกระทำที่เรียกว่า ความสุขนั้น เป็นการกระทำที่ดีทาง กาย วาจา ใจ นั่นคือกรรมดีหรือเรียกว่า กุศลกรรม

ส่วนการกระทำที่เรียกว่า ความทุกข์ เป็นการกระทำที่เรียกว่า อกุศลหรือกรรมชั่ว เช่นการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในศีลในธรรม เมื่อบุคคลประพฤติหรือกระทำอย่างใด ย่อมจะได้รับผลของการกระทำนั้น และหากกระทำกรรมปะปนกันทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ผู้นั้นย่อมได้รับผลของกรรมนั้นปนเปกันไปทั้งความสุขและความทุกข์ เกิดขึ้นพร้อมๆ กันในระยะใดระยะหนึ่งของชีวิตหรือในชีวิตหนึ่งทั้งชีวิต

ผลของกรรมจะเกิดขึ้นแก่บุคคลแตกต่างกัน เป็นเพราะความสลับซับซ้อนของกรรมที่ทำไว้ในชีวิต ซึ่งจะได้รับผลนั้นในชาติปัจจุบัน โดยไม่ต้องรอรับในชาติหน้า เป็นกรรมที่ให้ผลทันตาเห็น หรือทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติที่สอง หรืออุปัชฌเวทนิยกรรม คือได้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำในชาติหน้าซึ่งต่างจากชาติปัจจุบัน และอุปปราปริยเวทนิยกรรม คือกรรมที่ให้ผลในภพอื่นๆ ตั้งแต่ภพที่สามเป็นต้นไป หมายถึงผลของกรรมนั้นชาตินี้ไม่ไหวผล ชาติหน้าก็ยังไม่ไหวผล แต่สามารถจะให้ผลได้ตั้งแต่ชาติต่อไป กรรมชนิดนี้เป็นอนาคตกาลเมื่อมีโอกาสในเวลาใดจะส่งผลให้ในเวลาไหน (เดือน คำดี 2534 : 96-97)

ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจำต้องมีความเชื่อในเรื่องของกรรม เพื่อผลและควบคุมความประพฤติของตนให้เว้นจากการทำความชั่วทั้งปวง ความเชื่อในเรื่องกรรม จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ (พระโสภณคณาภรณ์ 2522:187)

1. กัมมสังกตา คือ เชื่อในความมีอยู่ของกรรม ผลที่ได้จะสำเร็จด้วยการกระทำของตนเอง มิใช่การอ่อนวอน หรือคอยให้โชคบันดาล
2. วิปากสังกตา คือ เชื่อในผลของกรรมที่เกิดขึ้น ตามที่ได้กระทำลงไป ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ
3. กัมมัสสกตาสังกตา คือ เชื่อในความที่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีกรรมเป็นของตน อันเกิดจากอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต

ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม จึงเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติที่สามารถกำหนดให้ผู้ ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา นำตนเองไปสู่ความดีสูงสุดด้วยการพัฒนาตน ระมัดระวังและเข้าใจถึง เหตุและผลของการดำเนินชีวิตและดำเนินชีวิตอยู่อย่างปกติสุขได้ เนื่องด้วยเพราะมนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิตและโชคชะตาของมนุษย์ (พระราชวรมุนี 2529: 154-155)

นิพพาน หมายถึง การดับกิเลส และกองทุกข์ เป็นโลกุตตรธรรม และเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก 2538: 125)

โลกุตตรธรรม คือ ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก เป็นสภาวะพ้นโลก มี 9 ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1

มรรค 4 คือ ทางปฏิบัติเพื่อบรรลุผล 4 ประการ ซึ่งมรรค 4 นี้เป็นขั้นตอนในการละกิเลสที่ผูกมัดใจ (สังโยชน์) อันนำไปถึงกระแสสู่นิพพาน อันได้แก่

1. โสตาปัตติมรรค เป็นทางปฏิบัติที่ละซึ่งความเห็นอันยึดถือตัวตน ความลัษเลสขันธ์ในพระรัตนตรัย และความถือมั่น

2. สกทาคามิมรรค เป็นขั้นปฏิบัติที่สูงขึ้นและทำให้อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะเบาบางลง

3. อนาคามิมรรค เป็นขั้นที่สูงขึ้นสามารถละกิเลสได้ 3 ประการในข้อ 1 และละความติดใจในกามคุณ รวมถึงความคิดอาฆาตมาดร้าย ได้อีก 2 ประการ

4. อรหัตตมรรค เป็นทางปฏิบัติขั้นสูงที่สามารถละหรือตัดความติดใจในรูปธรรม ความติดใจในรูปธรรม ความถึงว่าตนเป็นนั่นเป็นนี่ และความไม่รู้จักจริง ซึ่งเป็นขั้นละกิเลสที่ผูกมัดใจทั้ง 10 ประการ ที่จะนำพาไปสู่ นิพพาน

ผล 4 เป็นผลจากหนทางการปฏิบัติ มรรค 4 นั้นเอง

จากที่นิพพาน หมายถึงการดับกิเลสและกองทุกข์ และเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนานั้น ภาวะแห่งนิพพาน ในทางพุทธศาสนามี 2 ลักษณะคือ

1. สอุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานที่ดับกิเลสไม่ถูกครอบงำหรือชักจูง อันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ แต่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ (รูปร่าง, ความรู้สึก, ความจำ, สิ่งที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง และจิต) เป็นนิพพานของพระอรหันต์หรือบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่

2. อนุปาทิสสนิพพาน คือนิพพานที่ดับกิเลสและไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่ ในแง่ของภาวะค้นพบ ไม่มีการรับรู้หรือเกี่ยวข้องกับการรับรู้ในกระบวนการทางประสาททั้ง 5 คือ สันชีวิต เป็นภาวะของนิพพานล้วนๆ

ความเป็นนิพพาน คือเป็นภาวะที่ไม่อยู่ในสภาวะแห่งไตรลักษณ์ คือ รู้ถึงว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาแล้วต้องดับในที่สุด ไม่ตั้งตนเองอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ เพราะรู้ว่าสิ่งต่างๆ นั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ เป็นไปตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ นิพพานจึงไม่อยู่ภายในอำนาจแห่งสภาวะถูกปรุงแต่งและสภาวะไม่ถูกปรุงแต่ง หากแต่เป็นธรรมชาติที่สามารถยังจิตให้ตกอยู่ในกระแสที่เป็นอิสระจากภาวะผู้สร้างและผู้ถูกสร้าง เป็นภาวะหลุดพ้นจากการดิ้นรนกระวนกระวายเป็นภาวะของการดับกิเลส ความยึดมั่นถือมั่น และการดับทุกข์ทางจิตใจ หรือแปลนิพพาน

ได้ว่า ไม่มีตัณหาเครื่องร้อยรัด หรือออกไปแล้วจากทุกข์ที่เป็นเครื่องร้อยติดไว้กับภพ (เดือน คำติ 2534 : 185,189)

นิพพาน เป็นสิ่งที่บรรลุได้ในชาตินี้ สามารถประจักษ์แจ้งได้ในชีวิตปัจจุบัน บุคคลทุกคนเมื่อมีความชอบ ความต้องการ เพียรพยายามและพร้อม ก็สามารถบรรลุนิพพานได้ โดยไม่ต้องรอให้ถึงชาติหน้า

ดังนั้นหลักของนิพพาน คือ ความหลุดพ้นสุดท้ายโดยสิ้นเชิง ด้วยปัญญาที่มองสภาวะทั้งหลายเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ยึดผูกพันเอาไว้กับตน เป็นสิ่งที่ทุกคนประจักษ์ได้ในชีวิตประจำวัน ผู้ซึ่งถึงพร้อมเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์ย่อมต้องรับรู้และยอมรับในเรื่องนิพพาน

1.5.2 การปฏิบัติทางพุทธศาสนา

ปฏิบัติ หมายถึง ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนหรือกระทำตาม เช่น ปฏิบัติตามสัญญา ปฏิบัติราชการ (ราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 488)

การปฏิบัติตามคำสอนทางพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการหรือกระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม หลักธรรมของพระพุทธเจ้ามุ่งในทางปฏิบัติ ให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ตามควรแก่สภาพและระดับชีวิตนั้นๆ เพื่อขจัดความหม่นหมองของชีวิตที่จะนำไปสู่ความทุกข์ทั้งปวง โดยการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธปรัชญา

การปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งให้เป็นไปตามสภาพและระดับชีวิตโดยทั่วไปเป็นการประพฤติสำหรับคฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไป (สุภาพรรณ ฦ บางช้าง 2525 : 111-112 และ 249-250) ได้แก่ ทาน ศีล ภavana ด้วยการบริจาคทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ทาน เป็นการเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ช่วยเหลือกัน ศีล เป็นการปฏิบัติที่แสดงออกทางกายวาจา ภavana การปฏิบัติภายในตัวผ่านการใช้จิตและปัญญาพิจารณา ซึ่งเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 (ที.ปา. 11/230)

ทาน : ในหมวดสังคหวัตถุ 4 (ที.ปา 11/140/167 ; 267/244) ได้แก่ ทาน, ปิชาวาจา, อุตถจริยา และ สมนันตทา ทานตามหมวดธรรม หมายถึง การสงเคราะห์ การช่วยเหลือ คำว่าสังคหธรรม หรือสังคหวัตถุ หมายถึง สิ่งที่สร้างความสัมพันธ์หรือก่อประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยปราศจากการหวังผลตอบแทนในรูปแบบใดๆ ทั้งสิ้น

ในมงคลสูตร (ขุ.ขุ. 25/5/2) กล่าวถึง สิ่งที่เป็นมงคลหรือหนทางแห่งความเจริญก้าวหน้าของชีวิต 38 ประการ โดยในมงคลที่ 15 กล่าวถึงการทำทาน เป็นมงคลหนึ่งเพราะการแบ่งปัน

หรือการสงเคราะห์ยอมนำมาซึ่งมิตรไมตรี มีคุณค่าในเชิงศีลธรรมและเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

การทำทาน หรือการให้ เป็นคุณธรรมเบื้องต้นของคุณธรรมอื่น หมายถึง การสะเดาะทุกข์ การให้ หรือการเสียสละสิ่งที่มีด้วยจิตยินดี เพื่อการก้าวไปสู่คุณธรรมในระดับสูงยิ่งขึ้นไป

"ทานมัย หมายถึง บุญที่เกิดหรือสำเร็จแก่บุคคลวิธีหนึ่ง ด้วยการทำทานหรือด้วยการให้"

ในหมวดธรรม "อนุปพพิกขา" (วินย. 4/27/32 ; ที.สี. 9/237/189) ได้กล่าวถึง การปฏิบัติและขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อขัดเกลากิเลสหรือความอยาก ความต้องการให้หมดไป เพื่อเป็นทางนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องของความจริงอันประเสริฐ (อริยสัจ) 5 ขั้นตอนคือ 1. ทาน 2. ศีล 3. สวรรค์ 4. โทษของกาม 5. อานิสงส์แห่งการออกจากกาม (การออกบวช) ซึ่งจัดให้ทานอยู่เป็นข้อแรก

ใน " กัณฑ์สูตร" (ส.ส. 15/44) กล่าวถึงการให้ทาน เป็นการสละสิ่งของภายนอกที่เห็นได้ เช่น การให้ทานด้วยปัจจัย 4 จะก่อประโยชน์เท่าผู้รับ

" ผู้ให้อาหารชื่อว่าให้กำลัง"

" ผู้ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ"

" ผู้ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข"

" ผู้ให้ประทีปโคมไฟชื่อว่าให้จักขุ"

" ผู้ให้ที่พักอาศัยชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง"

" ผู้ที่ให้ธรรมทานชื่อว่าให้มฤตธรรม" (ธรรมที่ทำให้ไม่ตาย : พระนิพพาน)

รวมถึง "ผู้ให้ยอมผูกมิตรไว้ได้" (ส.ส. 15/316)

และ " ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก" (อญ.ปญจก. 22/44)

การให้ทานของคนดี หรือสัปบุรุษทาน 5 อย่าง คือ

1. ให้ด้านสัทธา (เชื่ออย่างมีเหตุผล)

2. ให้ด้านความเคารพ

3. ให้ตามกาล

4. ให้โดยมีจิตอนุเคราะห์

5. ให้โดยไม่กระทบกระเทือนตนและผู้อื่น (อญ.ปญจก. 22/192)

เหตุหรือวัตถุประสงค์ของการให้ทาน มีหลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเกิดจากความชอบพอกัน ความหลง กลัว ทำตามกัน อยากได้ในสิ่งต่างๆ หรือว่าให้แล้วคิดว่าจิตใจจะดีขึ้น ซึ่งใน "ทาน

วัตถุธูตร (อง. อฎฐก. 23/129/219-222) ได้แสดงเหตุที่บุคคลจะให้ทานไว้เช่นกัน ซึ่งเหตุแห่งการให้ของบุคคลจะต่างกันไปตามสภาพของจิตใจแต่ละบุคคล

ประเภทของทาน หรือสิ่งที่จะให้ทานในพระสูตร (อง.ทุก. 20/386/114) แบ่งไว้ 2 ประเภทคือ

1. อามิสทาน (การให้สิ่งของ)

คือ เจตนาที่จะบริจาค สละ สิ่งของต่างๆ จะเล็ก หรือใหญ่ มีค่ามากหรือน้อย เป็นสิ่งที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่ผู้รับด้วยความเมตตา หวังจะอนุเคราะห์แก่ผู้ที่ต่ำกว่า ผู้ที่เสมอกันและผู้ที่สูงกว่า

2. ธรรมทาน (การให้ธรรมะ ให้ความรู้ แนะนำสั่งสอน)

คือ เจตนาที่จะมุ่งให้สำเร็จเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยแนะนำ สั่งสอน ในความดี ความจริง ความถูกต้อง บาปบุญ ตลอดจนให้ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข ด้วยเมตตา กรุณา โดยมีได้หวังต่อสิ่งตอบแทนใดๆ ซึ่งธรรมทานนี้เป็นทานที่ประเสริฐกว่าอามิสทานทั้งหลาย (ช.ธ. 25/34/63) “สพฺพทานํ ธมฺมทานํ” “การให้ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวง”

ในสังคัมไมว่าสังคัมโต ปัญหาเบื้องต้นหรือปัญหาพื้นฐาน คือ ปัจจัย 4 อันที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริโภคและอุปโภคในชีวิตประจำวันต่อการดำรงชีวิต เป็นความต้องการของทุกคน การที่จะได้มาย่อมต้องอาศัยความเพียรพยายามด้วยวิธีการต่างๆ ขณะที่ทรัพยากรดังกล่าวมีอยู่จำกัด หลักที่จะทำให้สังคัมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถเสียสละวัตถุสิ่งของ เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นได้ หรือความสะดวกสบายส่วนตัวยอมเสียสละได้ คือยอมที่จะอยู่ในกรอบที่ดีงาม ไม่ทำอะไรตามใจและไม่นำความเดือดร้อนไปสู่ผู้อื่น

กล่าวโดยรวมทาน คือ การให้ การสละและเผื่อแผ่แบ่งปันทรัพย์สินสิ่งของเครื่องใช้ของตนเองออกให้ผู้อื่น เฉลี่ยความสุขให้เกิดในกายและจิตของผู้ยากไร้ ตกทุกข์ ขาดแคลน สละความโลภ ความตระหนี่ บริจาคเงินบำรุงพุทธศาสนา ให้ทานแก่พระสงฆ์และผู้รักษาศีล เพื่อบูชาความดีและส่งเสริมสนับสนุนคนดี และให้อภัยทาน ถือเป็นการให้ทานที่มีคุณค่ายิ่ง

ศีล : ศีล คือ ข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาจากพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ของพระธรรมปิฎก (2538 : 292) อธิบายว่า ศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกายและวาจา หรือโดยสรุปคือ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมรักษาตามระเบียบวินัย ปราศจากโทษโดยเว้นจากความชั่ว ผิดหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น

ความเห็นอกเห็นใจ ทำให้มนุษย์เว้นการเบียดเบียนกัน เมื่อใดถ้าเพลอสติ ปล่อยใจกิเลส (ความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ทำให้จิตใจขุ่นมัวไม่บริสุทธิ์) จะเข้าครอบงำใจให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงผิดขึ้น เสื่อมเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง เพื่อให้บุคคลรู้จักรักษาสติของตนเองให้สมบูรณ์ จึงต้องอาศัยศีลไว้คอยควบคุม

ศีลเป็นขอบเขตแห่งความประพฤติของมนุษย์ เป็นข้อดเว้น โดยควบคุมกาย ควบคุมวาจาของตน ให้เป็นคนใจเย็น มีความประพฤติดี และควบคุมอารมณ์ตัวเองให้เป็นปกติวิสัย โดยเว้นจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน

ในพระไตรปิฎก (ขุ.ชา. 27/246/540) กล่าวไว้ว่า " ผู้ใดสำรวมด้วยกาย วาจา ใจ ไม่กระทำความชั่วใดๆ ไม่พูดเหลวไหล เพราะเห็นแก่ตัว คนเช่นนั้นเรียกว่าผู้มีศีล "

สรุปได้ว่า ศีลเป็นข้อควรละเว้นในทางพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8 เป็นการปฏิบัติที่มีจุดหมายเพื่อความสะอาด บริสุทธิ์ แห่งกาย วาจา และใจ ของแต่ละบุคคล เป็นหลักคำสอนและหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นระบบการควบคุมการแสดงออกทางกายวาจา เกี่ยวเนื่องต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของชุมชน ศีลขั้นต้นที่เป็นพื้นฐานในการละเว้นการปฏิบัติของบุคคลทั่วไป ได้แก่ 1. การตั้งใจงดเว้นการทำลายต่อชีวิตและร่างกาย 2. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการขโมย แย่งชิงประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน 3. การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามประทุษร้ายต่อของรักของหวงแทนทำลายเกียรติภูมิและจิตใจของผู้อื่น 4. การงดเว้นจากการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์เขาด้วยวาจา 5. การเสพเครื่องดองของมีนเมา สิ่งเสพติดเป็นเหตุให้เกิดความประมาท ความเสียหายและขาดสติ

ภาวนา : เมื่อมีคุณธรรมขั้นศีลอย่างสมบูรณ์ ต้องการเจริญจิตใจตามคุณธรรมต่างๆ โดยวิธีการอบรม เพื่อให้ถึงความหลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าได้แสดงวิธีแห่งการหลุดพ้นเรียกว่า "ภาวนา"

จากพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า ภาวนา หมายถึง การสำรวมใจ ต่อความปรารถนา, การทำให้มีขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น

พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ ภาวนา หมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น, การเจริญ, การบำเพ็ญ (พระธรรมปิฎก 2538 : 203)

ภาวนาในการฝึกอบรม ตามหลักพระพุทธศาสนามี 2 ประการคือ (อง.ทุก. 20/275/77)

1. สมถภาวนา คือการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ หรือการฝึกสมาธิ
2. วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจความตาม

จริงต่าง ๆ

ในบุญกิริยาวัตถุ 3 การเกิดบุญได้โดยอาศัยวิธีการกระทำ ได้จำแนกภาวนามัย (บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา) ไว้ 2 ประการคือ

1. จิตภาวนา หมายถึง ความดีที่ทำการฝึกอบรมจิตใจให้สุขสงบมีคุณธรรม
2. ปัญญาภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทัน เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

หลักของการภาวนา เป็นการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน ให้อุจกและมีโยนิโสมนสิการ (การพิจารณาความจริงโดยสืบค้นหาสาเหตุจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของเหตุนั้นๆ) เพราะจิตเป็นส่วนที่จะควบคุมการกระทำหรือการแสดงออกด้วย กาย วาจา ใดๆ

ในพระธรรมบท ขุททกนิกาย (ขุ.ธ. 25/15)

“มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา” แปลว่า “ใจเป็นผู้นำทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเป็นใหญ่ ทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ” เปรียบหมายถึง “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว”

จิตของมนุษย์ที่ไม่ได้มีการฝึกอบรม เพื่อให้มีการพัฒนาในทางที่ดี ย่อมจะมีแต่ความเศร้าหมอง และนำทุกข์มาให้ การฝึกอบรมจิตจะนำความเจริญและสุขมาให้ ดังปรากฏในมหาสังจสูตร ที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่ สัจจนกนิครนถ์ สรุปได้ว่า “ผู้ได้อบรมจิต เมื่อมีความสุขเกิดขึ้น ก็จะไม่มีความยินดีในสุข มีทุกข์เกิดขึ้น ก็ไม่เศร้าโศก ลำบากใจ หรือคร่ำครวญ ไม่มีความหลงไหลครอบงำจิตใจ เพราะได้อบรมกายและจิตแล้ว” (ม.มู. 12/409/363-364)

การละกิเลส ด้วยการเห็นหรือการปฏิบัติคือ การได้พบกับพระผู้ปฏิบัติ ได้ฟังคำสั่งสอนแนะนำ มีความฉลาดที่จะไตร่ตรองในคำสอน เป็นการฝึกใช้ปัญญา พิจารณา เห็นความเป็นจริง เช่น สิ่งใดเป็นทุกข์ เหตุใดเกิดทุกข์ ปฏิบัติอย่างไรให้ดับทุกข์ การละกิเลสด้วยการเห็นหรือการปฏิบัติ มีกล่าวใน สัพพาสวสังวรสูตร ว่า “ผู้ที่จะเจริญทางธรรม ต้องสติได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในเชิงธรรมของพระอริยะ รู้ว่าสิ่งใดควรไม่ควร ย่อมละสังโยชน์ 3 สักกายทิริ วิจิกิจจา และสีลัพพตปรามาส ได้เห็นเพราะการเห็นทำให้สังวร พิจารณาโดยแยบคายแล้ว เป็นผู้สำรวมในกายินทรีย์อยู่” (ม.มู. 12/12/12)

ในทางพุทธศาสนา ภาวนาเป็นขั้นตอนหรือหลักการต่อเนื่องจากหลักศีล ซึ่งควบคุมในส่วนการแสดงออกภายนอก ภาวนาเป็นส่วนภายในที่ละเอียดอ่อน เพื่อจุดมุ่งหมายที่จะละกิเลส ให้เกิดความบริสุทธิ์ขึ้นในจิต ผลที่ได้รับก็คือความสุข ผู้ประพฤติกจะมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในชีวิตปัจจุบัน หรือผลเบื้องสูงขึ้นไป ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติในระดับสูงในทางพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปแล้ว ภาวณา เป็นการฝึกรวมจิตใจด้วยคุณธรรมต่างๆ ให้เข้มแข็งและหนักแน่น เกิดปัญญาโดยการชำระจิตใจด้วยการฟังธรรมะ อ่านธรรมะ สนทนาธรรมะ ภาวณาแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ จิตภาวณาหรือระลึกภาวณา คือการฝึกรวมด้วยจิตให้เกิดสมาธิ เพื่อขัดเกลาเอากิเลสออกไปจากจิตให้เป็นจิตที่สงบผ่องใส โดยเน้นความสงบของจิตใจ และปัญญาภาวณาหรือพิจารณาภาวณา คือการฝึกรวมด้วยปัญญา พิจารณาถึงชีวิตที่เป็นอนิจจัง จักได้ไม่ประมาทต่อชีวิต

สำหรับพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ สิ่งที่เป็นจุดสนใจที่แท้ได้แก่ การปฏิบัติต่อชีวิตที่เป็นอยู่นี้ว่า จะดำเนินชีวิตอย่างไรเพื่อให้เป็นชีวิตที่อยู่อย่างดี และเพื่อให้ชีวิตข้างหน้าสืบต่อไปเป็นชีวิตที่ดีงามด้วย

1.6 ลักษณะทางจิต

จิตใจของมนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากระบบทางร่างกาย โดยเฉพาะระบบประสาทและสมองของมนุษย์ได้ ความมั่นคงแข็งแรงของสุขภาพจิตขึ้นอยู่กับระบบประสาทและสมองของมนุษย์แต่ละคน ว่ามีความสมบูรณ์เข้มแข็งเพียงไร นอกจากนั้นการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม วัฒนธรรม หรือ ธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม ได้รับการถ่ายทอดโดยวิธีการอบรม สั่งสอนและแสดงแบบพฤติกรรมต่างๆ ย่อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบความรู้ ความคิดของเราด้วย สิ่งเหล่านี้จะสะสมอยู่ในระบบสมอง ในรูปของความทรงจำ (memory) และความระลึกรู้ (cognition) ต่างๆ สภาวะจิตของมนุษย์จึงมีลักษณะสลับซับซ้อนละเอียดอ่อน สามารถจินตนาการเกี่ยวกับเหตุการณ์สถานที่และเวลาได้อย่างลึกซึ้ง (สนิท สมัครการ 2539 : 12)

ในทางพุทธศาสนา ภาวะทางจิตที่สำคัญคือ ลักษณะอารมณ์ที่เป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ คือไม่ตกเป็นทาสทางอารมณ์ที่เข้าวนหรือยั่วยุ ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ไม่มีความหวาดเสียวสะดุ้งสะท้านหวั่นไหวที่จะทำให้เสียหายร้ายแรง มีหลักประกันความสุจริตใจในการทำงาน สามารถเป็นนายของอารมณ์ บังคับบัญชาความรู้ลึกของตนได้ วางใจเฉยเป็นกลาง อยู่อย่างมีสติสัมปะชัญญะ ควบคุมตนได้ มีจิตใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหว ไม่ขัดเคือง ผูกใจจับต่อใคร (พระราชวรมณี 2529 : 224-225)

ปัจจุบันวิวัฒนาการความเจริญนำพาให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป มีความทันสมัยมากขึ้น พร้อมทั้งจะรับแนวคิดวิธีการดำเนินชีวิตแบบสังคมตะวันตกมากขึ้น มีการแสวงหาสิ่งต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงนั้น การแข่งขันที่มากขึ้นและภาวะความกดดันที่ต้องเผชิญกับความเครียดทางอารมณ์และจิตใจที่มีมากขึ้น จึงเกิดปฏิกิริยามีผลต่อจิตอันเนื่องมาจากอารมณ์

1.6.1 อารมณ์ (Emotion)

อารมณ์ หมายถึง ภาวะของจิตใจ อารมณ์ของจิตที่มีภาวะผิดปกติ สับสน บั่นป่วน ภาวะเช่นนี้ย่อมกระทบกระเทือนต่อการทำงานของจิตใจ ภาวะปกติคนเราสามารถรับรู้ จดจำคิด และตัดสินใจได้ปกติตามสภาวะของอารมณ์ในขณะนั้น การทำงานของจิตจะปกติมากหรือน้อยขึ้นกับความเข้มข้นของอารมณ์ (แสง จันทรงาม 2534 : 197-206)

อารมณ์บางอย่างเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกทางศาสนาหรือความเชื่อ ซึ่งหมายถึงความรู้สึกนึกคิดถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับบางอย่าง และจิตสำนึกนั้นก็เป็เครื่องกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมต่อไป ที่สำคัญ เช่น

ความกลัว (Fear) เป็นอารมณ์ที่มีบทบาทสำคัญ ความกลัวของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้ จึงต้องพยายามแสวงหาคำตอบของความไม่รู้นั้น มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยความกลัว จากที่มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติน้อยมาก ดูเป็นสิ่งลึกลับ มีอันตราย และน่ากลัว จึงอยู่ด้วยความกลัว และกลัวในสิ่งที่ตนไม่รู้ โดยมนุษย์จะหันไปหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มองไม่เห็นตัว เนื่องจากกลัวในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ตนไม่รู้สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนอกจากนี้วิกฤติการณ์ในชีวิตก็เป็นแหล่งแห่งความกลัวอีกอย่างหนึ่งเมื่อประสบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหันในชีวิต หรือประสบกับภาวะตึงเครียดทางอารมณ์จนเกิดความหวาดหวั่น ก็มักจะหันไปหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อผ่อนคลายความกังวลและความตึงเครียดนั้น เมื่อไม่สามารถจะค้นหาสาเหตุที่แท้จริงได้ (จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ 2525 : 24)

ความวิตกกังวล (Anxiety) มีลักษณะอารมณ์เช่นเดียวกับความกลัว ที่แตกต่างกันคือเป็นความกลัวชนิดอ่อนๆ หวาดระแวงต่อภัยที่จะเกิดขึ้น ความวิตกกังวลเกิดจากความไม่แน่นอนในสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่มีสิ่งใดจะมาช่วยตนได้ จึงต้องแสวงหาหลักประกันเพื่อให้เกิดความแน่นอน ได้แก่

- หลักประกันภายในกฎธรรมชาติ (Natural) เป็นหลักประกันที่สามารถควบคุมได้เป็นต้นว่า การพากเพียรพยายามของตนเอง หรือหากยังไม่มั่นใจก็แสวงหาบุคคลอื่นมาช่วยในการตัดสินใจของตนหรืออาจจะใช้ทรัพย์สินอำนาจหรือสิ่งอื่นๆที่ตนมีอยู่

- หลักประกันเหนือธรรมชาติ (Supernatural) คนที่แสวงหาหลักประกันที่อยู่ในกฎธรรมชาติแล้ว แต่ยังไม่หายวิตกกังวลมักจะหันไปหาหลักประกันเหนือธรรมชาติ ซึ่งมักจะอยู่ในช่วงวิกฤติการณ์แห่งชีวิตโดยหวังในเรื่องของอำนาจสำเร็จรูปเหนือธรรมชาติและมักปฏิบัติต่อสิ่งนั้นให้คงอยู่ไว้เพื่อสนองความต้องการ

ความอัศจรรย์ใจ (Astonishment) เป็นความรู้สึกผสมผสานของความงุนงง ความตื่นเต้นประหลาดใจ ดังนั้นความอัศจรรย์ใจจึงไม่ใช่อารมณ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการผสมผสานของหลายอารมณ์จะเกิดขึ้นเมื่อคนได้เผชิญกับปรากฏการณ์เหนือสิ่งสำคัญของธรรมชาติอยู่เฉพาะหน้า หรือสิ่งยิ่งใหญ่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน เมื่อคนเกิดความอัศจรรย์ใจขึ้นมาแล้วจะเกิดความรู้สึกว่ามีอำนาจลึกลับบางอย่างอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์นั้น ความศรัทธาจึงเกิดขึ้นกับสิ่งเหล่านั้น

ความรัก (Love) หมายถึงความนิยมชมชอบอย่างรุนแรงในสิ่งที่ดึงดูดและมีประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือคุณลักษณะของจิตใจ จึงเชื่อว่ามีอำนาจแฝงอยู่เบื้องหลังสิ่งนั้น และอาจมีการเคารพบูชา เกิดความชมชอบพึงใจ เป็นต้นว่า ภาพอันสวยงามของสวรรค์ ความสุขอันยิ่งยวด ทำให้เกิดความรักในชีวิตในสวรรค์ อยากไปอยู่และพยายามปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้

พระราชวรมุณี ได้รวบรวมลักษณะของจิตที่ดึงดูด ที่บุคคลพึงมีเป็นภาวะปกติที่สามารถรับรู้และต่อสู้กับโลกแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน ประพฤติตามและนำพาตนเองไปสู่การดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ดังนี้ (2529 : 116)

1. ตั้งมั่น คือ ลักษณะของจิตที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหว
2. บริสุทธิ์ ผ่องใส คือ ปราศจากความเศร้าหมอง
3. โปร่งโล่งเป็นอิสระ คือ มีจิตใจที่ไม่คับแคบ ไม่ริษยา ไม่โกรธ หรือถูกบีบคั้น ไม่ถูกขัดขวางหรืออึดอัด
4. เหมาะแก่การใช้งาน คือ มีลักษณะนุ่มนวล คล่องแคล่ว ชัดตรง ไม่เอนเอียง เข้มแข็ง
5. สงบสุข คือ ไม่เครียด คับแค้น สับสน ทุนทราญ อึดเอิบ และเรียบสงบ

เมื่อบุคคลมีลักษณะจิตดังกล่าวแล้ว ความสุขใจ เข้มแข็ง ผ่องใส จะเกิดขึ้น เป็นสภาพที่เอื้อและเกื้อกูลแก่ชีวิต สร้างเสริมคุณภาพและสมรรถภาพของจิต พร้อมทั้งจะทำงานได้อย่างดี และปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมในกรณีนั้นๆ

บุคคลิกภาพของคนไทย มีนิสัยเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ผู้ตกยาก ใจคอเยือกเย็น รู้จักระดับโทษะ ชมอารมณ์โกรธต่างๆ รักสงบ รู้จักพอ นิยมในทางสายกลาง ในการปฏิบัติกิจทั้งปวง ไม่ฟุ้งเพื่อลืมนตน และไม่ประมาท เป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ได้รับจากคำสอนทางพุทธศาสนา (สนธิท สมักรการ 2539 : 40)

คำสอนทางพุทธศาสนา ยังสอนให้คนมีสติ มีเหตุผล รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณา ปัญหาต่างๆ อย่างรอบคอบ เชื่อมั่นในเหตุผล จากการพิจารณาโดยไตร่ตรองนั้น ถึงจะแสดงพฤติกรรมหรือกระทำตามเหตุผลนั้น และยอมรับผลจากการกระทำนั้นๆ ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนอย่างเคร่งครัด ย่อมจะมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไปตามแนวนั้น คนที่เคร่งศาสนาน้อยหรือห่างเหินจากหลักธรรมของพุทธองค์ บุคลิกภาพนั้นก็จะมีผันแปรไป ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและเห็นคล้อยตามสิ่งภายนอกอย่าง

1.6.2 ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกคน

คิดเกี่ยวกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกคน (Locus of Control) มีวิวัฒนาการมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) โดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Rotter โดยสังเกตว่าพฤติกรรมมนุษย์เกิดได้จากการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และสรุปพฤติกรรมความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกคนของบุคคลได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (โกสุม นัยเรืองรุ่ง 2533 : 8-9)

1 อำนาจภายในตน (Internal Locus of Control) หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่มีความเชื่อหรือรับรู้ต่อเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เป็นผลจากการกระทำหรือความสามารถของตนเอง

2 อำนาจภายนอกตน (External Locus of Control) หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่มีความเชื่อหรือรับรู้ต่อเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของอำนาจภายนอกตนที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ความบังเอิญ เคราะห์ โชคหรืออิทธิพลของผู้อื่นบันดาลให้เป็น

ลักษณะทั่วไปของความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกคน เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนตามลำดับ เริ่มต้นจาก ผลตอบแทนจากพฤติกรรมของบุคคล ย่อมก่อให้เกิดความคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกันอีก ในสภาพคล้ายกับสภาพการณ์เดิม ความคาดหวังจะเพิ่มขึ้นแต่ถ้าผิดหวังความคาดหวังจะลดลง การเพิ่มหรือลดความคาดหวังนี้ เกิดจากพฤติกรรมอันใดอันหนึ่งก่อนแล้วจึงขยายครอบคลุมพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่นที่คล้ายคลึงหรือเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์เดิม กลายเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในตัวบุคคล หากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้รับการเสริมแรงบ่อยครั้งที่แสดงพฤติกรรมเช่นนี้ ทำให้บุคคลนั้นเชื่อว่าเป็นผลมาจากทักษะหรือความสามารถของตน เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายในตน แต่หากไม่ค่อยได้รับการเสริมแรงจะทำให้บุคคลรับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ได้รับ ไม่ใช่ผลจากการกระทำของตน แต่เป็นเพราะความบังเอิญ เคราะห์ โชค หรือสิ่งแวดล้อมบันดาลให้เป็น เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายนอกตน

1.7 ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา

ในการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน นอกจากจะมีความเชื่อ ศรัทธาในหลักคำสอนแล้ว การปฏิบัติตามหลักคำสอนก็มีความสำคัญเช่นกัน และถือเป็นประสบการณ์ทางพุทธศาสนาที่สำคัญ ผู้ที่มีโอกาสได้รับหรือมีประสบการณ์ทางศาสนาสูงเพียงใด ย่อมที่จะมีโอกาสซึมซับเอาคำสอนรวมถึงการปฏิบัติตามค่านิยมนั้นได้มากยิ่งขึ้น มีความใกล้ชิดและเรียกได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง

ประสบการณ์ทางพุทธศาสนานั้น เป็นการปฏิบัติที่มีอยู่และผสมผสานกับแนวความเชื่อของการปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร การรับฟังธรรม การรักษาศีล การปฏิบัติสมาธิภาวนา รวมไปถึงการบวช และการเข้าร่วมพิธีในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งการปฏิบัติในสิ่งเหล่านี้จะมีปรากฏอยู่ในพิธีหรือโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น และรวมถึงเป็นการปฏิบัติที่เป็นกิจวัตรประจำของผู้ที่มีความเชื่อและศรัทธาตามหลักคำสอนทางศาสนา นั้นด้วย

ประเพณีและวันสำคัญทางศาสนาที่พุทธศาสนิกชนสามารถใช้เป็นโอกาสของการประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับการปฏิบัติตามคำสอน เรียนรู้ และสืบทอดการปฏิบัติตามคำสอนนั้น ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ทางพุทธศาสนาที่บุคคลจะได้รับ ได้แก่

วันอาสาฬหบูชา

อาสาฬหบูชา มาจากคำว่า อาสฬหปุรมมี แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งเป็นวันก่อนเข้าพรรษา 1 วัน มีความสำคัญคือเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา เกิดพระสงฆ์ขึ้นในโลก และเป็นปฐมสาวก ซึ่งเป็นวันที่ได้พระรัตนตรัยครบ คือมีพระสงฆ์เกิดขึ้นนั่นเอง

การบำเพ็ญพิธีเหมือนกันวันสำคัญอื่นๆ คือ

1. ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รักษาศีล บำเพ็ญเพียรภาวนา
2. เวียนเทียนรอบปูชนียสถาน 3 รอบ เพื่อรำลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

วันเข้าพรรษา

พรรษา หมายถึง กาลฝน คือ การอยู่ในที่ใดที่หนึ่งตลอดฤดูฝน เป็นเวลา 3 เดือน โดยมีได้ไปค้างแรมที่ใด ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำเดือน 8 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 แต่หากจำเป็นสามารถไปค้างแรมที่อื่นได้ โดยพรรษาไม่ขาด แต่ต้องไม่เกิน 7 ราตรี เรียกว่า “สัตตาทะ”

การบำเพ็ญพิธีในวันเข้าพรรษา ปกติถือเป็นกิจของสงฆ์ที่จะตั้งค้ำอธิษฐานพรรษา เพื่อกำหนดขอบเขตที่จะอยู่ แต่ผู้นับถือพุทธศาสนาอาจตั้งจิตอธิษฐานเพื่องดเว้นสิ่งที่ไม่ดีงาม โดยตั้งใจปฏิบัติความดีตลอดพรรษา เช่น การเว้นจากการดื่มสุรา การสูบบุหรี่ หรือรักษาศีลตลอด 3 เดือน

วันออกพรรษา

วันออกพรรษาเป็นวันครบกำหนดที่พระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์จำพรรษาตลอด 3 เดือน ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เป็นวันสุดท้ายในการอยู่ภายในขอบเขตบริเวณที่กำหนดไว้โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น เป็นวันที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ ถือเป็นวันมหาปวารณา คือยอมให้มีการตักเตือนกัน สั่งสอน หรือให้อภัยต่อกันระหว่างสงฆ์ เพื่อการปรับปรุงตัวจากตลอดระยะเวลาของการจำพรรษาร่วมกัน

การบำเพ็ญพิธีในวันออกพรรษา ผู้นับถือพุทธศาสนาโดยทั่วไปสามารถประกอบกิจการที่ทำได้คือ ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รักษาศีล และเจริญเมตตาภาวนา

วันวิสาขบูชา

“วิสาขะ” เป็นชื่อดาวฤกษ์กลุ่มหนึ่ง โดยดาวจันทร์โคจรผ่านกลุ่มดาวนี้ในราวเดือนหก เรียกว่า วิสาขะหรือวันวิสาขปุณณมี แปลว่า วันพระจันทร์เต็มดวง

วันวิสาขบูชา ตรงกับวันเพ็ญเดือนหก (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 6) เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เดิมจัดให้มี 3 วัน คือวันขึ้น 14 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ปัจจุบันมีเพียงวันขึ้น 15 ค่ำ เท่านั้น หากปีใดมีอธิกมาส จะเลื่อนไปเป็นเดือน 7

การบำเพ็ญพิธีโดยทั่วไป

1. ทำบุญตักบาตร ฟังเทศนา รักษาศีล บำเพ็ญภาวนา
2. เวียนเทียนรอบปูชนียสถาน 3 รอบ มีดอกไม้ธูปเทียนบูชา เพื่อรำลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ประกาศหลักคำสอนและหลักการสอน ทรงแสดงหลักคำสอน 3 ประการ คือ

1. การไม่ทำบาปทั้งปวง
2. การทำแต่ความดี
3. การทำจิตใจให้ผ่องใส

เป็นวันสำคัญทางศาสนาที่เรียกว่า วันจาตุรงคสันนิบาต คือเป็นวันที่พระภิกษุจำนวน 1,250 รูป ซึ่งพระภิกษุเหล่านั้นเป็นภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ (เอหิภิกขุสัมปทา) และล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ได้มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวัน และในวันนั้นเป็นวัน

เพ็ญเดือนสาม อันเป็นมาฆมาส พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์หรือจันทร์เต็มดวง และวันมาฆบูชานี้ยังเป็นวันปลงอายุสังขารของพระพุทธเจ้าด้วย

วันมาฆบูชาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หากปีใดมีอธิกมาสจะตรงกับเดือน 4 การบำเพ็ญพิธีเนื่องในวันมาฆบูชาทำได้โดย

1. ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รักษาศีล บำเพ็ญภาวนา
2. เวียนเทียนรอบพระอุโบสถหรือปูชนียสถาน 3 รอบ เพื่อรำลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ประเพณีทอดกฐิน

การทอดกฐินเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา กำหนดตามพุทธบัญญัติ ให้กระทำในหนึ่งเดือน ระหว่างวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 (หลังวันออกพรรษา) ถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 เรียกว่า เขตกฐิน

กฐินแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. กฐินหลวง คือกฐินที่พระมหากษัตริย์ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดถวาย หรือให้พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี หรือหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การหรือประชาชน เอกชน ขอพระราชทานผ่านกรมการศาสนา นำไปทอดตามพระอารามหลวงต่างๆ เรียกว่า กฐินพระราชทาน

2. กฐินราษฎร์ คือ กฐินที่ราษฎรทำขึ้น นำไปถวายวัดต่างๆ มี 2 ประเภทคือ

มหากฐิน คือ การนำผ้าจีวรที่ทำสำเร็จรูปแล้วไปถวายแด่พระสงฆ์ และ

จุลกฐิน คือ การจัดทำผ้าไตรจีวรขึ้นใหม่ โดยการเก็บฝ้ายมาปั่นทอเป็นผืน ตัด เย็บ ย้อม และทอดถวายแด่พระสงฆ์ให้เสร็จภายในวันเดียว

ความเชื่อในอนิสงส์ หรือผลแห่งความดี ผลแห่งบุญกุศล หรือประโยชน์ในการทำบุญกฐินนั้น เป็นผลให้จิตแจ่มใส ยินดีในทางที่กระทำ ขจัดความโลภ โกรธ และหลงได้ทางหนึ่ง

ประเพณีทอดผ้าป่า

ผ้าป่า เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผ้าบังสุกุล เป็นผ้าซึ่งตกอยู่ตามที่ต่างๆ ไม่มีเจ้าของ หรือเป็นผ้าห่อศพ ซึ่งภิกษุนำมาตัดเย็บ ย้อม ทำเป็นจีวร สบง หรือผ้าสังฆาฏิ การทอดผ้าป่า จะเรียกต่างกันตามเวลาและวิธีการทอด เช่น ผ้าป่าหางกฐิน คือ การทอดหลังจากทอดกฐิน ผ้าป่าโยงคือผ้าป่าที่แห่ไปทางเรือ ทอดตามวัดต่างๆ ผ้าป่าสามัคคีเป็นผ้าป่าที่มักจะทอดกันเป็นหมู่คณะ การทอดผ้าป่าเป็นการทำบุญโดยจะไม่กำหนดระยะหรือช่วงเวลาในการทอด และมักจะเป็นการชักชวนเพื่อรวบรวมทุนทรัพย์ในการสร้างสิ่งต่างๆ เช่น ถาวรวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงเรียน หรือ โรงพยาบาล

ประเพณีการบรรพชา-อุปสมบท

การบรรพชา-อุปสมบท พิธีกรรมทั้งสองนี้เป็นประเพณีที่ต่อเนื่องกัน เพื่อการเล่าเรียนในทางพุทธศาสนา เป็นคติความเชื่อสำหรับบุคคลที่นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะเพศชาย ในการศึกษาหลักพุทธศาสนาให้แตกฉาน โดยการใช้ปฏิบัติ พร้อมทั้งนำตนเองเข้าสู่สังคมของผู้สืบทอดและปฏิบัติตามพุทธบัญญัติที่เข้มงวด

การอุปสมบท คือ การทำพิธีเพื่อเป็นพระภิกษุ ซึ่งจะต้องทำพิธีบรรพชา เป็นสามเณรตามขั้นตอนก่อน การบรรพชาและการอุปสมบท เรียกรวมเป็นคำกลางๆ คือ การบวช มาจากภาษาบาลี ว่า บวช คือ แปลว่า เว้นทั่ว

การบวชของพุทธศาสนิกชน เป็นการปฏิบัติตามคติความเชื่อ เพื่อเข้าถึงหลักคำสอนและการสืบทอดหลักธรรมทางศาสนา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภิญโญ ศรีหงส์ (2501) ศึกษาถึงทัศนคติและความสนใจของนักเรียนต่อพุทธศาสนา พบว่า นักเรียนร้อยละ 88.9 ให้เหตุผลว่าพระรัตนตรัยทำให้คนเป็นคนดี ศิล 5 เป็นธรรมะที่นักเรียนรู้จักมากที่สุด นอกจากนั้นนักเรียนส่วนใหญ่คิดว่าควรจะฟังเทศน์และทำบุญ

วันทนีช วิชัยคำ (2515) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของนิสิตต่างคณะวิชาและต่างชั้นที่มีต่อพุทธศาสนา พบว่า นิสิตที่เคยบวชและไม่เคยบวช นิสิตที่เคยบวชจะมีทัศนคติที่ดีต่อศาสนา มากกว่าผู้ที่ยังไม่เคยบวช

รัตนภรณ์ เทียงพัก (2517) ศึกษาค่านิยมทางศาสนาของนักเรียนชาวเขาในจังหวัดเชียงราย น่าน และตาก จากเผ่าต่างๆ จำนวน 178 คน พบว่า ค่านิยมที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผี หมอผี และผู้อบรมสั่งสอนทางศาสนามีสูงกว่า ค่านิยมที่มีต่อความเชื่อต่างๆ ทางศาสนาเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ค่านิยมที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุทางศาสนา ค่านิยมที่มีต่อคำสอนทางพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา และค่านิยมที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับศาสนาโดยทั่วไป

ม.ล. สมศักดิ์ ชุมสาย (2518) ศึกษาถึงทัศนคติและความสนใจต่อพระพุทธรูปของเยาวชน พบว่า ส่วนใหญ่มีความเชื่อทั้งโดยการตัดสินใจด้วยตนเองและเชื่อตามบิดามารดาอย่างมั่นคง แต่ที่ไม่มีมีความเชื่อนั้นเป็นเพราะยังไม่แน่ใจและไม่เห็นความจำเป็นในหลักคำสอน เป็นเรื่องล้าสมัยและไม่จำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญทางเทคโนโลยี

นคร พันธุ์รงค์ (2522) ศึกษาถึงความเชื่อของชาวบ้านทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าความเชื่อของชาวบ้านทุ่งยั้ง มีประมาณ 17 ตัวอย่างด้วยกัน ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องพระเครื่อง ผีสงเทวดา ของขลัง เกี่ยวกับยากกลางบ้าน ต้นไม้ แม่โพสพ ตำนานเกี่ยวกับโบราณสถาน เป็นต้น

วัฒนา ศิษพงษ์ (2523) ศึกษาถึงความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนา พบว่า ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนทางพุทธศาสนา เยาวชนมีความเข้าใจเพียงแต่เปลือกนอกของพุทธศาสนา เช่น พิธีกรรมต่างๆ เท่านั้น

พัทธชา รักตะประจิด และคณะ (2524) ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาชาวบ้านในอยุธยา โดยทั่วไปไม่ว่าศาสนา ความเชื่อและความประเพณีของประชาชนจะมีลักษณะเป็นศาสนาพุทธ พราหมณ์ และไสยศาสตร์ปนกัน ความเชื่อนั้นจะมีลักษณะมากน้อยขึ้นอยู่กับบุคคล ระดับการศึกษาและอาชีพ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีอยู่นั้นชาวบ้านไม่ถือว่าเป็นเรื่องมหาย

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ (2524) วิเคราะห์ถึงอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนา ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าอิทธิพลของความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับ ไสยศาสตร์และเวทย์มนต์คาถานั้นมีอยู่ในระดับสูง แม้จะไม่เคยเห็นในอำนาจเหล่านั้น เครื่องรางของขลังที่ได้รับการปลุกเสกแล้ว สิ่งเหล่านี้จะมีคุณสมบัติที่มีอำนาจคุ้มครองได้มากกว่าที่จะนับถือเป็นอุบายหรือเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงหลักธรรม ซึ่งเป็นอุดมคติของพุทธศาสนา

นกลีลา สุขฉันทไทย (2527) ศึกษาทัศนคติของนิสิตต่อพุทธศาสนา พบว่า ในรอบ 1 ปีกิจกรรมที่นิสิตแสดงให้เห็นว่าเป็นชาวพุทธ เช่น ตักบาตร ฟังธรรม และอื่นๆ นับจำนวนเกินครึ่งของกลุ่มตัวอย่าง กระทำเพียงครั้งเดียวหรือไม่เคยกระทำเลย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความห่างจากศาสนาและการขาดความสนใจในพุทธศาสนา

พรสวรรค์ เพชรแดง (2528) ศึกษาถึงความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพุทธศาสนาของนักเรียน พบว่า นักเรียนต้องการดำรงชีวิต ตัดสินใจ หรือกระทำสิ่งใด ขึ้นอยู่กับความชอบหรือความสนใจของตนควบคู่ไปกับคุณธรรม ศีลธรรม หรือความเชื่อในทางพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาในหมู่คนไทย

วันชัย มีกลาง (2530) ศึกษาทัศนคติระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัย 9 แห่ง ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตามและการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา พบว่า ส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมของพุทธศาสนาน้อย แสดงให้เห็นถึงความห่างเหินจากศาสนาและพบว่าความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหรือคำราที่ใช้ในการศึกษาทางพุทธศาสนาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

งามตา วณิชทานนท์ (2536) การวิจัยลักษณะทางพุทธศาสนา และพฤติกรรมศาสตร์ของ บิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร จากจำนวนบิดาและมารดาทั้งสิ้น 545 คน พบว่าการ อบรมเลี้ยงดูบุตรหรือการกำหนดลักษณะพฤติกรรมของบุตรให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธ ศาสนานั้น บิดามารดาที่มีความเชื่อ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม มีการดำเนินชีวิตแบบพุทธสูงจะให้การ ปฏิสัมพันธ์หรือมีพฤติกรรมกับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพ ปฏิบัติบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่ง สอนบุตรเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะตามแนวพุทธศาสนาได้ในปริมาณสูง

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและระเบียบวิธีการศึกษา

1. กรอบแนวคิดในการศึกษา

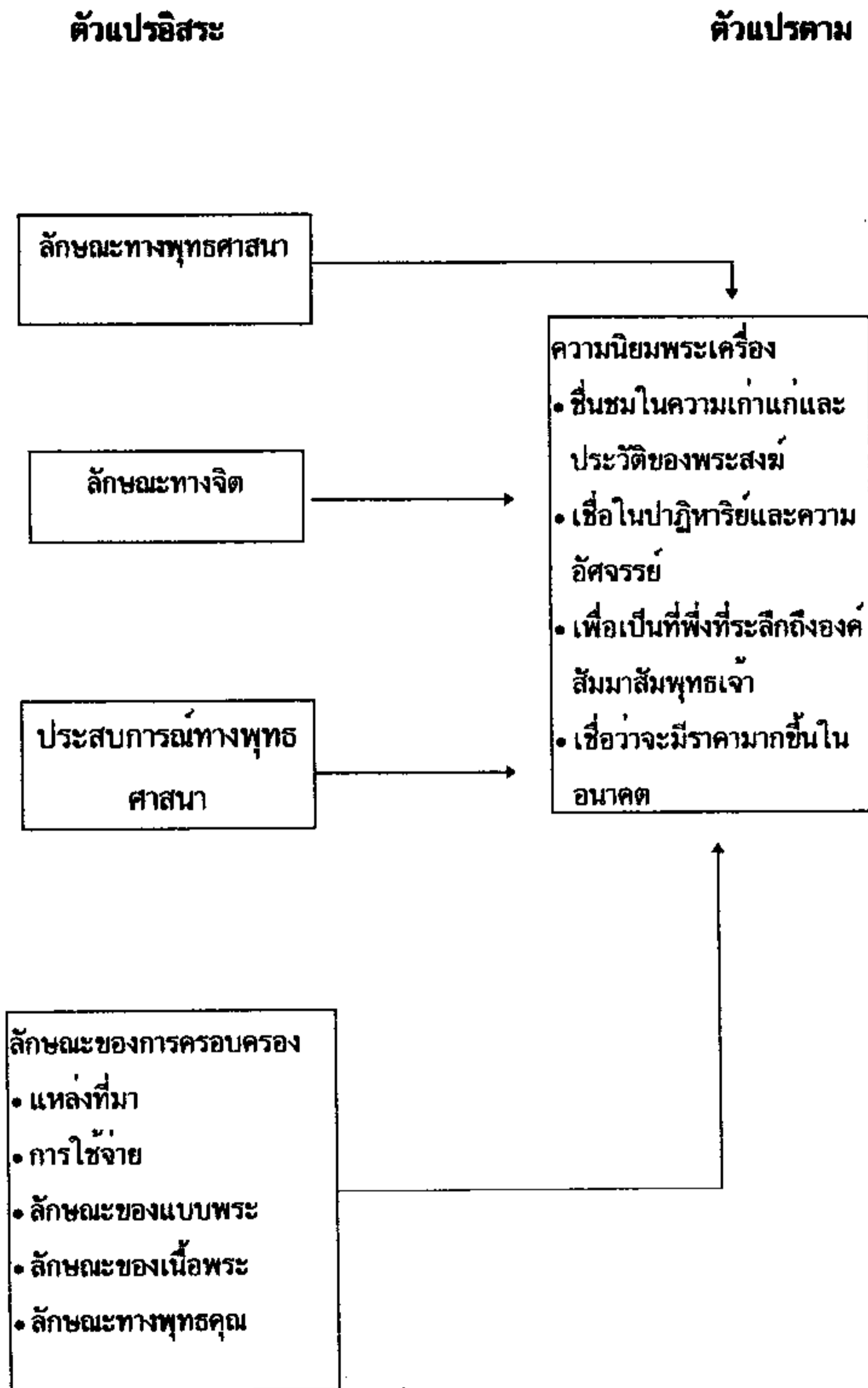
1.1 กำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่

- ลักษณะทางพุทธศาสนา
- ลักษณะทางจิต
- ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา
- ลักษณะของการครอบครอง ประกอบไปด้วย แหล่งที่มา การใช้จ่าย ลักษณะของแบบพระ เนื้อพระ และพุทธคุณของพระเครื่อง

1.2 กำหนดตัวแปรตาม ได้แก่

- ความนิยมพระเครื่อง ประกอบไปด้วย การชื่นชมในความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์ ความเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า และเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต

กรอบแนวคิด เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง

2. สมมติฐานในการศึกษา

- 1) ผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
- 2) ผู้ที่มีลักษณะทางจิตต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
- 3) ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
- 4) ลักษณะของการครอบครองต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
 - 4.1 แหล่งที่มาของพระเครื่องต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
 - 4.2 การใช้จ่ายซึ่งพระเครื่องต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
 - 4.3 ความต้องการลักษณะของแบบพระต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
 - 4.4 ความต้องการลักษณะของเนื้อพระต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
 - 4.5 ความต้องการลักษณะทางพุทธคุณต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

3. นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

ความหมายของตัวแปรที่สำคัญมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา หมายถึง ประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การเข้าร่วมพิธีทางศาสนา การรับฟังธรรม การรักษาศีล การปฏิบัติสมาธิภาวนา และการบวชในพุทธศาสนา

3.2 ลักษณะทางพุทธศาสนา หมายถึง ลักษณะความเชื่อและการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่อง

3.3 ลักษณะทางจิต หมายถึง ลักษณะทางอารมณ์และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่อง

3.4 ความนิยมพระเครื่อง หมายถึง การยอมรับว่าจะได้รับสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือพระเครื่องจะให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่บุคคล ผู้ซึ่งมีความต้องการในพระเครื่องนั้นแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะขึ้น

ชมในความเก่าแก่ของพระเครื่องและประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่องนั้น เชื่อในปาฏิหาริย์ และความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นจากพระเครื่อง เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า และเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต

3.5 ลักษณะของการครอบครองพระเครื่อง หมายถึง แหล่งที่มาของพระเครื่องก่อนที่จะได้ไว้เป็นของตนเอง ค่าใช้จ่ายที่ใช้ไปเพื่อให้ได้มาซึ่งพระเครื่องนั้น ลักษณะของแบบพระเนื้อพระ และลักษณะทางพุทธคุณของพระเครื่องที่อยู่ในความครอบครอง

4. หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

ได้แก่ บุคคลผู้ซึ่งมีพระเครื่องไว้ในความครอบครองในเขตกรุงเทพมหานคร

4.1 ประชากร (Population) ในการศึกษาคือ บุคคลที่ได้รับหรือแสวงหาพระเครื่องมาไว้เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรือวัตถุประสงค์ใดก็ตาม

4.2 การสุ่มตัวอย่าง (Sampling) เนื่องจากไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนได้ว่ามีเท่าใด จึงไม่สามารถใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling Technique) ได้ ดังนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling Technique) ในการเก็บข้อมูลใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling Technique) จากแหล่งที่มีการเปิดให้เช่าหา(ซื้อ-ขาย)พระเครื่อง เช่น ชมรมพระเครื่องต่างๆ หรือตามวัดที่มีพระเครื่องให้เช่า และสถานที่อื่นนอกเหนือจากแหล่งที่มีการให้เช่า เช่น จากบุคคลทั่วไปที่นิยมสะสมหรือมีพระเครื่องไว้ในความครอบครอง ทำการสุ่มตัวอย่างจากแหล่งดังกล่าวประมาณ 205 คน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถาม โดยกำหนดข้อคำถามให้ผู้ตอบเลือกตอบข้อคำถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด ซึ่งข้อคำถามแต่ละข้อใช้วัดตัวแปรที่กำหนดไว้ในการศึกษา

5.1 ลักษณะทั่วไป กำหนดให้ตอบข้อคำถาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

5.2 ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา วัดโดยให้ผู้ตอบระบุว่าเคยหรือไม่เคยได้มีโอกาสทำบุญตักบาตร รับประทานอาหาร รักษาศีล 5 ศีล 8 ฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาในแต่ละเดือน การเข้าร่วมพิธีในวันสำคัญทางศาสนาในหนึ่งปี และการมีโอกาสได้บวชเรียนในพุทธศาสนา

5.3 ลักษณะทางพุทธศาสนา แบบสอบถามที่ใช้เป็นมาตรวัดแบบ Likert แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จากข้อคำถาม 20 ข้อ ข้อที่ 1-10 ถามในเรื่อง ความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่อง พระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม และนิพพาน ส่วนข้อ 11-20 ถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในเรื่อง ทาน ศีล และภาวนา โดยให้คะแนนผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง 5 คะแนน เห็นด้วย 4 คะแนน ไม่เห็นด้วย 2 คะแนน และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 คะแนน ในข้อคำถามเชิงบวกข้อ 2, 5, 6, 8, 9 11, 14, 15, 18 และ 20 และให้คะแนนผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 คะแนน เห็นด้วย 2 คะแนน ไม่เห็นด้วย 4 คะแนน และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 5 คะแนน ในข้อคำถามเชิงลบข้อ 1, 3, 4, 7, 10 12, 13, 16, 17 และ 19

มาตรวัดลักษณะทางพุทธประกอบไปด้วย 20 ข้อคำถาม ผลการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีครอนบัค อัลฟา (Cronback's alpha) ปรากฏได้ว่า อัลฟา เท่ากับ .9068 ซึ่งแสดงว่ามาตรวัดลักษณะทางพุทธนี้มีความเชื่อมั่นค่อนข้างสูง ไม่มีข้อไหนที่หากตัดออกแล้วจะทำให้ค่าอัลฟาสูงขึ้นอีก เพราะฉะนั้น มาตรวัดลักษณะทางพุทธนี้จึงสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในวันต่อไปได้ ผลการวิเคราะห์ข้อคำถามของมาตรวัดลักษณะทางพุทธได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 การวิเคราะห์ข้อคำถามของมาตรวัดลักษณะทางพุทธ

ข้อคำถาม	สหสัมพันธ์ของแต่ละข้อกับสเกลรวม ไม่นับข้อนั้นๆ (Corrected Item Total Correlation)	ค่าอัลฟาหากตัดข้อหนึ่งๆออก (Alpha if Item Deleted)
1	.5715	.9017
2	.5684	.9017
3.	.4939	.9036
4.	.4897	.9037
5.	.5810	.9014
6.	.5694	.9017
7.	.6005	.9009
8.	.5145	.9031
9.	.6032	.9008
10.	.5100	.9032
11.	.5174	.9030
12.	.5141	.9031
13.	.6460	.8997
14.	.6059	.9008
15.	.4341	.9052
16.	.5329	.9026
17.	.5686	.9017
18.	.5010	.9034
19.	.5111	.9032
20.	.5476	.9022

ค่าอัลฟา = .9088

5.4 ลักษณะทางจิต ใช้มาตรวัดแบบ Likert ข้อคำถามทั้งสิ้น 20 ข้อ แบ่งระดับการวัด เป็น 4 ระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยข้อคำถามที่ 1-10 ถามในด้าน ลักษณะทางอารมณ์ และข้อคำถามที่ 11-20 ถามถึงลักษณะความเชื่ออันมาจากภายใน-ภายนอกตน ให้คะแนนผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง 5 คะแนน เห็นด้วย 4 คะแนน ไม่เห็นด้วย 2 คะแนน ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 คะแนน ในข้อคำถามเชิงบวกข้อ 2, 3, 5, 8, 10, 12, 13, 14, 17 และ 20 และให้คะแนนผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 คะแนน เห็นด้วย 2 คะแนน ไม่เห็นด้วย 4 คะแนน ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 5 คะแนน ในข้อคำถามเชิงลบข้อ 1, 4, 6, 7, 9, 11, 15, 16, 18 และ 19

มาตรวัดลักษณะทางจิต ผลการวิเคราะห์ข้อคำถามโดยวิธีครอนบาช อัลฟา (Cronbach's alpha) ปรากฏว่าได้ค่าอัลฟาเท่ากับ .8982 โดยพบว่าหากตัดข้อคำถามที่ 8 ออกค่าอัลฟา จะสูงขึ้น เป็น .9164 ซึ่งหมายความว่า ค่าอัลฟาจะสูงขึ้น .0182 ซึ่งนับว่าน้อยมาก ด้วยเหตุนี้จึงยังคงข้อคำถามนี้ไว้ในมาตรวัด โดยทั่วไปแล้ว ค่าอัลฟาที่สูงเกิน .85 นับว่าใช้ได้ ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 การวิเคราะห์ข้อคำถามของมาตรวัดลักษณะทางจิต

ข้อคำถาม	สหสัมพันธ์ของแต่ละข้อกับสเกลรวม ไม่ับข้อนั้นๆ (Corrected Item Total Correlation)	ค่าอัลฟาหากตัดข้อหนึ่งๆออก (Alpha if Item Deleted)
1	.5079	.8941
2	.7007	.8886
3.	.6548	.8901
4.	.6023	.8914
5.	.6734	.8897
6.	.6167	.8911
7.	.6167	.8914
8.	.3222	.9164
9.	.6863	.8893
10.	.6717	.8895
11.	.4700	.8949
12.	.6340	.8903
13.	.4371	.8956
14.	.6334	.8909
15.	.2592	.9002
16.	.5259	.8935
17.	.5731	.8923
18.	.5512	.8929
19.	.4635	.8950
20.	.5886	.8919

ค่าอัลฟา = .8982

มาตรวัดที่ใช้ในการศึกษาทั้งสองดังกล่าวข้างต้นได้ปรับแก้ไขจาก มาตรวัดลักษณะทาง พุทธ ลักษณะทางจิตโดย งามตา วันนันทานนท์ โดยมาตรวัดลักษณะทางพุทธ ด้านความเชื่อทางพุทธ ศาสนาและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .79 และ .74 และมาตรวัดลักษณะ ทางจิต ด้านสุขภาพจิต (อารมณ์) และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่า กับ .87 และ .63 โดยวิธี ครอนบัค อัลฟา (Cronback's alpha)

5.5 ความนิยมพระเครื่อง จากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้กำหนดความต้องการ ต่างๆ ให้ผู้ตอบเลือกตอบตามความต้องการของตนที่จะมีพระเครื่องไว้ในครอบครอง

5.6 ลักษณะของการครอบครองพระเครื่อง ให้ผู้ตอบเลือกตอบจากคำถามปลายปิด ในเรื่องของแหล่งที่มา ลักษณะของแบบพระ เนื้อพระ และลักษณะทางพุทธคุณ ส่วนค่าใช้จ่าย สำหรับพระเครื่องเป็นคำถามปลายเปิด

เกณฑ์การให้คะแนน จากข้อคำถามของแบบสอบถาม

เรื่องของประสบการณ์ทางพุทธศาสนา ที่กำหนดให้ผู้ตอบระบุว่าเคยหรือไม่เคยได้มี โอกาสทำกิจกรรมทางศาสนาในด้านต่างๆ 6 ด้านนั้น แบ่งคะแนนของผู้ตอบว่า ไม่เคยถึงเคยทำกิจ กรรมต่างๆ ต่ำกว่า 2 ด้าน เป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ ผู้ที่ระบุจำนวนใน ระหว่าง 3-4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลางและระบุมากกว่า 5 ด้าน เป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธ ศาสนาอยู่ในระดับสูง

เรื่องของลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิต จากระดับการวัดทั้ง 4 ระดับที่ผู้ ตอบเลือกตอบ เมื่อรวมคะแนนที่ได้ นำมาแยกกลุ่มตามคะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile) ผู้ ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า 63 คะแนน อยู่ในระดับของกลุ่มต่ำ ระหว่าง 63-70 คะแนน อยู่ในระดับ ปานกลางและสูงกว่า 70 คะแนน จัดอยู่ในระดับสูง

เรื่องลักษณะของการครอบครองพระเครื่อง ในส่วนของค่าใช้จ่ายสำหรับพระเครื่องซึ่ง เป็นคำถามปลายเปิดที่ให้ผู้ตอบระบุจำนวนเงินที่ใช้จ่ายไปนั้น ค่าใช้จ่ายต่อครั้งแยกกลุ่มตาม คะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile) เป็น 3 ระดับ คือ ต่ำกว่า 100 บาท ระหว่าง 100-1,000 บาท และสูงกว่า 1,000 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายที่แพงที่สุดนั้น แยกกลุ่มเป็น 3 ระดับคือ ต่ำกว่า 1,000 บาท ระหว่าง 100-1,000 บาท และสูงกว่า 5,000 บาท

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

ใช้ในการเปรียบเทียบ โดยการประมาณจากตัวอย่างหรือข้อมูลบางชนิดที่มีอยู่ เพื่อดูการกระจายของตัวแปร และเพื่อนำเสนอข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละหมวดหมู่ของตัวแปร อันได้แก่ ร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean)

6.2 สถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

ในการทดสอบความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบตารางไขว้ (cross-tabulation) โดยอาศัยค่า Chi-square เพราะทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตามมีระดับการวัดแบบกลุ่ม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่ได้รับหรือแสวงหาพระเครื่องมาไว้เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรือวัตถุประสงค์ใดก็ตาม จากแหล่งที่มีการเปิดให้เช่าหา(ซื้อ-ขาย) พระเครื่อง และบุคคลทั่วไปที่นิยมสะสมหรือมีพระเครื่องไว้ในความครอบครอง ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 205 ราย แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสองส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 การทดสอบสมมติฐาน

1. ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีพระเครื่องไว้ในความครอบครองจำนวน 205 คน ปรากฏผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4.1) ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง		จำนวน	ร้อยละ
อายุ			
	ต่ำกว่า 26 ปี	44	21.5
	26 - 35 ปี	70	34.1
	36 - 45 ปี	66	32.2
	46 - 55 ปี	17	8.3
	สูงกว่า 55 ปี	8	3.9
	รวม	205	100.0
เพศ			
	ชาย	183	89.3
	หญิง	22	10.7
	รวม	205	100.0
การศึกษา			
	ประถมศึกษา	13	6.3
	มัธยมศึกษา ต้น	17	8.3
	มัธยมศึกษา ป้าย, ปวช.	38	18.5
	อนุปริญญา, ปวท., ปวส.	21	10.2
	ปริญญาตรี	92	44.9
	สูงกว่าปริญญาตรี	24	11.7
	รวม	205	100.0
อาชีพ			
	ข้าราชการ, พนักงานรัฐวิสาหกิจ	89	40.5
	พนักงาน, ลูกจ้างเอกชน	44	21.5
	ผู้ประกอบการ, นายจ้าง	12	5.9
	อาชีพอิสระ, ค้าขาย, รับจ้าง	49	23.9
	นักเรียน, นักศึกษา	17	8.3
	รวม	205	100.0

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง		จำนวน	ร้อยละ
รายได้			
ต่ำกว่า	4001 บาท	15	7.3
4001 -	8000 บาท	38	18.5
8001 -	12000 บาท	56	27.3
12001 -	16000 บาท	33	16.1
สูงกว่า	16000 บาท	63	30.7
รวม		205	100.0

จากตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 34 ปี ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.1 รองลงมาใกล้เคียงกัน อายุระหว่าง 36-45 ปี ร้อยละ 32.2 อายุสูงกว่า 55 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.9 อายุน้อยที่สุด 18 ปี และสูงที่สุด 68 ปี

เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่พบเป็นเพศชาย ร้อยละ 89.3 เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 10.7

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นปริญญาตรี ร้อยละ 44.9 รองลงมาได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่จบชั้นมัธยมศึกษาปลาย, ปวช. คิดเป็นร้อยละ 18.5 จบชั้นสูงกว่าปริญญาตรี และอนุปริญญา, ปวท., ปวส. มีระดับใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 11.7 และ 10.2 โดยกลุ่มตัวอย่างที่จบชั้นประถมศึกษา มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวนร้อยละ 6.3

อาชีพ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของข้าราชการ, พนักงานรัฐวิสาหกิจคิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมาในกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกัน ในกลุ่มของผู้ที่มีอาชีพอิสระ, ค้าขาย, รับจ้าง และในกลุ่มพนักงาน, ลูกจ้างเอกชน คิดเป็นร้อยละ 23.9 และ 21.5 ตามลำดับ ส่วนผู้ประกอบการ, นายจ้าง คิดเป็นร้อยละ 5.9

รายได้ จำนวนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้สูงกว่า 16,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมา มีรายได้ระหว่าง 8,001-12,000 บาท หรือร้อยละ 27.3 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า 4,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.3

1.2 ลักษณะทางพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่มีพระเครื่องไว้ในครอบครอง จำนวน 205 คน จำแนกลักษณะทางพุทธศาสนาได้ 3 ระดับ (ตารางที่ 4.2 ดังนี้)

ตารางที่ 4.2 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับของลักษณะทางพุทธศาสนา

ลักษณะทางพุทธศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
1 ระดับต่ำ	74	36.1
2 ระดับปานกลาง	68	33.2
3 ระดับสูง	63	30.7
รวม	205	100.0

จากตารางที่ 4.2 กลุ่มตัวอย่าง 205 คน เป็นผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1 ลักษณะทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 และเป็นผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูง จำนวน 63 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.7

1.3 ลักษณะทางจิตของกลุ่มตัวอย่าง

จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 205 คน จำแนกลักษณะทางจิตของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องได้ 3 ระดับ (ตามตารางที่ 4.3) ดังนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับของลักษณะทางจิต

ลักษณะทางพุทธศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
1 ระดับต่ำ	70	34.1
2 ระดับปานกลาง	61	29.8
3 ระดับสูง	74	36.1
รวม	205	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 205 คน เป็นผู้ที่มึลักษณะทางจิตอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 34.1 อยู่ในระดับปานกลางจำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 29.8 และมีลักษณะทางจิตสูงจำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1

1.4 ประสบการณ์ทางพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 205 คน จำแนกประสบการณ์ทางพุทธศาสนาของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องได้ 3 ระดับ (ตารางที่ 4.4) ดังนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับของประสบการณ์ทางพุทธศาสนา

ลักษณะทางพุทธศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
1 ระดับต่ำ	63	30.7
2 ระดับปานกลาง	78	38.1
3 ระดับสูง	64	31.2
รวม	205	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 205 คน เป็นผู้ที่มึประสบการณ์ทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7 มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาปานกลาง จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 38.1 และมีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

1.5 ลักษณะของความนิยมพระเครื่องของกลุ่มตัวอย่าง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างของบุคคลที่มีพระเครื่องไว้ในความครอบครอง จำนวน 205 คน จำแนกลักษณะของความนิยมพระเครื่องของกลุ่มตัวอย่างได้ 4 กลุ่ม (ตารางที่ 4.5) ดังนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะของความนิยมพระเครื่อง

ลักษณะของความนิยมพระเครื่อง	จำนวน	ร้อยละ
1 ชื่นชมในความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์	82	40.0
2 เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์	34	16.6
3 เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า	56	27.3
4 เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้นในอนาคต	33	16.1
รวม	205	100.0

จากตารางที่ 4.5 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 205 คน เป็นบุคคลในกลุ่มที่ชื่นชมในความเก่าแก่ตามยุคสมัยและประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 40 เป็นผู้ที่เชื่อในเรื่องปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นของพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 16.6 บุคคลที่มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 และกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต มีจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 16.1

2. การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 : ผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนากับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ลักษณะทางพุทธศาสนา		
	ต่ำ	กลาง	สูง
ชื่นชมในความเก่าแก่	25.7 (19)	51.5 (35)	44.4 (28)
เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์	31.1 (23)	7.4 (5)	9.5 (6)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	14.9 (11)	23.5 (16)	46.0 (29)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	28.3 (21)	17.6 (12)	
รวม	100.0 (74)	100.0 (68)	100.0 (63)

$$\chi^2 = 50.91891 \quad df = 6 \quad \text{Sig.} = .00000$$

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ผู้ที่มีลักษณะทางพุทธต่ำ จะมีพระเครื่องในการครอบครอง เพราะเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ (ร้อยละ 31.1) ผู้ที่มีลักษณะทางพุทธในระดับปานกลาง จะนิยมพระเครื่องเพราะชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 51.5) และที่เด่นชัดคือ ผู้ที่มีลักษณะทางพุทธสูง จะไม่นิยมพระเครื่องโดยเชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น (ร้อยละ 9.5) ที่นิยมพระเครื่องเพราะเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ เพราะส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46 และ 44.4) จะมีไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและชื่นชมในความเก่าแก่ ตามลำดับ

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะทางพุทธกับความนิยมพระเครื่อง ตามสมมติฐานที่ 1 โดยการทดสอบค่า Chi-square เท่ากับ 50.91 ได้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .00 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ อัลฟา ที่ .05 เพราะฉะนั้น ลักษณะทางพุทธมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่อง ซึ่งแตกต่างกันจริงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 : ผู้ที่มีลักษณะทางจิตต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ลักษณะทางจิต		
	ต่ำ	กลาง	สูง
ชื่นชมในความเก่าแก่	25.7 (18)	47.5 (29)	47.3 (35)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	31.4 (22)	4.9 (3)	12.2 (9)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	11.5 (8)	31.2 (19)	39.2 (29)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	31.4 (22)	16.4 (10)	1.3 (1)
รวม	100.0 (70)	100.0 (61)	100.0 (74)

$$\chi^2 = 51.44 \quad df = 6 \quad Sig. = .00$$

จากตารางที่ 4.7 พบว่ากลุ่มผู้นิยมพระเครื่องที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์รวมทั้งกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องจะมีราคามากขึ้น (ร้อยละ 31.4 เท่ากัน) เป็นผู้มีลักษณะทางจิตต่ำ ซึ่งแตกต่างกับผู้มีลักษณะทางจิตปานกลาง (ร้อยละ 47.5) และสูง (ร้อยละ 47.3) ที่พบในกลุ่มนิยมพระเครื่องโดยชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะทางจิตกับความนิยมพระเครื่อง ตามสมมติฐานที่ 2 โดยการทดสอบค่า Chi-square เท่ากับ 51.44 ได้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .00 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ อัลฟา ที่ .05 ลักษณะทางจิตจึงมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่อง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 : ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางพุทธศาสนากับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา		
	ต่ำ	กลาง	สูง
ชื่นชมในความเก่าแก่	36.5 (23)	46.2 (36)	35.9 (23)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	19.0 (12)	21.8 (17)	7.8 (5)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	20.6 (13)	23.0 (18)	39.1 (25)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	23.9 (15)	9.0 (7)	17.2 (11)
รวม	100.0 (63)	100.0 (78)	100.0 (64)

$$\chi^2 = 15.28 \quad df = 6 \quad Sig. = .02$$

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาสูง จะเป็นบุคคลที่นิยมพระเครื่องโดยมีไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า (ร้อยละ 39.1) ส่วนผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาในระดับปานกลางและต่ำ จะมีความนิยมเพราะชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.2 และ 36.5 ตามลำดับ)

ผลการทดสอบ ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางพุทธศาสนากับความนิยมพระเครื่องต่างกันจริงที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยทดสอบค่า Chi-square ได้เท่ากับ 15.28 และระดับนัยสำคัญทางสถิติ เท่ากับ .02

- สมมติฐานที่ 4** : ลักษณะของการครอบครองต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
- 4.1** : แหล่งที่มาของพระเครื่องต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งที่มาของพระเครื่องกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	แหล่งที่มาของพระเครื่อง			
	แผงพระ	วัด, สิ่งจอบ	บุคคล	พระสงฆ์
ชื่นชมในความเก่าแก่	26.6 (8)	50.0 (29)	36.2 (34)	47.8 (11)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	10.0 (3)	17.2 (10)	21.3 (20)	4.3 (1)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	6.7 (2)	22.5 (13)	34.0 (32)	39.2 (9)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	56.7 (17)	10.3 (76)	8.5 (8)	8.7 (2)
รวม	100.0 (30)	100.0 (58)	100.0 (94)	100.0 (23)

$$\chi^2 = 51.59 \quad df = 9 \quad \text{Sig.} = .00$$

จากตารางที่ 4.9 พบว่า บุคคลที่ครอบครองพระเครื่องโดยได้มาจากแผงพระ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56.7) จะเป็นผู้ที่นิยมพระเครื่องเพราะเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้น ในส่วนที่ได้มาจากวัดและการสั่งจอบ (ร้อยละ 50) จากพระสงฆ์ (ร้อยละ 47.8) และจากบุคคลอื่น (ร้อยละ 36.2) จะพบในกลุ่มที่นิยมที่ชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่

เมื่อทดสอบ ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสถิติ Chi-square ได้ค่าเท่ากับ 51.59 และระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .00 ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่ระดับนัยสำคัญ .05 คือผู้ที่มีลักษณะของการครอบครองพระเครื่องและแหล่งที่มาที่ต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องต่างกัน

- 4.2 : การใช้จ่ายซึ่งพระเครื่องต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่อง
แตกต่างกัน
- 4.2.1 : ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระต่อครั้งต่างกัน จะมีความนิยมพระ
เครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายต่อครั้งกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง		
	ต่ำกว่า 100	100 - 1,000	สูงกว่า 1,000
ชื่นชมในความเก่าแก่	44.3 (35)	38.0 (30)	36.2 (17)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	16.5 (13)	20.3 (16)	10.8 (5)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	31.6 (25)	35.4 (28)	6.4 (3)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	7.6 (6)	6.3 (5)	46.8 (22)
รวม	100.0 (79)	100.0 (79)	100.0 (47)

$$\chi^2 = 48.02 \quad df = 6 \quad \text{Sig.} = .00$$

จากตารางที่ 4.10 ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระเครื่องต่อครั้งเป็นจำนวนสูงกว่า 1,000 บาท จะเป็นผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้น (ร้อยละ 46.8) ส่วนการเช่าหาพระต่อครั้งที่ใช้จ่ายต่ำกว่า 100 บาท (ร้อยละ 44.3) และอยู่ระหว่าง 100 - 1,000 บาท (ร้อยละ 38) จะพบอยู่ในกลุ่มที่ชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่

สมมติฐานข้อนี้จึงยอมรับ เนื่องจากเมื่อทดสอบค่า Chi-square ได้เท่ากับ 48.02 มีระดับนัยสำคัญ เท่ากับ .00 ซึ่งแตกต่างกันจริงอย่างมีนัยสำคัญที่ อัลฟา .05

4.2.2 : ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระที่แพงที่สุดต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายที่แพงที่สุดกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ค่าใช้จ่ายที่แพงที่สุด		
	ต่ำกว่า 1,000	1,000 – 5,000	สูงกว่า 5,000
ชื่นชมในความเก่าแก่	38.5 (35)	46.2 (24)	37.1 (23)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	20.8 (19)	11.5 (6)	14.5 (9)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	36.3 (33)	34.6 (18)	8.1 (5)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	4.4 (4)	7.7 (4)	40.3 (25)
รวม	100.0 (91)	100.0 (52)	100.0 (82)

$$\chi^2 = 47.36 \quad df = 6 \quad \text{Sig.} = .00$$

จากตารางที่ 4.11 จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ค่าใช้จ่ายในการเช่าพระเป็นจำนวนเงินสูงที่สุดคือสูงกว่า 5,000 บาทขึ้นไป (ร้อยละ 40.3) นั้น จะพบในกลุ่มนิยมพระเครื่องที่เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากการเช่าหาพระที่ใช้จ่ายต่ำกว่า 5,000 บาท ลงมาคือระหว่าง 1,000 – 5,000 บาท (ร้อยละ 46.2) และ ต่ำกว่า 1,000 บาท (ร้อยละ 38.5) จะพบในกลุ่มที่ชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสถิติ Chi-square ได้ค่าเท่ากับ 47.36 และระดับนัยสำคัญ เท่ากับ .00 ซึ่งน้อยกว่า อัลฟา ที่ .05 พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.3 : ความต้องการลักษณะของแบบพระต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของแบบพระกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ลักษณะของแบบพระ			
	พระกริ่ง, รูปหล่อ	พระปิดตา	พระพิมพ์	เหรียญ พระ
ชื่นชมในความเก่าแก่	43.8 (21)	37.5 (6)	39.1 (27)	37.1 (23)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	20.8 (10)	18.8 (3)	15.9 (11)	12.9 (8)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	25.0 (12)	18.8 (3)	37.7 (28)	19.4 (12)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	10.4 (5)	24.9 (4)	7.3 (5)	30.6 (19)
รวม	100.0 (48)	100.0 (16)	100.0 (69)	100.0 (62)

$$\chi^2 = 18.66 \quad df = 9 \quad \text{Sig.} = .03$$

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ความต้องการลักษณะของแบบพระแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นพระกริ่ง พระปิดตา พระพิมพ์หรือเหรียญพระ ต่างก็นิยมพระลักษณะดังกล่าวเพราะชื่นชมในความเก่าแก่เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 43.8 37.5 39.1 และ 37.1 ตามลำดับ) แต่ในกลุ่มรองลงไปลำดับที่สอง ผู้ที่ต้องการลักษณะที่เป็นพระพิมพ์และพระกริ่ง (ร้อยละ 37.7 และร้อยละ 25) จะต้องการเพราะเพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง ซึ่งต่างจากบุคคลที่ต้องการเหรียญพระหรือพระปิดตา (ร้อยละ 30.6 และร้อยละ 24.9) มักจะนิยมพระลักษณะดังกล่าวเพราะเชื่อในราคาที่จะสูงขึ้นในอนาคต

การทดสอบค่า Chi-square พบว่าได้ค่าเท่ากับ 18.66 และค่านัยสำคัญ เท่ากับ .03 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ อัลฟา ที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.4 : ความต้องการลักษณะของเนื้อพระต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของเนื้อพระกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ลักษณะของเนื้อพระ		
	เนื้อผง	ดินเผา	โลหะ
ชื่นชมในความเก่าแก่	40.8 (51)	20.0 (2)	42.2 (27)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	20.0 (25)	20.0 (2)	9.4 (6)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	28.8 (36)	30.0 (3)	21.9 (14)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	10.4 (13)	30.0 (3)	26.5 (17)
รวม	100.0 (125)	100.0 (10)	100.0 (64)

* จำนวนช่องของการแจกแจงความถี่รวม มีจำนวนข้อมูลน้อยกว่า 5 คิดเป็น 33.3 %

จากตารางที่ 4.13 ความต้องการลักษณะของเนื้อพระที่เป็นโลหะและเนื้อผง (ร้อยละ 42.2 และร้อยละ 40.8) ส่วนใหญ่นิยมลักษณะดังกล่าวเพราะชื่นชมในความเก่าแก่ ซึ่งต่างกับผู้ที่ต้องการลักษณะเนื้อดินเผา (ร้อยละ 30) ส่วนใหญ่นิยมเพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและเชื่อว่าจะมีราคามากขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นจำนวนที่เท่ากัน

ผลการทดสอบสมมติฐานข้อนี้ ไม่สามารถคำนวณค่าสถิติ Chi-square ได้ เนื่องจากจำนวนช่องของการแจกแจงความถี่รวมที่มีจำนวนข้อมูลน้อยกว่า 5 มีจำนวนเกินกว่า 25 %

4.5 : ความต้องการลักษณะทางพุทธคุณต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธคุณกับความนิยมพระเครื่อง

ความนิยมพระเครื่อง	ลักษณะทางพุทธคุณ	
	แคล้วคลาดปลอดภัย	เมตตามหานิยม
ชื่นชมในความเก่าแก่	30.9 (29)	49.0 (50)
เชื่อในปาฏิหาริย์ความอัศจรรย์	23.4 (22)	10.8 (11)
เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง	25.5 (24)	26.5 (27)
เชื่อว่าจะมีราคามากขึ้น	20.2 (19)	13.7 (14)
รวม	100.0 (94)	100.0 (102)

$$\chi^2 = 9.87 \quad df = 3 \quad \text{Sig.} = .02$$

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ความต้องการลักษณะทางพุทธคุณ (เมตตามหานิยมและแคล้วคลาดปลอดภัย) ทั้งสองด้านนี้มีอยู่ในคนส่วนใหญ่ทั้งอันดับหนึ่งและอันดับสองที่มีความนิยมพระเครื่องเหมือนกัน คือ นิยมเพราะชื่นชมในความเก่าแก่ และเพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง (ร้อยละ 49.30.9 และ 26.5 25.5 ตามลำดับ) แต่ส่วนใหญ่อันดับสามของความต้องการลักษณะทางพุทธคุณด้านแคล้วคลาดปลอดภัย จะนิยมเพราะเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ (ร้อยละ 23.4) ซึ่งต่างกับคนส่วนใหญ่อันดับสามที่ต้องการพุทธคุณด้านเมตตามหานิยม จะต้องการเพราะเชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้น (ร้อยละ 13.7)

จากการทดสอบค่า Chi-square เท่ากับ 9.87 และค่านัยสำคัญ คือ .02 ซึ่งต่ำกว่าอัลฟา ที่ .05 สมมติฐานดังกล่าวจึงเป็นที่ยอมรับ

นอกเหนือจากผลการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแล้ว ข้อมูลที่รวบรวมได้ยังพบอีกว่า ผู้ที่มีความนิยมต่อพระเครื่องยังมีวัตถุดิบอื่นๆ อีกในความครอบครอง ดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 แสดงวัตถุดิบอื่นๆ ของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องในกลุ่มต่างๆ

วัตถุดิบ อื่นๆ	ลักษณะของความนิยมพระเครื่อง				คำตอบ รวม
	1	2	3	4	
เหรียญ ๖.5	24.8 (52)	24.7 (19)	23.5 (36)	21.1 (20)	23.7 (127)
สร้อยประคำ	14.3 (30)	11.7 (9)	14.4 (22)	11.6 (11)	13.4 (72)
ปลัดขิก	11.8 (25)	14.3 (11)	9.8 (15)	18.9 (18)	12.9 (69)
รัก-ชม	1.0 (2)	-	2.0 (3)	1.1 (1)	1.1 (6)
ผ้ายันต์	19.0 (40)	22.1 (17)	18.3 (28)	18.9 (18)	19.3 (103)
वान	2.9 (6)	2.6 (2)	3.3 (5)	2.1 (2)	2.8 (15)
กุมารทอง	1.4 (3)	1.3 (1)	2.6 (4)	-	1.5 (8)
ตะกรุด	17.6 (37)	18.1 (14)	17.0 (26)	17.8 (17)	17.6 (94)
ปรอท	1.0 (2)	3.9 (3)	1.3 (2)	1.1 (1)	1.5 (8)
นางกวัก	6.2 (13)	1.3 (1)	7.8 (12)	7.4 (7)	6.2 (33)
จำนวนคำตอบ	39.3	14.4	28.6	17.8	100.0
แต่ละกลุ่มรวม	(210)	(77)	(153)	(95)	(535)

จำนวนคำตอบทั้งสิ้น 535 คำตอบ จากผู้ตอบทั้งหมด 166 คน

จากตารางที่ 4.15 จะเห็นได้ว่า วัตถุดิบอื่นๆ นอกจากพระเครื่องแล้ว เหรียญรัชกาลที่ 5 เป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาส่วนใหญ่มีเป็นจำนวนมาก รองลงมาคือ ผ้ายันต์ โดยเฉพาะบุคคลที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต (กลุ่มที่ 4) ผู้ตอบมีผ้ายันต์และปลัดขิกไม่ต่างกัน สำหรับตะกรุดจะเป็นวัตถุดิบที่ผู้มีพระเครื่องไว้ในความครอบครองทุกกลุ่มตอบมากเป็นลำดับที่สาม จากการตอบทั้งหมด

จากคำตอบทั้งหมด 535 คำตอบของผู้ที่ตอบทั้งสิ้น 166 คน ยังพบอีกว่า วัตถุดิบอื่นที่มีผู้ตอบจำนวนมากเป็นลำดับสี่ คือสร้อยประคำ มีผู้ตอบในทุกกลุ่ม ยกเว้นบุคคลในกลุ่มที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ (กลุ่มที่ 2) นั้นมีปลัดขิกมากกว่า ส่วนคำตอบที่มีมากเป็นลำดับที่ห้าในกลุ่มที่ชื่นชอบในความเก่าแก่ตามยุคสมัยและประวัติของพระสงฆ์ (กลุ่มที่ 1) และกลุ่มที่มีพระ

เครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า (กลุ่มที่ 3) จะมีปลัดขิกมากกว่ากลุ่มที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ (กลุ่มที่ 2) สำหรับบุคคลในกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคาแพงขึ้นในอนาคต (กลุ่มที่ 4) มีนางกวักมากเป็นลำดับที่ห้า

สรุปได้ว่าวัตถุมบูชาอื่นๆ นอกจากพระเครื่องของกลุ่มตัวอย่างแล้ว เทพยดรัชกาลที่ 5 เป็นวัตถุมบูชาที่ผู้ตอบส่วนใหญ่มีเป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือผ้ายันต์ ปลัดขิก ตะกรุด และสร้อยประคำ ซึ่งเป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างของผู้ที่มีความนิยมต่อพระเครื่องมีไว้ในความครอบครอง

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมพระเครื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต และ ประสบการณ์ทางศาสนา รวมถึงลักษณะของการครอบครองพระเครื่อง ว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร และแตกต่างกันเพียงไรของผู้ที่มีความนิยมต่อพระเครื่อง เพื่อทราบและเข้าใจในลักษณะต่างๆ นั้น ของบุคคลกลุ่มดังกล่าว

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือบุคคลซึ่งมีพระเครื่องไว้ในความครอบครอง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะได้มาด้วยวิธีการหรือวัตถุประสงค์ใดก็ตาม การเก็บข้อมูลได้ดำเนินการในรูปของ การให้ผู้ตอบตอบแบบสอบถาม และเนื่องจากไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนได้ จึงใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling Technique) จากบุคคลทั่วไปที่นิยมสะสมหรือมีพระเครื่องไว้ในครอบครอง และตามแหล่งที่มีการเปิดให้เช่าหาพระเครื่อง ข้อมูลที่รวบรวมได้ นำมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติต่างๆ โดยแสดงค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ความแปรปรวน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จาก การรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 205 คน ซึ่งสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1.1 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.1 เป็นเพศชายร้อยละ 89.3 เพศหญิงร้อยละ 10.7 การศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 44.9 ร้อยละ 40.5 เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ และรายได้ส่วนใหญ่สูงกว่า 16,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.7

1.2 ลักษณะทางพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

จากข้อมูลพบว่า ระดับความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นลักษณะทางพุทธศาสนาของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่อง มีความแตกต่างกัน โดยเป็นผู้ที่มีระดับดังกล่าวต่ำ มีจำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1 อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 เป็นผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูง จำนวน 63 คน หรือร้อยละ 30.7

1.3 ลักษณะทางจิตของกลุ่มตัวอย่าง

จากกลุ่มตัวอย่าง 205 คน พบว่า การควบคุมอารมณ์และความเชื่ออำนาจภายในตน คือ ลักษณะทางจิตของผู้ที่มีความนิยมนพระเครื่อง มีความแตกต่างกันในระดับต่างๆ คือ มีลักษณะทางจิตอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 34.1 ระดับปานกลางจำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 29.8 และมีลักษณะทางจิตอยู่ในระดับสูง จำนวน 74 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 36.1

1.4 ประสบการณ์ทางพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

จากประสบการณ์ทางพุทธศาสนาที่พบ กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ได้มีโอกาสทำบุญตักบาตร รับฟังธรรม รักษาศีล และฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา ในแต่ละเดือน เข้าร่วมพิธีในวันสำคัญทางศาสนาในหนึ่งปี และได้บวชเรียนอยู่ในระดับต่ำ (น้อยกว่า 2 ตัน) จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7 ระดับปานกลาง (3-4 ตัน) จำนวน 78 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 38 และอยู่ในระดับสูง (5-6 ตัน) จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

1.5 ลักษณะของความนิยมนพระเครื่องของกลุ่มตัวอย่าง

จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ที่รวบรวมจำนวน 205 คน แบ่งเป็นลักษณะของความนิยมนพระเครื่องแต่ละกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ชื่นชมในความเก่าแก่ตามยุคสมัยและประวัติของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 40 กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มผู้ที่เชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นของพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 16.6 ส่วนกลุ่มที่สาม คือ บุคคลที่มีพระเครื่องไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 สำหรับกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ บุคคลในกลุ่มที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต จำนวน 33 คน หรือร้อยละ 16.1

1.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 : ผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 : ผู้ที่มีลักษณะทางจิตต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะทางจิตมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 : ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธศาสนาต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ผลการศึกษา พบว่า ประสบการณ์ทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4 : ลักษณะของการครอบครองต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

4.1 : แหล่งที่มาของพระเครื่องต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน
ผลการศึกษา พบว่า แหล่งที่มาของพระเครื่องมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.2 : การใช้จ่ายซึ่งพระเครื่องต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

4.2.1 : ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระต่อครั้งต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ผลการศึกษา พบว่า ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระต่อครั้งมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.2.2 : ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระที่แพงที่สุดต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า ค่าใช้จ่ายในการเข้าหาพระที่แพงที่สุดมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.3 : ความต้องการลักษณะของแบบพระต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ผลการศึกษา พบว่า ความต้องการลักษณะของแบบพระมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.4 : ความต้องการลักษณะของเนื้อพระต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

เนื่องจากข้อมูลในช่องของการแจกแจงความถี่รวม มีจำนวนน้อยเกินกว่า 25% จึงไม่สามารถทำการทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ได้

4.5 : ความต้องการลักษณะทางพุทธคุณต่างกัน จะมีความนิยมพระเครื่องแตกต่างกัน

ผลการศึกษา พบว่า ความต้องการลักษณะทางพุทธคุณมีความสัมพันธ์กับความนิยมพระเครื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่าลักษณะทางพุทธศาสนาของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่อง ส่วนใหญ่มีความเชื่อในหลักธรรมคำสอนรวมถึงการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนอยู่ในระดับต่ำ จะเป็นผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องจะมีราคามากขึ้นในอนาคต และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่นิยมพระเครื่องเพราะเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระเครื่องมีลักษณะทางพุทธศษสมาต่ำกว่าทุกกลุ่ม ระดับความเข้าใจทางพุทธศาสนานี้จะมีสูงในผู้ที่นิยมเพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนผู้ที่ชื่นชมในความเก่าแก่ นั้น ลักษณะทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่

ภาวะของการควบคุมอารมณ์และความเชื่อมั่นในตนเองซึ่งเป็นลักษณะทางจิตของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระดับปานกลางและและสูงซึ่งใกล้เคียงกัน จะเป็นลักษณะของผู้ที่มีความนิยมพระเครื่องเพราะชื่นชมในความเก่าแก่และมีไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ในกลุ่มที่เชื่อในเรื่องปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์กับผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องจะมีราคามากขึ้นในอนาคตนั้น เป็นกลุ่มที่มีการควบคุมอารมณ์ได้ต่ำและขาดความเชื่อมั่นสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

ในเรื่องของโอกาสการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นประสบการณ์ทางศาสนา ผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านนี้สูงคือมีโอกาสได้เข้าร่วมมากกว่า จะอยู่ในกลุ่มของผู้ที่มีพระเครื่องไว้เป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง ซึ่งสูงกว่าผู้ที่ให้เหตุผลของความนิยมอย่างอื่น และพบว่าในทางตรงกันข้ามความ

นิยมในเรื่องของราคาของพระเครื่องในกลุ่มนี้จะมีโอกาสได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาน้อยกว่าทุกกลุ่ม

ลักษณะของการครอบครองพบว่า พระเครื่องเป็นสิ่งที่นิยมให้หรือรับกันมากระหว่างบุคคลในทุกกลุ่มของความนิยม ยกเว้นแหล่งที่มีการเปิดให้เช่าหาพระเครื่องจะเป็นแหล่งที่ผู้ที่นิยมในเรื่องของราคาจะสนใจเป็นพิเศษ เช่นเดียวกันกับค่าใช้จ่ายในการเช่าต่อครั้งหรือการเช่าที่แพงที่สุด ผู้ที่นิยมในกลุ่มนี้มีการใช้จ่ายในการเช่าหาสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ และพบว่าพระพิมพ์ผ่องเป็นแบบพระและเนื้อพระที่เป็นที่นิยมในทุกกลุ่ม ส่วนลักษณะทางพุทธคุณที่เชื่อว่าจะได้รับจากพระเครื่องนั้น พุทธคุณในด้านเมตตามหานิยม เป็นด้านที่ทำให้ผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องจะมีราคามากขึ้นนิยมมากกว่าพุทธคุณด้านแคล้วคลาดปลอดภัยซึ่งจะเป็นที่นิยมของผู้ที่เชื่อในปฏิหาริย์และความอัศจรรย์อย่างเห็นได้ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ความนิยมพระเครื่องในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ ความนิยมพระเครื่องที่มีไว้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนน่าจะยึดถือสำหรับเป็นสิ่งเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา แต่กลับมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับความนิยมพระเครื่องในด้านอื่นๆ ที่พบว่า ความชื่นชมในความเก่าแก่และประวัติของพระสงฆ์ ความเชื่อในปฏิหาริย์และความอัศจรรย์ รวมไปถึงความเชื่อที่ว่าพระเครื่องจะมีราคามากขึ้นในอนาคต ซึ่งเมื่อรวมลักษณะทั้งสามดังกล่าวเข้าด้วยกันแล้วกลับมีจำนวนสูงกว่ามาก แสดงให้เห็นว่าสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยจากความหมายของสิ่งแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่วิถีชีวิต แนวความคิดและการปฏิบัติตนของคนไทยจะแสดงออกมาจากความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวทางและคำสอนทางพุทธศาสนา

ภาวะปัจจุบัน สังคมต้องรับแรงแข่งขันกันดำเนินชีวิต โอกาสในการจะประกอบกิจกรรมทางศาสนานับวันจะลดน้อยลง หรือไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติจึงมีมากขึ้น เมื่อความใกล้ชิดกับกิจกรรมเหล่านั้นน้อยลงไป โอกาสในการรับรู้ถึงสาระในหลักธรรมและการปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านั้นก็น้อยลงไปด้วย หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนานั้นสอนให้บุคคลใช้ปัญญาในการพิจารณาถึงเหตุและผลของการดำเนินชีวิต เมื่อบุคคลขาดความเข้าใจในหลักธรรมที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ความคิดหรือจิตใจรวมทั้งสภาวะทางอารมณ์ของเขาคงต่ำลง ขาดความมั่นใจ ทำให้บุคคลเหล่านั้นหาสิ่งที่สามารถจะสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นภายในใจ ดังจะเห็นได้จากความเชื่อและการปฏิบัติซึ่งเป็นลักษณะทางพุทธศาสนา การควบคุมอารมณ์และความเชื่อมั่นในตนเองอันเป็นลักษณะทางจิต และ

โอกาสของการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาหรือประสบการณ์ทางพุทธศาสนาของผู้ที่นิยมพระเครื่อง เนื่องจากเชื่อในปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ รวมถึงผู้ที่เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้นในอนาคต ซึ่งลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต และประสบการณ์ทางพุทธศาสนาของทั้งสองกลุ่มนี้จะอยู่ในระดับต่ำ หมายความว่า บุคคลในกลุ่มทั้งสองมีโอกาสที่จะปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาได้น้อย ทำให้ขาดความใกล้ชิด และซึมซับเอาคำสอนรวมทั้งแนวทางปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาน้อยลง เข้าใจผิดหรือขาดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องที่สุดแต่แรกอยู่ในกิจกรรมเหล่านั้น ยังผลให้ขาดความเข้าใจเหตุผลในการใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ อย่างรอบคอบ และควบคุมการประพฤติปฏิบัติตนทั้งทางกาย วาจา และจิตใจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนทางศาสนา พระเครื่องจึงถูกกำหนดให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเสมือนตัวแทนทางศาสนาแบบหนึ่งที่สามารถจับต้องได้ และสร้างความสำคัญโดยกำหนดราคาจากความศรัทธาและความเชื่อของบุคคลที่ต้องการนั้นๆ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญและหาแนวทางปฏิบัติอย่างจริงจังโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

1. ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนาเพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสรับประสบการณ์ทางศาสนาในด้านต่างๆ มากขึ้น โอกาสที่จะมีความใกล้ชิดกับการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนจะเพิ่มมากขึ้น ข้อมที่จะเข้าใจในสิ่งที่ตนเองยึดถือได้ว่า ตนเองนั้นต้องการอะไร

2. ควรที่จะปลูกฝังความเข้าใจในเหตุและผลของสิ่งที่นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรที่จะปฏิบัติ รวมถึงความเข้าใจในการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนต่างๆ นั้น

3. ความนิยมพระเครื่องในหมู่พุทธศาสนิกชน ปัจจุบันมีเป็นจำนวนมาก แต่จากความเชื่อและความต้องการที่แตกต่างกันของบุคคลที่มีเป็นจำนวนมากเหล่านี้ ควรหามาตรการควบคุมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างความเข้าใจในสิ่งที่พุทธศาสนิกชนควรที่จะยึดถือสำหรับเป็นเครื่องชี้นำในการดำเนินชีวิต

ภาคผนวก

รายชื่ออักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก เครื่องหมาย เล่ม, ข้อ และ หน้า ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้
 เล่มที่ / ข้อ / หน้า หรือ เล่มที่ / หน้า
 เช่น วินย. 4/27/32 หมายความว่า วินัยปิฎก เล่มที่ 4 ข้อ 27 หน้า 32

วินย.	วินัยปิฎก
ที.สี.	ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค
ที.ปา.	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
ม.มู.	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก
ส.ส.	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
อ.จ.ทุก.	อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต
อ.จ.ติก.	อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
อ.จ.ปัญจก.	อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต
อ.จ.อฏฐก.	อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต
ขุ.ขุ.	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ
ขุ.ธ.	ขุททกนิกาย ธรรมบท
ขุ.ชา.	ขุททกนิกาย ชาดก

แบบสอบถาม

ลักษณะทั่วไป

- เพศ	() ชาย () หญิง	อายุ ปี
- การศึกษา	() ประถมฯ	() อนุปริญญา, ปวท, ปวส
	() มัธยมต้น	() ปริญญาตรี
	() มัธยมปลาย, ปวช	() สูงกว่าปริญญาตรี
- อาชีพ	() ข้าราชการ, พนักงานรัฐวิสาหกิจ	() อาชีพอิสระ, ค้าขาย, รับจ้าง
	() พนักงาน, ลูกจ้างเอกชน	() นักเรียน, นักศึกษา
	() ผู้ประกอบการ, นายจ้าง	() พ่อบ้าน, แม่บ้าน
	() อื่นๆ	
- รายได้	() ต่ำกว่า 4,000 บาท	() 4,001-8,000 บาท
	() 8,001-12,000 บาท	() 12,001-16,000 บาท
	() สูงกว่า 16,000 บาท	

ประสบการณ์ทางพุทธศาสนา

- 1) โดยเฉลี่ยในแต่ละเดือน ท่านได้มีโอกาสตักบาตรกี่ครั้ง

	() เคย
	() ไม่เคย

- 2) ในรอบปีที่ผ่านมาท่านได้เข้าร่วมพิธีทางศาสนา เช่น ในวันสำคัญทางศาสนา ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ร่วมพิธีอุปสมบท และอื่นๆ กี่ครั้ง

	() เคย
	() ไม่เคย

- 3) โดยเฉลี่ยในแต่ละเดือน ท่านได้มีโอกาสรับฟังธรรมะกี่ครั้ง

	() เคย
	() ไม่เคย

- 4) โดยเฉลี่ยในแต่ละเดือน ท่านได้มีโอกาสรักษาศีล 5 ศีล 8 กี่ครั้ง

	() เคย
	() ไม่เคย

- 5) โดยเฉลี่ยในแต่ละเดือน ท่านได้มีโอกาสปฏิบัติสมาธิภาวนากี่ครั้ง

	() เคย
	() ไม่เคย

- 6) ในชีวิตของท่าน เคยบวชเรียนในพุทธศาสนา บวชชี หรือบวชชีพราหมณ์หรือไม่

	() เคย	() ไม่เคย
--	---------	------------

ลักษณะทางพุทธศาสนา

ลักษณะทางพุทธศาสนา	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1) ความพยายามของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกินความสามารถที่จะเข้าถึงนิพพานได้ในปัจจุบัน
2) ชีวิตที่ข้าพเจ้าเป็นอยู่ปัจจุบันนี้ เกิดจากบุญกุศลที่ติดตัวมา
3) การเป็นคนดีของข้าพเจ้า ไม่ได้เกิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้า
4) ปัจจุบันจะหาพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบได้ยาก
5) ข้าพเจ้าได้ใกล้ชิด และศรัทธาในศาสนามากยิ่งขึ้นเนื่องมาจากพระสงฆ์ที่ข้าพเจ้านับถือ
6) การช่วยเหลือมวลมนุษย์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือหลักธรรมคำสอนของพระองค์
7) การคิดว่าชีวิตเป็นทุกข์ เป็นการมองโลกในแง่ร้าย
8) สิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้ามีความสุขอย่างแท้จริง คือหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา
9) พระพุทธเจ้ามีความสำคัญต่อชีวิตข้าพเจ้า
10) เมื่อเราทำกรรมดีไว้มากๆ ผลของความดีนั้นสามารถบรรเทาสิ่งไม่ดีในอดีตได้
11) ข้าพเจ้าฝึกทำสมาธิอยู่เสมอ
12) ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่เป็นไร หากดื่มสุราแล้วไม่ทำให้ใครเดือดร้อน
13) ข้าพเจ้าเห็นว่าการสวดมนต์ เป็นการกระทำที่ต้องใช้เวลา
14) ข้าพเจ้าอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ และแนะนำให้อ่านด้วย
15) ข้าพเจ้าทำบุญให้ทาน โดยมีได้หวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดตอบแทนแม้แต่ครั้งเดียว
16) สิ่งของที่หาเจ้าของไม่ได้ ข้าพเจ้าสามารถนำสิ่งนั้นมาใช้ประโยชน์ได้
17) ข้าพเจ้าได้รับประโยชน์ แม้สิ่งที่พูดจะไม่เป็นจริง แต่ไม่ได้ทำให้ใครเสียประโยชน์
18) ก่อนตัดสินใจกระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะคิดถึงเรื่องบาปบุญเป็นอันดับแรก
19) หากข้าพเจ้าเดือดร้อน ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือใครได้
20) กีฬาตกปลาเป็นการสร้างบาปวิธีหนึ่ง

ลักษณะทางจิต	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1) มีหลายเรื่องที่ทำให้ข้าพเจ้ากลัว ทั้งที่ไม่รู้ว่ากลัวอะไร
2) การตัดสินใจทำอะไรด้วยตัวเอง ทำให้ข้าพเจ้าสบายใจ
3) ข้าพเจ้าไม่เก็บเรื่อง ที่ทำให้กลุ้มใจกลับมาคิดอีก
4) ข้าพเจ้าเป็นคนที่เสียใจอะไรจะเสียใจมาก เวลาดีใจก็จะ ดีใจมาก
5) หากมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้น ข้าพเจ้าสามารถควบคุม อารมณ์ของตนเองได้ดี
6) ความสนใจของข้าพเจ้าจะมีอยู่ได้ไม่นาน หากมีเรื่องที่น่า สนใจอื่นๆ อีก
7) ข้าพเจ้าจะรู้สึกไม่พอใจ หากมีใครขัดใจ
8) เวลานอน ข้าพเจ้าเป็นคนที่หลับง่าย
9) ข้าพเจ้าตื่นเต้นง่ายกับหลายๆ เรื่อง
10) ข้าพเจ้าจะปล่อยวางกับเรื่องที่ทำให้ผิดหวัง
11) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ข้าพเจ้าเคารพ เป็นที่พึ่งในยามที่ข้าพเจ้า ท้อแท้หรือประสบอันตรายได้
12) ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความพยายามของตัวเอง
13) ปาฏิหาริย์ที่เกิดจากอำนาจเร้นลับทั้งหลาย สามารถ อธิบายด้วยเหตุผลได้
14) ความผิดพลาดของข้าพเจ้า เกิดเพราะตัวของข้าพเจ้าเอง
15) เมื่อคนเราเกิดมาและเป็นอย่างไร ควรยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น จากโชคชะดานั้น
16) คนเราจะแข่งดวงหรือแข่งวาสนากันได้ยาก
17) ข้าพเจ้ามั่นใจและทำในสิ่งที่คิดว่าถูก แม้ผู้อื่นจะไม่เห็น ด้วยก็ตาม
18) บุคคลที่มีวาสนาหรือดวงชะตาที่ดี เป็นผู้มีฐานะดีทำ อะไรจะประสบผลสำเร็จ
19) วาสนาดีหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับบุญและกรรมแต่ปางก่อน
20) ข้าพเจ้าเชื่อว่าความสำเร็จต่างๆ ที่ผ่านมาก่อเกิดขึ้นจากตัว ของข้าพเจ้าเอง

ความนิยมพระเครื่อง และลักษณะของการครอบครองพระเครื่อง

1) ท่านต้องการมีพระเครื่องไว้ในความครอบครองเพราะ

- ชื่นชมในความเก่าแก่ ตามยุคสมัยขององค์พระและประวัติของพระสงฆ์ ผู้สร้างพระเครื่อง
- เชื่อในปาฏิหาริย์ และความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นของพระเครื่องรุ่นหรือองค์นั้นๆ
- เชื่อว่าพระเครื่องนั้นจะมีราคามากขึ้น ในอนาคต
- เพื่อเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2) พระเครื่องที่ท่านมี ส่วนใหญ่ ได้มาจากแหล่งใด

- เช่าหาตาม แผงพระ
- เช่าหาจาก วัดหรือสิ่งจ้อง เพื่อทำบุญบำรุงศาสนสถานหรือถาวรวัตถุอื่นๆ
- จากบุคคลที่คุ้นเคย มอบให้
- ได้รับจาก พระสงฆ์ที่ท่านไปนมัสการ

3) ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระ ต่อครั้ง ของท่านประมาณ _____ บาท

4) ค่าใช้จ่ายในการเช่าหาพระ ที่แพงที่สุด ของท่านประมาณ _____ บาท

5) ในการเช่าหาพระ ท่านเช่าหาพระชนิดใด

- พระกริ่ง, รูปหล่อเหมือน
- พระปิดตา
- พระพิมพ์
- เหรียญพระ, เหรียญรูปเหมือน

6) พระเครื่องที่ท่านชอบ ท่านต้องการพระเครื่องเนื้อใดมากที่สุด () เนื้อผง
() เนื้อดินเผา
() เนื้อโลหะ

7) ในการเช่าหาพระ ท่านนิยมเช่าหาพระที่มีพุทธคุณในด้านใด

(ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ โดยเรียงลำดับข้อที่ต้องการมากที่สุด)

- แคล้วคลาด ปลอดภัย และอยู่ยง คงกระพัน
- เมตตา มหานิยม และโชคลาภ

8) นอกจากพระเครื่องที่ท่านมีอยู่แล้ว ท่านยังมีวัตถุมงคลอื่นๆ อีกหรือไม่

- มี เหรียญรัชกาลที่ ๕ ผ้ายันต์ ตะกรุด
 สร้อยประคำ เหล็กไหล ปรอท
 ปลัดขิก ว่าน นางกวัก
 รัก-ยม กุมารทอง อื่นๆ ระบุ _____
 ไม่มี

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรุณา กุศลาสัย. พราหมณ์ พุทธ ฮินดู. แปลจาก Lal Mani Joshi กรุงเทพมหานคร : ที.พี. พรินท์, 2536.

โกสุม นัยรุ่งเรือง. การวิเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนด้านสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ สาขาชีวสถิติ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

งามตา วนันทานนท์. ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมนุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอิสลาม. กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, 2521.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2525.

จิราภรณ์ ภัทราภาณุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย. รายงานผลการวิจัยทุนโครงการไทยศึกษา กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

เจือ สตะเวทิน. คติชาวบ้าน. ม.ท.พ., ม.ป.พ.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. “ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม,” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

ชาญชัย อินทรประวัตติ. การสอนค่านิยม. สงขลา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ สงขลา, 2533.

- ฐานันดร เวียงสารวิน. การศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมทางศาสนา ของเยาวชนพุทธและเยาวชน
คริสต์. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัย
มหิดล, 2528.
- เดือน คำดี. พุทธปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, 2534.
- _____ . ศาสนาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2531.
- ทัศนีย์ ทานตวณิช. คติชาวบ้าน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. คุณค่าของพุทธศาสนาในการบริหารราชการ. กรุงเทพมหานคร : วิทยา
นิพนธ์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2509.
- ธวัช ปุณโณทก. “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน,” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน :
คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- นกลีกร์ สุขถิ่นไทย. ทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ต่อพุทธ
ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2527.
- นคร พันธุ์ณรงค์. วัฒนธรรมพื้นบ้านเมืองทุ่งยั้ง. ศูนย์สุโขทัยศึกษา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
-วิโรฒ พิษณุโลก, 2522.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. ค่านิยมและความคาดหวังของประชาชนไทย. กรุงเทพฯ : ฝ่าย
วิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ปิยวรรณ วิรัชชัย. การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กและสุขภาพอนามัยของเด็ก
ก่อนวัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.

ผาสุข มุทธเมธา. คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
2535.

ผุสดี โยธินทวี. การสำรวจความเข้าใจในหลักธรรมที่สำคัญของพุทธศาสนาของนักเรียน
มัธยมศึกษาปีที่ 4 สายอาชีพ (แผนกพาณิชยการ). กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์
คุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2525.

พนัส หันนาคินทร์. การสอนค่านิยมและจริยธรรม. พิษณุโลก : โครงการตำราพิษณุโลก,
2526.

พรสวัสดิ์ เพชรแดง. ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528.

พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2525.

พระเทพเวที. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

พระธรรมปิฎก. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

พระราชธรรมนิเทศ. พระธรรมนำชาติ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร, 2531.

พระราชวรมุนี. พุทธธรรม : มัชฌิมนธรรมเทศนา/มัชฌิมาปฏิบัติ ฉบับปรับปรุงขยาย
ความ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529.

พระโสภณคณาภรณ์. พุทธศาสนาปริทรรศน์. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2522.

พัทธา รักตะประจิต. “ศาสนาชาวบ้านในอยุธยา,” วารสารสังคมศาสตร์. (กรกฎาคม 2524).

ภิญโญ จิตต์ธรรม. ความเชื่อ. สงขลา : มงคลการพิมพ์, 2522.

ภิญโญ ศรีหงส์. ทศนคติและความสนใจของนักเรียนต่อพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2501.

มาร์ค ตามไท. ความเชื่อกับความเป็นเหตุผล. กรุงเทพมหานคร : งานวิจัย ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

มีเดีย. “รายงานธุรกิจ,” (มกราคม 2536).

รัตนภรณ์ เทียงพัก. ค่านิยมทางศาสนาของนักเรียนชาวเขาในจังหวัดเชียงราย น่านและ ตาก. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ แผนกวิชาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

วัฒนา ดิศพงษ์. ความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

วันชัย มีกลาง. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตามและการได้รับการถ่ายทอดพระพุทธรศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัย ในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.

วันทนี วิชัยคำ. การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของนิสิตต่างคณะวิชาและต่างชั้นที่มีต่อพระพุทธรศาสนา. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2515.

วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในสมัยประวัติศาสตร์.” เอกสารการสอนชุด
วิชาไทยศึกษา : “อารยธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2535.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “พระเครื่อง(ราง)พุทธบูชาหรือพุทธพานิช,” ศิลปวัฒนธรรม. (มกราคม
2537).

สนิท สมัครงการ. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย : วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา.
กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2539.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, 2530.

สมพร เทพสิทธิธา. ค่านิยมของข้าราชการควรเป็นอย่างไร. กรุงเทพมหานคร : สมชายการ
พิมพ์, 2525.

สรพล โสภิตกุล. “ตำนานหนังสือพระเครื่อง,” ศิลปวัฒนธรรม. (มกราคม 2537).

สมศักดิ์ ชุมสาย ม.ล. ทศนคติและความสนใจต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี
ที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2518.

สาโรจน์ บัวศรี. “จริยศึกษา,” เสียง มศว. (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2515).

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. วิทยาการกับการปลูกฝังและสร้างค่านิยม.
กรุงเทพมหานคร, 2528.

สุนทรী โคมิน และ สนิท สมัครงการ. ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด.
กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522.

สุภาพรณ ฒ บางช้าง. พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

สุวิทย์ ทองศรีเกิด. การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2524.

แสง จันทร์งาม. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

อมร ราชณรงค์. ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมือง ของสมาชิกรัฐสภาไทย. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537.

อรุณ เวชสุวรรณ. “คนไทยกับพระเครื่อง,” พุทธศาสนากับไสยศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา 2518.

ภาษาอังกฤษ

Bangkok Post. "Amulet," (19 February 1995)

Bellanca, Jannes A. Value and the Search of Self. Washington D.C. : National Education Association, 1975.

Calhoun, Cheryl House. "Feeling and Value," Dissertation Abstracts International 43 : (November 1982)

Cohen, Allan R. and Others. Effective Behavior in Organization. Homewood: Richard D Irwin, Inc. 1980.

Feather, Norman T. Values in Education and Society. Collier Macmillan Publishers, 1975.

Fishbein M. and Icek Ajzen. Belief, Attitude, Intention and Behavior : An Introduction to theory and Research. Philippines, Addison-Wesley publishing Company, Inc. 1975.

Johnstone, Ronald L. Religion in Society : A Sociology of Religion. New Jersey: Prentice-Hall, 1983.

_____. **Religion and Society in Interaction. New Jersey: Prentice-Hall, 1975.**

Nattingham, Elizabeth K. Religion : A Sociological View. New York: Random House, 1971.

Phoenix, Phillip H. Philosophy of Education. New York: Henry Holt and company, 1958.

Raths, Louis E. Merrill Haemin and Sidney B. Simon. **Values and Teaching : Working with Values in Classroom.** Columbus, Ohio, Charlen E. Merrill Publishing Company, 1966.

ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์

ชื่อ - นามสกุล	นายอรรถพันธ์ สวงนเสริมศรี
ภูมิลำเนา	859 หมู่ที่ 1 ซอยประชาอุทิศ 29 ถนน ประชาอุทิศ เขต ราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร 10140
ประวัติการศึกษา	ศศ.บ. (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534
ตำแหน่ง	ปลัดอำเภอ (เจ้าพนักงานปกครอง 3)
สถานที่ทำงาน	ที่ทำการปกครองอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบันที่สามารถติดต่อได้	859 หมู่ที่ 1 ซอยประชาอุทิศ 29 ถนน ประชาอุทิศ เขต ราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร 10140 โทร 4276435